

magazin istoric

ANUL X Nr. 12 (117) DECEMBRIE 1976

magazin istoric

Revistă de cultură istorică
Anul X - Nr. 12 (117)
decembrie 1976

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP
ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU
ȘTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DIMBOVIȚA
ȘTEFAN ȘTEFANESCU

COPERTELE NOASTRE

①

④

②

③

- ① Sat nigerian. Locuințele, ingenios construite, sînt grupate în incinte înconjurate de garduri care delimitează casele aceleiași familii. Împrejuririle, din țărîși de lemn și trestie, au și un rol de protecție împotriva animalelor sălbatice. Dealtfel, în Africa Neagră, casa rotundă cu acoperiș conic este locuința tipică rurală, perpetuind vechile tradiții ale unei îndelungate experiențe de viață în comun.
- ④ În Irak, la confluența Tigrului cu Eufratul, adăposturi construite pe... plauri. Casele sînt făcute din trestie împletită și au aceeași textură ca și insulițele pe care au fost ridicate. Astfel de tipuri de locuințe au o vechime mai mult decît milenară (Satul pe stîlpi și casa-fortăreață, p. 55)
- ② Vlad Tepeș. Pictură de Gheorghe Pătrașcu (Viteazul principe al Țării Românești, p. 5)
- ③ În 1573 a luat ființă prima farmacie clujeană, care a funcționat fără întrerupere pînă în 1949, cînd a fost transformată în muzeu, ale cărui piese ilustrează evoluția practicii farmaceutice în țara noastră din cele mai vechi timpuri (În secolul XVI, un clujean — medic de faimă europeană, p. 27)

SUMAR

Republici strămoșești la români: VIRGIL CÂNDEA	2
Viteazul principe al Țării Românești. Un istoric francez din secolul XVII despre Vlad Tepeș: CONSTANTIN REZACHEVICI	5
Aprilie-mai 1866. Evenimentele din Principatele Unite Române în dezbaterile Conferinței de la Paris: N. COPOIU	8
Un destoinic luptător pentru libertate — Simion Mehedințeanu: ILIE CEAUȘESCU	15
Serdarul Toma Brătianu în atenția poliției habsburgice: V. ȘIMANDAN	18
Istoriografie românească în Italia. Interviu cu editorul italian Roberto Bonchio	20
Jocul vîleș și al morții: JACQUES CHABAN DELMAS, CRISTIAN POPIȘTEANU	22
În secolul XVI, un clujean — medic de faimă europeană: AUREL D. PETRESCU	27
Un document inedit de la Mihai Viteazul: IONEL GAL, MANOLE NEAGOE	28
Dictionar istoric: neamuri și triburi tracice	29
Sighetul — cetate a dacilor și așezare a românilor: MIHAI MARINA	30
Nouă dorobanți și cu sergentul zece: FLORIAN TUCĂ	33
De la Giurgiu la Panaghuriște: CONSTANTIN N. VELICHI	34
1241. Voievozatele române își afirmă independența: MANOLE NEAGOE	36
Un vultur s-a smuls din colivie — Tadeusz Kościuszko: MILICĂ MOLDOVEANU	39
Mohenjo-Daro — vestigiile unei civilizații străvechi: MARCEL BRION	43
Februarie 1898. Explozia de pe cuirasatul „Maine”: NICOLAE KOSLINSCHI ..	47
Misiunea „doctorului” Kersten: JOSEPH KESSEL	50
Satul pe stîlpi și casa-fortăreață: EUGEN ANASTASIU	55

● Poșta Magazin istoric... 58 ● Sumarul sumarelor...60

Odată cu înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947, România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale. Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

(Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaltare a României spre comunism)

REPUBLICI STRĂMOȘEȘTI LA ROMÂNI

VIRGIL CÂNDEA

Căutarea vechimii conceptului de republică¹ în cugetarea și viața noastră politică ne duce cu câteva secole înapoi în istoria idelilor românești și ne dezvăluie două înțelesuri ale cuvîntului. Este sigur că cea dintîi formă a acestui termen, pe care au cunoscut-o înaintașii noștri, a fost cea latină de republica, obișnuită în cancelariile medievale în accepțiunea de treburile publice, guvernare, administrație și, în general, stat, denumind într-un înțeles mai larg întreaga lume europeană unită prin aceleași forme de civilizație, de gândire și prin aceleași interese, apărute adesea prin coaliții împotriva primejdilor din afară, cum a fost, timp de câteva secole, presiunea otomană. Este limpede că în aceste întîii înțelesuri, introduse de umaniști în terminologia politică medievală, cuvîntul republică era folosit indiferent de forma de stat; așadar nu ne miră frecvența lui în documentele poloneze cînd este vorba de „afacerile republicii” sau expresia „Respublica christiana”, prin care se înțelegea Europa. Așa se și explică, deci, juxtapunerea ce ni se pare astăzi curioasă în adresa scrisorii din 1684 a boierilor moldoveni către „regele Poloniei și întreaga răspublică”, scrisoare redactată de Miron Costin. Tot „răspublică” numea cronicarul moldovean în a sa Istorie de crăia ungurească statul venețian, pe care îl compara cu republica romană cîrmuită de senatori.

Radacinile unei tradiții

Miron Costin avea, din istoria romană, și o viziune a republicii ca formă de stat. După răsturnarea lui Tarquinius Superbus, scrie Costin în *De neamul moldovenilor*, „au jurat [Roma, în sensul de romanii] cum să nu mai sufere craiu asupra sa [...]”. Și atuncea s-au cîrmuit aceea împărăție tot supt sfatul senatorilor, cum vedem acum că să cîrmuiești Venetia [...], 500 și mai bine de ani. De mirat lucru că această împărăție la cită putere și lățime au venit, tot într-acele 500 de ani,

de supt cîrma sfetnicilor au crescut. Și alegea ei din an în an cîte doi mai mari, cărora cu numile boierii le zicea *consules*, adică capetele sfatului”. Cronicarul a înregistrat și cunoscut mișcarea socială cu caracter antifeudal și antimonarhic de pe pămîntul românesc, aceea a lui Gheorghe Doja, din 1514, cînd scrie: „s-au oștit țărănimea împotriva domnilor și a stăpînilor săi”. Semnificația socială a acestui război țărănesc, subliniată de Engels care nota că Doja „a proclamat republica, desființarea nobilimii și suveranitatea poporului”, nu a fost surprinsă, însă, de cronicar pentru care Doja a fost numai un „crăișor”, apelativ popular dat, mai tirziu, și lui Horea.

¹ Vezi și *Magazin Istoric*, nr. 9/1967, 8-12/1972, 12/1973, 12/1974.

Urmărind ideea de republică în gândirea românească, întâlnim la Dimitrie Cantemir convingerea că pe pământul Moldovei au existat din cele mai îndepărtate timpuri teritorii sustrate autorității domnului, cîrmuindu-se după legi proprii și alcătuint, cum spunea marea cărturar, „un fel de republică”. În *Descriptio Moldaviae*, Cantemir vorbește despre trei ținuturi ai căror locuitori „nu sînt nobili, totuși nu ascultă de nici un boier”. Primul era Cîmpulungul, în ținutul Sucevei, care cuprindea cam cincizeci de sate; toate își aveau legi și judecători proprii. Uneori primeau și doi vornici trimiși de domn, dar nu rareori, dacă jigneau pe țărani, aceștia îi izgoneau. „Plătesc un bir anual, nu cît vrea domnul, ci cît făgăduiseră ei mai înainte [...] Dacă domnul ar vrea să se poarte mai aspru cu ei și să le impună poveri noi, nu stau mult la tocmeală, ci refuzînd cu totul birul, se retrag în văgăunile munților...”. A doua republică în Moldova, mai mică însă, era Vrancea, în ținutul Putnei, aproape de hotarul ei cu Țara Românească. Avea douăsprezece sate, numără două mii de gospodării. Tot așa, locuitorii „se conduc după legile lor și nu primesc nicio poveră sau judecători de la domn”. A treia republică era Tigheciul, în ținutul Fălciului, un codru la hotarele cu tătării din Bugeac, „cel mai puternic parapet al întregii Moldove”. Locuitorii „toți sînt călărași [și] întrec pe toți locuitorii Moldovei în vitejie”. Așadar, cele trei „republici” românești descrise de Cantemir — și în care cercetătorii de azi văd urmele unor străvechi organizații tribale — aveau, pentru învățatul nostru, următoarele trăsături: erau anterioare întemeierii Moldovei, aveau legi și cîrmuitori proprii, erau locuite de oameni liberi și viteji, iscusiți în mînuirea armelor. Pentru Cantemir, cele trei republici reprezentau, incontestabil, resturile unor formații politico-sociale românești cu însușiri superioare.

Evoluția politică a țărilor române în a doua jumătate a sec. XVIII a adus mereu mai frecvent ideea de republică în proiectele de așezare a acestor țări pe baze social-politice mai drepte. În apusul Europei, destrămarea feudalismului făcea loc noii forme de guvernare, în care suveranitatea aparținea poporului; republica burgheză fusese realizată în 1789 în Franța, prin înlăturarea monarhiei și aristocrației. Aceste prefaceri și-au avut îndată ecouri și în Europa Răsăriteană.

Printr-o serie de trăsături, sistemul voievodal de cîrmuire a statelor feudale românești se deosebea de monarhia de tip occidental. Succesiunea la domnie nu era, la noi, reglementată de ereditate, ca în Apus, ceea ce dădea permanent vocație princiară unui

mare număr de pretendenți, iar marea boierime a avut mereu tendințe să controleze și să limiteze domnia, impunînd un stat boieresc. Dar domniile fanariote introduse tot mai pentru reprimarea tendințelor de independență ale domnilor pămînteni au adus, pe de o parte, o întărire a concepției monarhului absolut și, pe de altă parte, o reacție vie împotriva acestei concepții considerată deopotrivă ca o inovație străină și ca o nesocotire a vechilor rînduiri social-politice. Iată de ce, în a doua jumătate a sec. XVIII, întâlnim în țările române ideile republicane și antimonarhice cu nuanțe diferite. Un scriitor revoluționar transilvănean, Iosif Martin, afirma în 1848 că „înainte încă de a se înălța, prin prăbușirea tronului, Republica Franceză, înainte ca în Franța să răsună puternic semnalul deșteptător pentru întreaga Europă cufundată în somn — «Război palatelor, pace bordeielor» — acest semnal a răsunat în Transilvania din piepturi revoltate”. Era vorba de răscoala țărănimii transilvănene din 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, care a avut, cum știm, un program politic înaintat, antinobiliar, a cărui realizare ar fi dus la sfîrșimarea relațiilor feudale. Cu cîtiva ani mai devreme, un memoriu românesc redactat de conducători ai mișcării naționale, adversari ai regimului fanariot, expunea o soluție politică pentru eventualitatea eliberării Moldovei, ca urmare a războiului antiotoman început în 1768, și anume suprimarea domnilor străini fanarioți și cîrmuirea țării de către un sfat ales anual sau la trei ani, format din 12 membri răspunzători la împlinirea mandatului lor. Acest proiect, firește, imperfect, deoarece nu era întemeiat pe concepția suveranității întregului popor, avea incontestabil trăsături înaintate, pozitive, fiind îndreptat deopotrivă împotriva domnitorilor străini și a monarhiei. Aceste idei cîștigau mereu mai mult loc în conștiințele românești, ceea ce explică faptul că **Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului** adoptată de Constituanta franceză la 26 august 1789 a fost cunoscută la Iași și probabil și la București sau în Transilvania, la numai o lună după proclamarea ei.

La vremuri noi, idei noi

În 1802, ideea de republică a fost afirmată în Moldova printr-un proiect redactat de logofătul Dumitrache Sturdza, intitulat **Plan sau formă de obîlădire republicană aristodemocraticească**. Republica era definită în acest proiect drept „orînduiala cea mai cuviincioasă pentru fericirea unui loc”. Între „divanurile” sau sfaturile care urmau să cîrmuiască statul se prevedea, pentru prima

oară în proiectele de reforme românești elaborate până atunci, și un divan format din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale. Dar cel dintâi gânditor român care a afirmat ideea de republică, călăuzit deopotrivă de convingeri antimonarhice radicale și de concepția suveranității poporului, a fost Ion Budai-Deleanu. Monarhul era, pentru gânditorul ardelean, doar „un vierme pus la rădăcina unui copac cu desfătate ramuri”, republica fiind înfățișată de Budai-Deleanu ca „o dulce mamă”, „o stăpînire unde, precum norodul, așa și cei aleși din norod [urmează] să aibă cuvînt și sfat la trebile țării deoște”.

Este un fapt pe deplin demonstrat astăzi că pentru luptătorii revoluționari de la 1848, noul stat trebuia să fie o republică. Eliberarea națională și socială a țărilor române trebuia, potrivit convingerilor lor, să însemne și o eliberare de orice formă a monarhiei, vestigiu anacronic al orînduirii feudale. Pentru Nicolae Bălcescu era de neconceput „ca românii, după ce își vor cîștiga cu singele libertatea, căci altfel nu se poate cîștiga libertatea, să meargă de bunăvoie lor să se dea pe vecinicie sau pe viață unui domn, crai sau împărat, care să-i joace, să-i dijmuiască și să-i despoaie după cum i-o fi voia”. Programele revoluționare de la 1848 din țările române au exprimat, așadar, aspirația pentru un guvern popular, pentru o conducere integral răspunzătoare față de popor în formele cele mai clare pe care le îngăduia situația internațională de atunci, țările române fiind înghesuite între trei mari imperii și într-o Europă dominată de spiritul ultrareacționar al Sfintei Alianțe. „Domnia — afirma **Proclamația de la Islaz** — nu este un drept de moștenire al nici unei familii, domnia este a patriei”. „Domnul nu a fost, domnia nu este, domn e tot cetățeanul”.

Republica în concepția acestor întemeietori ai României moderne a fost limpede descrisă de Nicolae Bălcescu: „Cuvîntul **republică** este o vorbă veche care va să zică **lucru al tuturor**. Republica este un stat în care oamenii adunați îngrijesc singuri de soarta lor, fără a-și pune stăpîni pe cap, avînd în lucrarea lor drept regulă dreptatea și drept tîntă frăția”. Și dacă unii dintre ei au cugetat despre cum va trebui și mai ales despre ce ar trebui să fie viitorul stat, alții, precum Avram Iancu, au încercat să pună în practică, în chiar vîltoarea evenimentelor, un mod nou de exercitare și exprimare a puterii și voinței celor mulți, în interesul celor mulți. Situația creată în Munții Apuseni, în anii 1848-1849 a îmbrăcat aspectul unei republici revoluționare.

Statul român unitar, pentru care au militat pașoptiștii, trebuia, așadar, să fie o republică, ceea ce explică și titlul revistei revoluționarilor din surghiun, **Republica Română**

și declarația lui C.A. Rosetti în această revistă: „Vom o republică română și o s-o dobîndim îndată ce ne vom uni cu noi înșine”, cu alte cuvinte, o cîrmuire emanînd de la poporul suveran. Dar, într-o Europă dominată de presiunile și interesele unor mari puteri (ele însele monarhii), înfăptuirea idealului republican a întîmpinat numeroase piedici. La români, stat mic, afirmarea ideilor republicane a căpătat o puternică încălțătură reformatoare, revoluționară, de afirmare a unor principii noi de organizare a statului, dar și a raporturilor sale internaționale. Iată unul din motivele pentru care literatura antidinastică reprezintă unul dintre cele mai bogate capitole ale scrisului politic românesc al epocii moderne și ea este ilustrată prin semnăturile de prestigiu ale lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, Ioan Eliade-Rădulescu, Simion Bărnuțiu, Alexandru Macedonski, Traian Demetrescu, George Coșbuc, Alexandru Vlahuță, N.D. Cocea, Tudor Arghezi ș.a.

„Pe cînd celelalte națiuni care au avut monarhia se silesc a o goni, afirma Eliade în fața Constituanței din 1866, noi, care n-am avut-o niciodată, ne sirguim a o introduce. Adoptăm ca bune datini ce alții le leapădă ca rele. Privim înapoi, în loc de a privi înainte [...] Teamă tîm e să nu pierdem în cîțiva ani tot ce am dobîndit de la alungarea domnilor fanarioți pînă azi”.

Idealul republican, preluat de socialiști, a căpătat conținut și valențe noi. Socialiștii, care cereau cu hotărîre schimbarea profundă a întregii organizări sociale, precizau: „Cine zice socialism nu poate să nu înțeleagă și republică”. Ei arătau, că sînt „pentru republică socială, în care nu va mai fi nici rege, nici tron, nici jefuitori, nici jefuiți”. Într-un număr al organului lor de presă (**Lumea nouă**, din 23 ianuarie 1900), socialiștii români afirmă: „Trebuie să se știe că, fiind socialiști, preconizăm revoluția socială și că sîntem cei mai convinși republicani”.

I-a fost dat generației de aici, sub conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român — moștenitorul celor mai înaintate tradiții de luptă revoluționară și democratică a poporului român — să trăiască triumful acestui mare ideal. La 30 decembrie 1947, poporul român renunță, printr-o impresiionantă unanimitate de voință, la o formă anacronică de organizare a statului, ce devenise piedică în calea progresului general al societății: „Crearea republicii — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul împlinirii a 25 ani de la răsturnarea monarhiei — constituie deci o încununare a luptei duse de-a lungul secolelor de poporul român, de forțele sale înaintate, pentru eliberare națională și socială, pentru neafrînare, progres social și o viață mai bună”.

VITEAZUL PRINCIPE
HISTOIRE
AL
ȚĂRII ROMÂNEȘTI
D U R E G N E
UN ISTORIC FRANCEZ DIN SECOLUL XVII

MAHOMET II.
despre
VLAD ȚEPEȘ
EMPEREUR
DES TURCS.

Vlad Tepeș face parte din personalitățile de talia europeană care s-au bucurat de un mare prestigiu încă din timpul vieții. Menționi în cronică și povestiri despre „Dracula” au început să apară chiar din 1462, anul confruntării sale cu Mahomed II; povestirile s-au răspândit apoi și pe calea tiparului, care în secolul XV făcea în Europa primul pași.

În 1681, în timpul Regelui Soare, a apărut la Paris o Istorie a domniei lui Mahomed II, împăratul turcilor, în două volume. Autorul ei, Georges Guillet de Saint-Georges (1625-1705), era un erudit cu o bogată activitate istoriografică; între lucrările sale, apreciate la vremea aceea, se numără îndeosebi cele privind istoria Greciei și a Imperiului otoman, din ultima categorie reținând și astăzi atenția, pe lângă scrierea despre Mahomed II, o Istorie a marelui vizir Mahomed Küprülü și a fiului său (Paris, 1676).

Acordînd un spațiu larg campaniei din 1462 și acțiunilor lui Vlad Tepeș, principe „veșnic de veghe și viteaz”, autorul, cunoscător al limbilor greacă și latină și al izvoarelor istorice referitoare la veacul XV, a utilizat în scrierea sa operele renumiților istoriografi Leunclavius, Chalcocondil, Sansovino, Bontinius, Münster, Analele sultanilor și chiar unele povestiri germane despre Tepeș. În aceeași carte, el închină, de asemenea, numeroase pagini lui Iancu de Hunedoara (a cărui origine românească o relevă), Ștefan cel Mare și Vlad Dracul. Dintre însemnările consacrate lui Tepeș, reproducem în continuare — renunțînd la punctele de suspensie — cîteva extrase, reprezentative pentru modul în care un istoric francez din sec. XVII a receptat și a interpretat momente din istoria poporului român. Precizările din parantezele drepte, ca și cele dintre fragmente, culese cu alt corp de literă, ne aparțin.

DENYS THIERRY, rue Constantin REZACHEVICI
à la Ville de Paris, devant la rue

Acest Dracula [Vlad Dracul] a avut doi fii, amîndoi foarte amestecați în istoria lui Mahomed. Cel mai mare, numit Vlad — și, după unii, și Mircea¹ — trecea drept un prinț viteaz și singeros, iar celălalt, care se numea Dracula [Radu cel Frumos], ca tatăl său, era un prinț de o deosebită frumusețe. Mahomed a pus pe Vlad în domnia Țării Românești.

Crezînd întărită puterea sa, el a hotărît să părăsească supunerea față de sultan, mai mult din spirit de împotrivire, decît dintr-un

motiv religios, puțin potrivit cu firea sa. Astfel, voind să-i determine pe unguri să sprijine răscoala sa, a luat în căsătorie o prințesă, rudă a regelui Matias [Corvin]. Sultanul a fost informat și de complot și de alianță; el a arătat o minie nestăvilită. Dar, înainte de a veni în persoană în Țara Românească, a trimis aici pe raiskiutap-ul, sau secretarul său de Stat, numit Catabolinos, grec de neam, cu alți cîteva slujitori ai Porții, fie pentru a-l determina pe Vlad să vină să ceară iertare, fie, mai curînd, pentru a spiona. În trecere, Catabolinos s-a întîlnit — conform cu instrucțiunile sale tainice — cu Hamza-pașa lîngă orașul Vidin, al cărui guvernator era. Cata-

¹ Confuzie cu cel de-al treilea frate, mort odată cu Vlad Dracul.

bolinos și Hamza s-au sfătuit asupra mijloacelor de a-l atrage pe Vlad într-o capcană, pentru a-l trimite (captive) lui Mahomed, și hotărîră astfel: Catabolinos, avînd audiență la acest voievod, să-l determine, pe nesimțite, a-l însoți la înapoiere, pentru a-l atrage într-un loc unde era pregătită o trupă pentru această cursă. La început, această acțiune a fost condusă destul de bine, și Catabolinos l-a adus pe Vlad la ambuscada proiectată. Dar voievodul, care era veșnic de veghe și viteaz și care mergea cu o escortă puternică, a descoperit pericolul și, punînd mina mai întîi pe ambasadorii turci, a înfruntat trupele din ambuscadă cu atîta vigoare, încît le-a împrăștiat și l-a capturat pe Hamza. După această primă ciocnire, [Vlad] a înțeles că nu mai era nimic de cruțat [în relațiile] cu otomanii și a hotărît să-i trateze după obiceiurile lor crude...

A ținut turbanele în capetele solilor turci, care nu voiau să și le scoată cînd s-au prezentat în audiență, și a tras în căpă prizonierii capturați odată cu Hamza-pașa și Catabolinos, cărora le-a rezervat șepi mai înalte, pentru a le „distinge rangul“.

Apoi, fără a da răgaz otomanilor să-și revină, [Vlad] a trecut Dunărea cu trupele sale și a prădat Bulgaria și Serbia. Mahomed — care pînă atunci dăduse exemple de barbarie, fără să le și primească de la nimeni — n-a fost niciodată atît de surprins, ca atunci cînd a aflat supliciile ambasadorilor și nenorocirea supușilor săi. Se povestește că i-a fost atît de greu să creadă aceste vești încît la prima știre pe care i-a adus-o beglerbegul Mahmud, l-a tratat pe acesta ca pe un

impostor odios, care-i aducea o informare imaginară, și a pus să fie biciuit.

Cum Mahomed voia să atace Țara Românească din toate părțile, să-i ia mijloacele de aprovizionare și folosirea Dunării, a introdus, prin gurile acestui fluviu, o flotă de 25 galere și alte 100 vase mai mici, în timp ce armata terestră mărșăluia spre Plovdiv. În scopul de a învinge în același timp pe unguri și pe români, pregătirile acestei campanii nu au fost deloc mai prejos decît celea ale asediului Constantinopolului. Numărul luptătorilor se ridica la 250 000 oameni, [cifra] care se verifică prin taxele pe care Mahomed le-a stabilit cînd a ajuns la Dunăre și era nevoie de vase pentru trecerea trupelor, a convoaielor și a bagajelor taberei. Perceptorii care au arendat aceste taxe au vărsat în vistieria lui Mahomed 30 miliarde stateri de aur, care, după evaluarea obișnuită, urcă exact la 100 000 ducati de aur. Dar nu s-au lăsat pînă nu au făcut din aceasta un cîștig considerabil. Ceea ce presupune o mulțime extraordinară atașată acestei armate.

Cea dintîi a atacat flota otomană; ea a pustiit ambele maluri ale Dunării, prin numeroase incursiuni și a prădat Proilavul sau Preslavița [Brăila], care era cel mai bogat oraș al voievodului și care servea ca port pentru tot comerțul țării. Otomanii l-au incendiat și focul l-a mistuit cu atît mai ușor, cu cît nu era construit decît din lemn.

Vlad, care aștepta ajutorul ungarilor, punîndu-se în fruntea trupelor sale, s-a așezat în defileuri și în locuri înguste, unde călărirea otomanilor nu putea lupta neștirnită, iar pedestreimea lor nu se putea angaja fără să fie expusă la periculoase ambuscade.

Dar ajutoarele cerute regelui Ungariei nu au mai venit: antrenat în conflicte cu regele Boemiei și cu husiții, Matei Corvin a întârziat trimiterea lor.

Două gravuri care însoțesc cartea lui Guillet: audiență la Sublima Poartă...

...și o hartă configurând și teritoriile țărilor române în secolul XV (Detaliu)

Totuși, dacă Vlad a pierdut speranța acestui sprijin, el nu și-a pierdut și curajul, și, la adăpostul pădurilor și străimilor, a continuat să observe mișcările lui Mahomed, hărțuind aripiile armatei otomane, deși nu avea decât 8 000 sau 9 000 călăreți. La început, sultanul nu l-a privit pe român decât ca pe un inamic demn de dispreț și un simplu comandant de ceată. Vlad a profitat de acest dispreț, căci, punându-și călărima să facă mai multe incursiuni, ca unul ce-și cunoștea perfect țara, i-a silit pe turci, care nu-l puteau descoperi în aceste diferite schimbări de poziție. Apoi, nemaivînd să se mențină doar la mici lupte și ușoare hărțuiri, a pătruns cu toate trupele sale, în tabăra lui Mahomed, profitînd de întunericul nopții.

În acest atac de noapte — rămas celebru în istoria armatei noastre — Tepeș a provocat mari pierderi taberei împărătești, pierzînd însă și el pe lîngă cei căzuți o seamă de prizonieri.

Sultanul s-a îndreptat în marș spre Tirgoviște, orașul principal al românilor. Totodată, devenit prudent, el și-a ținut de aici încoale trupele sub arme cu mai multă stăruință, asigurînd ziua marșul prîn cercetași care

faceau recunoașteri, iar tabăra de noapte prin întărituri.

Orașul Tirgoviște fusese părăsit de locuitorii săi, iar otomanii, crezînd că fusese și prădat, nu au mai intrat în el. În împrejurimi i-a întâmpinat spectacolul groznic al pădurilor de feți; într-una din ele, sultanul l-a recunoscut pe Hamza-pașa, „îmbrăcat încă în hainele sale de purpură și mătase”. S-a ordonat retragerea, în timp ce Vlad continua să hărțuiască flancurile și ariergarda armatei otomane, silînd-o să meargă cu multă precauție. Unul din subalternii săi — comandant al unui detașament de 6 000 călăreți — nu a executat însă ordinul dat de volevod, ceea ce a dus la „pierderea Țării Românești”. Vlad a trebuit să se retragă, iar regele Matei Corvin l-a arestat și l-a întemnițat în Ungaria, fiind înlocuit la domnie de fratele său, Radu cel Frumos.

Vlad a fost totuși restabilit în Țara Românească, dar apoi turcii prinzîndu-l într-o bătălie, i-au tăiat capul și l-au trimis sultanului¹ [decembrie 1476].

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 12/1969; 6/1970 și 3/1974.

Aprilie-mai 1866:

EVENIMENTELE DIN PRINCIPATELE UNITE ROMÂNE ÎN DEZBATERILE CONFERINȚEI DE LA PARIS

Pentru a înțelege, în continuare, conținutul dezbaterilor Conferinței reprezentanților celor șapte puteri garante¹, este necesară cunoașterea evenimentelor care au avut loc în țară în perioada de la 18/30 martie 1866 — când s-a comunicat oficial neacceptarea de către prințul Filip de Flandra de a ocupa tronul vacant al Principatelor Unite — până la mijlocul lunii mai.

S-a arătat că Locotenența domnească se bazase, pe lângă votul unanim al Adunărilor legiuitoare, pe adeziunea populară, larg exprimată în telegrame și scrisori, la ideea aducerii unui prinț străin în fruntea țării. În fața opoziției îndrăgite a unor puteri garante de a accepta principiul „prințului străin”, Locotenența domnească a recurs la o formă și mai largă de exprimare a voinței populare — plebiscitul. „Oricare să fi fost activitatea unei viltore Adunări ieșite din liberul sufragiu — se spunea în acest sens într-un document oficial — totuși acea autoritate n-ar putea să fie deopotrivă cu aceea care conține manifestarea unei dorințe exprimate direct de totalitatea națiunii înseși”, socotită a fi totodată o „manifestare în afară de orice idee de influență internă sau externă...”. Noul candidat la tronul României, propus de oamenii politici români, printr-o înțelegere tacită cu guvernele Franței și Angliei, a fost prințul Carol Ludovic de Hohenzollern, sub numele de Carol I.

Din cauza opoziției îndrăgite a celor trei puteri vecine față de principiul desemnării unui prinț străin, noua propunere nu a fost divulgată decât atunci când s-a cunoscut asentimentul lui Napoleon. La 30 martie/11 aprilie 1866, la propunerea Consiliului de Miniștri, Locotenența domnească a publicat Decretul

pentru organizarea plebiscitului prin care „poporul român este chemat a se pronunța prin un plebiscit dacă voiește să suie pe tronul ereditar al Principatelor Unite Române pe principele Carol Ludovic de Hohenzollern sub numele de Carol I⁴”. Au fost chemați să voteze „toți românii în vîrstă de 25 de ani, care se bucură de drepturile lor civile și politice și care, prin legea electorală, întrunesc condițiunile de alegători în comunele rurale și urbane”. Acesta urma să se desfășoare între 2/14 aprilie și 8/20 aprilie.

Tot la 30 martie/11 aprilie, Locotenența domnească a publicat o Proclamație către popor, care începea astfel: „Români! În curs de zece ani ați dovedit de trei ori în fața Europei, prin actele și voturile voastre, că sunteți o națiune care aveți conștiință de drepturile și trebuințele voastre, că voți unirea și, ca scut al naționalității voastre, un domnitor străin”. În continuare se motivau dezbaterile Conferinței celor șapte puteri cu un argument nu lipsit de semnificație: „... de destinele României sînt legate și interese mari ale Europei și este dovedit pînă la evidență că acele interese nu pot să le lase a permite ca gurile Dunării să fie date unei națiuni dezbinată, trunchiate, slabe prin urmare și cu totul departe de a fi bulevardul puternic, pentru ridicarea căruia Puterile garante au vărsat sîngele și comorile lor”.

În timp ce se desfășura plebiscitul, guvernul român a primit din partea consilierilor străini rezoluția Conferinței din 23 martie/4 aprilie care, de fapt, nu stabilea nimic concret. La 5/17 aprilie, Ion Ghică, președintele Consiliului de Miniștri justifică printr-o Circulară adresată agenților și consilierilor străini din București graba organizării plebiscitului: „pentru a tăia

¹ Cîteva dintre primele protocoale ale Conferinței au fost publicate în numărul trecut al revistei.

scurt, cu un moment mai curind uneltirile și intrigile de tot felul", pe care „urzitorii acestora, prin numele și protecțiunea lor, făceau pe cițiva creduli să le atribuie un sprijin din afară”. „Avem ferma convingere — se spunea în Circulară — că Conferința de la Paris, chemată să decidă de soarta principatelor, va ști să facă deosebirea între dorințele țării întregi și aspirațiunile ambițioase și vinovate ale răzvrătiților izolați, care au reușit să atragă într-o manifestațiune, respinsă cu scribă de toată națiunea, pe cițiva menorocți, mai toți străini, în contra cărora la Iași a trebuit să se întrebuițeze forța armată”.

La 8/20 aprilie, Înalta comisiune pentru numărarea voturilor plebiscitului (formată din: primul Român, Nifon; primul președinte al Curții de Casație, V. Sturdza; președintele Consiliului de Miniștri, Ion Ghica; decanul Facultății de drept, C. Bozianu; cinci magistrați din conducerea celor mai înalte organe ale justiției) a comunicat rezultatul scrutinului — 685 969 voturi afirmative, contra 224 voturi negative. Două zile mai târziu, la 10/22 aprilie, Ion Ghica a notificat rezultatele acestuia, prin scrisorile trimise lui Drouyn de Lhuys, ministrul de Externe al Franței, președinte al Conferinței reprezentanților puterilor garante, întrunită la Paris, precum și miniștrilor de Externe al celorlalte puteri garante.

Protocolul VII din 20 aprilie/2 mai 1866

DI. plenipotențiar al Franței ¹ a-mintea că membrii Conferinței trebuiau să supună guvernelor lor proiectul de declarațiune propus în ultima sesiune și le cere să binevoiască să a face cunoscute instrucțiunile lor.

D-nii plenipotențiarilor al Austriei, Italiei, Prusiei și Turciei declară că sint autorizați a adera la proiect.

DI. plenipotențiar al Rusiei aderă de asemenea. Cu toate acestea el crede că trebuie să reamintească nota ce a avut onorarea de a prezenta Conferinței la 4 aprilie și depeșa principelui Gorceakov din 4/16 ale aceleiași luni, pe care a citit-o Conferința în sesiunea de la 24. Obiectul principal, pe care acele comunicări îl aveau în vedere, era, adăugă dl. de Budeberg, a împreună exprima dorințelor populațiilor moldo-valahice de toate garanțiile posibile de sinceritate și independență. Acest tel ar fi fost fără nici o îndoială mai complet atins prin mijloacele convocării a două Adunări deosebite. În lipsa acestei combinațiuni, s-ar mai fi putut face, fără a face suspensa alegerilor deja începute, ca să voteze deputații moldoveni la Iași, unde dinși ar fi fost puși în contact direct cu spiritul general al celor ce i-au ales. Declarațiunea, pe care plenipotențiarul, în ultima lor întrunire, au fost de părere s-o adreseze consilierilor puterilor la București, cuprinzând o mențiune anume despre necesitatea de a îndepărta orice presiune de natură a împiedica libera exprimare a voturilor, dl. plenipotențiar al Rusiei,

La 15/27 aprilie, Locotenența domnească a transmis prințului Carol comunicarea oficială cu privire la rezultatul plebiscitului, care îi acorda calitatea de domnitor al României.

Întreaga campanie a românilor pentru aducerea unui prinț străin nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea poziției deosebite de ostile a celor trei puteri vecine cu România. Această poziție a putut fi contracarată de atitudinea Franței care a anunțat că „își păstrează și menține dreptul său de a se amesteca în aceste afaceri [ale Orientului] și de a participa la rezolvarea lor”. Aceștia i s-au asociat delegații Angliei și Prusiei.

Conferința s-a încheiat astfel cu o înfrângere diplomatică a celor care se opuneau aducerii unui prinț străin (clititorul va descifra desigur, dincolo de limbajul diplomatic al reprezentanților celor șapte puteri, faptul că în unele cazuri el nu exprima deschis pozițiile respective, lăsând loc chiar unor atitudini ambigue, aparent contradictorii, între cele declarate de participanți și manevrele efective ale guvernelor lor).

Protocoloalele Conferinței de la Paris, pe care le publicăm în continuare, sint reproduse după lucrarea Autorității faptului îndeplinit executat în 1866 de cei îndreptățiți, de D.A. Sturdza. Din aceeași sursă reproducem și re-latarea întrevederii dintre Bismarck și Carol.

N. COPOIU

asocindu-se pe deplin la această mențiune, aderă în numele guvernului său la proiectul propus Conferinței.

DI. plenipotențiar al Turciei declară că se unește cu modul de a vedea exprimat de dl. baron de Budeberg.

DI. plenipotențiar al Marii Britanii zice că supunând guvernului său proiectul de declarațiune, adoptat ad referendum de către Conferință, și-a permis a exprima oarecari îndoieli asupra redacțiunii acestui document. Deci, guvernul Măiestății Sale britanice crede că e imposibil ca Conferința să treacă sub tăcere plebiscitul prin care guvernul provizoriu din București a provocat numirea unui principe străin. I se pare mai logic a se explica înainte de a aminti principiul domniei pălămentate. DI. comite Cowley propune în consecință redacțiunea următoare: **Declarațiune.** Guvernul provizoriu din București, providând printr-un recent plebiscit numirea unui principe străin, s-a abătut de la Convențiunea din 19 august 1858, care prin articolul XIII dă Adunării sarcina alegerii de domn. Conferința, referindu-se la hotărârea sa de la 4 ale lunii trecute, decide să grăie de rezolva chestiunea menținerii Unirii trebuie să fie lăsată Adunării ce are a se întruni. Dacă majoritatea, fie a deputaților moldoveni, fie a deputaților valahi, ar cere, și unii și alții vor avea facultatea de a vota separat. În caz cind majoritatea, fie moldovenă, fie valahă, să pronunțe în contra Unirii, acest vot ar avea de consecință separațiunea celor două principate. Această chestiune isprăvită, Adunarea va proceda la alegerea de domn, care, după termenii articolului XIII al Convențiunii, nu trebuie să se facă decât dintre pălămenteni. Consuli sint însărcinați a ve-

ghea în comun acord la libera exprimare a voturilor și la semna imediat Conferinței orice atingere s-ar aduce acestei libertăți.

DI. plenipotențiar al Rusiei zice că această redacțiune „se pare mai completă și că aderă cu totul la ea.”

D-nii plenipotențiarilor al Franței, Austriei, Prusiei o aprobă de asemenea.

DI. plenipotențiar al Italiei aderă asemenea, din moment ce ceilalți plenipotențiarilor s-au pronunțat în acest sens.

DI. plenipotențiar al Marii Britanii crede că ar fi util a însoți declarațiunea cu o instrucțiune sumară adresată consilierilor ei a redactat deci un proiect de depeșă pe care o citește Conferinței și care, după cîteva modificări, e adoptată în termenii următori:

„Domnule, Conferința instruită despre evenimentele ce s-au petrecut în principate, a socotit necesar a face declarațiunea anexată la această depeșă, și pe care sintei însărcinat a o remite în copie guvernului provizoriu din București. Dorința Conferinței este de a lăsa Principatelor Unite toată libertatea de acțiune compatibilă cu îndatoririle internaționale ce ea este chemată să îndeplinească. Conferința crede că guvernul provizoriu și populațiile vor înțelege intențiunile sale binevoitoare față de el și că Adunarea își va conforma actele sale în sensul declarațiunii. Declarațiunea prescrie linia de purtare, pe care conștientă și urmează, Conferința nu se îndoiește de zelul ce veți pune, dimpreună cu colegii d-voastră, a veghea la executarea hotărârii ce ea vă aduce la cunoștință. Veți binevoi a invita guvernul provizoriu să insereze în ziarul oficial textul documentului aci

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 11/1976.

² Sublinierile aparțin lui D. A. Sturdza.

anexat și a mă informa prin telegraf despre această publicare.

Plenipotențiarul curților garante fiind autorizată a adresa direct consilierilor respectivi declarațiunea, se la înțelegerea că transmiterea acestor documente se va face imediat în numele tuturor prin telegraf. Afară de aceasta, fiecare plenipotențiar le va adresa cit mai curind posibil, pe calea ordinară, agentului guvernului său la București.

Di. plenipotențiar al Turciei atrage atențiunea Conferinței asupra utilității ce ar fi ca Poarta să poată trimite în principate un comisar sau delegat, care ar avea misiune să vegheze, în înțelegere cu agenții curților garante, ca să asigure libertatea și sincritatea voturilor și care ar procura în același timp guvernului otoman informațiunile directe de care ar avea nevoie.

Di. plenipotențiar al Prusiei crede că Poarta trebuie totdeauna să poată fi în măsură de a-și procura informațiunile în principate, dar dacă e vorba de o autoritate de exercițiu în numele său, atunci e cu totul altceva.

Di. plenipotențiar al Rusiei face observațiunea că nu poate fi costuina despre trimiterea unui comisar otoman, căci ar trebui în acest caz ca curțile garante să trimită delegați și nu este locul de a lua această măsură.

Conferința adoptă acest mod de a vedea, nu se dă urmare propunerii d-lui ambasador al Turciei [...]

Protocolul VIII din 5/17 mai 1866

[...] Di. plenipotențiar al Franței spune că a primit, ca președinte al Conferinței, o deșeză cu data de 16/25 aprilie de la dl. Ion Ghica, ministrul Afacerilor Străine al guvernului provizoriu din București, anunțând că poporul român a ales, pe calea unui plebiscit, ca suveran al Principatelor Unite, pe principele Carol-Ladovic de Hohenzollern-Sigmaringen, sub numele de Carol I; această alegere ar fi intrunit 655 969 voturi afirmative, contra 224 voturi negative. Rugînd pe președintele Conferinței de a aduce această alegere la cunoștința colegilor săi, dl. Ion Ghica exprimă speranța că d-nii plenipotențiarilor e vor judeca conform cu stipulațiunile ce garantează poporului român libertatea exercițiului al dreptului său intern și vor da aprobarea lor unei soluțiuni, care va pune capăt unei stări de lucruri de natură a aduce turburări în spirite și a compromite liniștea pe care toate puterile, precum și principatele, sînt interesate a o menține.

Conferința, după ce a ascultat citirea acestui comunicări, hotărăște că răspunsul ce se va face se va referi pur și simplu la declarațiunea adoptată în ședința de la 2 ale lunii curente, care amintește că numirea gospodarului (domnului) aparține Aduării, și că ea nu trebuie să aleagă dect un pămîntean; că, în consecință, Conferința nu poate recunoaște validitatea numirii principelui de Hohenzollern.

Di. Drouyn de Lhuys, ca președinte al Conferinței, se însărețează, după dorința exprimată de Conferință, a adresa acest răspuns la comunicarea d-lui Ion Ghica.

Di. plenipotențiar al Franței, amintind că intrunirea de astăzi a fost provocată de dl. ambasador al Turciei, Salvat paşa, zice că guvernul otoman, animat pentru populațiunile moldo-valah de o binevoitoare

îngrijire, care niciodată nu le-a lipsit, dorește să asigure odihna și liniștea principatelor și să liniștească spiritele, înlîndu-le timpul de a reveni la idei mai sănătoase și mai conforme cu adevăratele lor interese. În consecință, el a fost însărcinat, prin deșeză telegrafică de la 13 ale acestei luni, a face declarațiunea următoare, cereînd ca ea să fie inserată în protocolul Conferinței: „Sublima Poartă este și astăzi pentru un principat pămîntean, dar dacă Unirea este cerută de Aduare, după ultima hotărîre a Conferinței. Ca consecință naturală a acestui punct de vedere, noi sîntem pentru doi gospodari tot pămînteni, în cazul cînd separațiunea ar fi votată. Guvernul imperial otoman nu face cu toate acestea nici o obiecțiune la Aduare să aibă facultatea de a desemna pe un pămîntean, sub titlul de guvernator sau de gospodar pentru trei, patru sau șapte ani, — dacă alegerea unui gospodar pe viață întîmpină, pentru moment, dificultăți ce nu se pot înlătura. Salvat paşa adaugă că o altă deșeză a delegaților a fost adresată de ministrul Afacerilor Străine al sultanului, la 15 mai, adică după ce a avut cunoștință de votul Aduării în favoarea principelui de Hohenzollern. Acest vot, după deșeză, ar fi pătat de mai multe ilegalități, care vor putea fi dovedite la timpul și locul lor. Guvernul otoman persistă în hotărîrea sa de a nu accepta principelui pe care guvernul provizoriu din București pretinde a-l menține în contra tratatelor și hotărîrilor puterilor; și tocmai pentru a sfîrși toate mijloacele de împăcare ce sînt în puterea sa, guvernul otoman propune numirea unui guvernator sau pămîntean pentru un termen pe care l-ar hotări Conferința.

Di. plenipotențiar al Rusiei combatte această combinațiune sub raportul oportunității. Dacă ar fi fost cerut-o moldo-valahii, Conferința ar putea delibera asupra-și; dar ce puțină este de a fi ascultat, cînd li se oferă un sistem și mai puțin stabil dect gospodaratul pe viață care, după a lor opinie, nu prezintă decît unele garanții de stabilitate? De altminteri, la București s-a adus prea degrabă atîngere tranzațiunilor existente: rolul puterilor garante și curții suzerane ar putea fi de a lua inițiativa unei noi abateri de la dispozițiunile adoptate în comun acord și de a slăbi astfel baza pe care stă existența principatelor.

Di. plenipotențiar al Prusiei observă că dl. ambasador al Turciei a vorbit de ilegalitatea votului Aduării, nu numai în ce privește rezultatul, ci și pentru modul în care s-ar fi petrecut lucrurile. El amintește termenul de deciziuni de la 2-a a acestor luni, și întreabă dacă s-a contravenit în acest sens, spre exemplu, dacă votul ar fi avut loc înainte ca majoritatea deputaților să fi fost prezentă?

Di. plenipotențiar al Angliei răspunde că după informațiunile ce s-au avut, majoritatea moldoveană a luat parte la vot; prin urmare, în această privință nu e nimic de zis.

Cea mai mare parte din membrii Conferinței aderă la observațiunea comitetului Cowley.

Di. plenipotențiar al Italiei se exprimă în aceiași termeni și întreabă dacă este sensul comunicării d-lui ambasador al Turciei? Este ce o propunere formală?

Di. plenipotențiar al Turciei răspunde afirmativ: prima deșeză ce a primit implica o simplă sugestiune; a doua exprimă o propunere.

Di. plenipotențiar al Franței observă că în propunerea d-lui ambasador al Turciei există o îndoită protestare, una în contra modului în care a fost emis votul Aduării, cealaltă chiar în contra votului. E important a și mai înțeli, dacă a fost un viciu în votare. Dacă votul a fost regulat, numirea principelui străin tot ar fi contrară tratatelor, dar Unirea ar fi un fapt cîștigat, pentru că a fost menținută de Aduare. Din informațiunile agentului Franței la București rezultă că procedurile votului au fost regulate.

Di. plenipotențiar al Turciei, invitat să arate ilegalitățile ce ar fi fost comise, zice că ele n-ar putea fi constatate dect prin mijlocul unei anchete la fața locului și că pînă atunci Conferința ar trebui, după părerea sa, să constate infracțiunea comisă de guvernul provizoriu și de Aduare.

Di. plenipotențiar al Prusiei, observînd că rezultă din ceea ce a spus dl. ambasador al Turciei, că d-sa renunță a invoca viciile de formă, pentru a nu ataca dect rezultatul însuși al votului, Salvat paşa zice, că în adevăr Sublima Poartă protestază în contra faptului numirii unui principelui străin.

Di. plenipotențiar al Franței amintește că, după declarațiunea de la 2 mai, era de datoria consilierilor să denunțe Conferinței neregularitățile ce s-ar fi produs în vot și dinși nu au semnalat nici una. De altminteri, nu este nevoie a intra în discuțiune asupra acestui punct, fiindcă dl. ambasador al Turciei nu înțeală că costuina ridicată de comunicare lui Salvat paşa, aceea a numirii unui gospodar pe timp limitat. După ideea d-lui plenipotențiar al Franței, ar fi vorba nu de a impune (principiului) unui gospodar temporar, ci de a lăsa Principatelor Unite facultatea a-l adopta. Această părere i se pare că are o adevărată valoare. Pentru că populațiunile pretind că nu există printre ele un om care să ofere în mod invederat garanțiile de dorit pentru a-l da gospodaratul pe viață, n-ar fi indicat ca ele să facă intru citva o încercare, numind mai întîi un gospodar pentru citiva ani. Dacă și ar răspunde la întrebarea țării, s-ar prelungi puterile sale și s-ar putea confirma pe viață, printr-o nouă numire. Dacă, din contra, alegerea s-ar găsi că este rea, n-ar fi mai bine ca alesul să înceteze a domni, prin chiar expirarea mandatului său dect printr-o revoluțiune?

Di. plenipotențiar al Turciei aderă la considerațiunile prezentate de dl. Drouyn de Lhuys.

Di. plenipotențiar al Angliei asemenea.

Di. plenipotențiar al Rusiei vede în aceasta inconvenientul de a se întoarce îndărăt către trecut și de a perpetua provizoriul și vede pericolul că nu se da toată importanța de dorit unei astfel de alegeri; în orice caz, populațiunile trebuie să ceară, dacă vor, gospodaratul pe timp mărginit, Conferința nu are a-l propune. Dacă o asemenea cerere s-ar face Conferinței, Rusia ar avea să examineze dacă alegerea personală ar oferi garanții la care, în calitate sa de puter mărginită, are dreptul și datoria de a veghea.

Di. plenipotențiar al Angliei crede că în adevăr Conferința poate să dea a înțelege că ar primi numirea unui gospodar pe termen, dar că ea nu trebuie să facă mai mult. Pentru ce Poarta ar avea a-l da ideea acestui combinațiunii în București?

Di. plenipotențiar al Franței este de aceeași părere; ceea ce i s-ar

părea mai nimerit este ca principatele și Poarta să se înțeleagă direct în această privire. O astfel de inițiativă ar fi cu totul în rolul puterii suzerane. Cînd ea va face cunoscută dorința populațiilor în această privire, Conferința va fi gata a o primi. Rămîne stabilit și aceasta e ceva cert, că Conferința, precum și Poarta, nu ar avea vreo obiecțiune de făcut la această combinațiune.

Di. plenipotențiar al Italiei, observînd că prin urmare Conferința n-are decât să ia act de comunicarea lui Săvet pasă, lăsnd Portul de a da la București ideea combinațiunii propuse, di. plenipotențiar al Franței adaugă că în adevăr nu e vorba nicidecum de a impune principatelor un gospodăr pe timp mărginit, cum s-ar fi putut deduce din declarațiunea prezentată de di. ambasador al Turciei, ci numai de a-l admite, dacă populațiunile l-ar cere; cît despre calea de urmat pentru a recomanda și a da ideea acestui sistem, Poarta va face așa precum va socoti mai nimerit; rămîne ca ea să se convină cu această cale. Cît despre protestarea Porții în contra proclamării de către Aduanare a unui principat străin, di. plenipotențiar al Franței este în obligațiunea de a se asocia la ea, ca și ceilalți membri ai Conferinței. Guvernul. Împărătesc n-are legat în această privire prin stipulațiunile internaționale pe care le-a subscris. Di. Drouyn de Lhuys n-are nevoie să spună cu o adîncă părere de rău, că unele puteri continuă a se pronunța în contra principelui străin; mai mult ca totdeauna el este convins de excelența acestei combinațiuni și va recunoaște fără îndoială că votul solemn, care a exprimat încă o dată dorința țării în această privință, nu este de natură a modifica opiniunea sa. El persistă a crede că această rezistență în o dorință statornică, unanimă și îndrăginită, nu poate provoca un conflict material și poate aduce complicațiunile cele mai grave în Orient. În privința principelui străin, el întreabă dacă vreun membru al Conferinței ar fi în măsură să informeze pe colegii săi asupra adevăratelor intențiuni ale principelui de Hohenzollern. Ar fi interesant de știut, dacă a refuzat formal titlul ce i-a fost conferit.

Di. plenipotențiar al Austriei consideră această informațiune ca foarte importantă.

Di. plenipotențiar al Rusiei adaugă că di. comite de Goltz ar putea, fără îndoială, înlocui în această Conferință asupra acestui punct.

Di. plenipotențiar al Prusiei bănuiește, conform cu ceea ce s-a anunțat prin ziare, că demersul ar fost făcut pe lângă principele de Hohenzollern în numele Principatelor Unite, pentru a obține acceptarea sa. Alteia Șa are, precum se știe, legături cu familia rusă a Prusiei; nici o îndoială, prin urmare, ca ea să nu fi înțeles obligațiunea de a se conforma hotărîrîi Conferinței, la care Prusia a luat parte. Protocoalele sînt de față pentru a mărturisii că, dacă Prusia a regretat, întrucît ea nu are, în pozițiunea sa, nici un înțeles pentru a recunoaște populațiilor moldo-valahie facultatea de a numi un principat străin, ea a anunțat totdeauna intențiunea sa de a observa în această privire respectul tratatelor. Di. comite de Goltz crede, prin urmare, că pozițiunea principelui de Hohenzollern a fost aceeași, care rezultă din înseși protocoalele Conferinței.

Di. plenipotențiar al Franței crede că trebuie să atragă atențiunea Con-

ferinței asupra zvonurilor ce circulă, despre concentrări de trupe în vecinătatea principatelor.

Di. baron de Budberg zice că aceste zvonuri sînt absolut lipsite de temei, în ceea ce privește Rusia.

Di. Drouyn de Lhuys adaugă că informațiunea venită din București vorbește în particular despre concentrarea de trupe turcești și amintește cu această ocaziune articolul XXVII al Tratatului de Paris, după termeni cărui Turcia nu poate exercita nici o intervențiune armată în principate.

Di. plenipotențiar al Turciei răspunde că populațiunile moldo-valahie fiind dedate la oarecare agitațiune, Poarta se găsește firește nevoită să ia oarecare măsuri de precauțiune, dar care ea nu nimic neobișnuit.

Protocolul IX din 13/25 mai 1866

Di. plenipotențiar al Franței invită pe Săvet pasă să facă cunoscut Conferinței obiectul pentru care a provocat întrunirea Conferinței de azi.

Di. plenipotențiar al Turciei adaugă că ar amîna de a protesta în contra actelor săvîrșite de curînd în principate și anume contra luării în stăpînire a cîrmuirii de către principele de Hohenzollern. În consecință, prezintă o notă, pe care o citește și care este astfel concepută: „Conferința, în hotărîrea sa de a face să se respecte tratatele, și în particular Convențiunea de la 19 august 1858, a declarat plebiscitul, provocat de guvernul provizoriu din București, ca să aleagă pe un principat străin la gospodărit, precum și ratificarea acestui alegere de către Aduanare, ca contrare spiritului și literii acestor acte internaționale. Guvernul provizoriu din București și zisa Aduanare n-au ținut nici o socoteală, nici de această hotărîre a Conferinței, nici de sfaturile adresate de ea de a rămîne în marginea acestor acte, de așteptare, primirea votului Aduanării de către principele Carol de Hohenzollern, intrarea sa neașteptată pe teritoriul Valahiei și luarea în stăpînire a guvernămîntului principatelor, sint o serie de acte nu numai pătate de mai mult de o ilegalitate, ci și o violare a stipulațiunilor tratatelor și a voinței curții suverane și a puterilor garante. În consecință, cred de datorita mea a protesta, în numele Sublimei Porți, și într-un mod formal și solemn, în contra actelor ce am enumerat, declarîndu-se că aceste acte sînt nulitate și neputînd să aibe nici o țară și valoare în ochii puterii suzerane. Afară de aceasta, rezerv guvernului Măleș-tății Sale sultanului dreptul ca, în fața acestor evenimente, să izeze de facultatea ce i-o dau tratatele, în vederea de a face să se respecte dispozițiunile lor și de a restabili o ordine de lucruri legală și conformă cu intențiunile binevoitoare ale curții suverane și ale puterilor garante față de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei“.

Partea, în această protestare, unde se face mențiune de dreptul de intervențiune rezervat Porții de tratate, dă loc la observațiuni din partea cîtorva plenipotențiarilor asupra întîinderii acestui drept și a condițiunilor în care el se poate exercita.

Di. plenipotențiar al Franței amintește că aceste condițiuni sînt regulate prin articolele XXVII al Tratatului de Paris și VIII al Convențiunii de la 1858. El citește aceste dispozițiuni, după care Turcia, în cazul cînd ordinea ar fi turburată în principate, trebuie să se înțeleagă cu curțile ga-

rante asupra măsurilor de luat pentru a o restabili, și nu poate exercita nici o intervențiune militară fără o înțelegere prealabilă. În rezultat, Poarta nu ar putea lucra singură și ar trebui ca mai întîi ea să se adreseze curților garante.

Di. plenipotențiar al Marii Britanii adaugă că, de fapt, nu există acum în principate nici turburări, nici dezordine. Căzul actual nu este prezăcut de populațiunile existente; ar fi deci necesar ca Săvet pasă și ceilalți membri ai Conferinței să ceară instrucțiuni dela guvernele lor respective pentru un caz care este cu totul nou.

Di. plenipotențiar al Austriei zice că nu este posibil a-i închipui de la Constantinopol nu este voința de a se conforma dispozițiunilor tratatelor; după părerea sa, calea de urmat nu are nevoie de a fi reamintită.

Di. plenipotențiar al Rusiei crede, și ceilalți plenipotențiarilor al curților garante au senza de a spune la acest mod de a vedea, că Conferința trebuie, pentru moment, să se mărginească a lua act de protestarea d-lui ambasador [plenipotențiar] al Turciei. Fiecare plenipotențiar ar putea în urmă să ia ordinele guvernului său.

Di. plenipotențiar al Turciei crede că recursul la guvernele respective nu e necesar, Conferința fiind întrunită și avînd puterea de a aviza. De altfel, nu face nici o propunere.

Di. plenipotențiar al Rusiei adaugă că suirea principelui de Hohenzollern în principate îl pare că trebuie să motiveze o comunicare a guvernelor către agenții acreditați la București pentru a le prescrie să nu întreprindă nici o relațiune oficială cu Alteia Șa. Cu această ocaziune, di. baron de Budberg ar dori ca di. plenipotențiar al Prusiei să facă o declarațiune care să facă că principele de Hohenzollern, aparținînd armatei prusiene, a putut să părăsească serviciul pentru a se duce în principate; dacă a lucrat fără autorizare, s-ar afla în caz de dezertare și atunci guvernul prusian ar crede fără îndoială că trebuie să ia măsuri severe în privința sa.

Di. plenipotențiar al Rusiei răspunde că principele Carol de Hohenzollern și-a trimis demisiunea de ofițer prusian. Pe lângă aceasta, tot ce mai știe încă di. comite de Goltz, este că Alteia Șa ceruse să obțină un concediu pentru a se duce la părintele său la Düsseldorf, pentru a aștepta acolo ceea ce ar decide puterile în privința numirii sale. De acolo, principele a plecat pe neașteptate în principate. Prusia declină orice responsabilitate în această hotărîre a unui ofițer prusian, care a lucrat din propria sa pornire și n-a luat sfîrșit decît de la el însuși. În ceea ce l privește, di. comite de Goltz își rezervă toată libertatea sa de a apreciere ca membru al Conferinței, fără socotîndă pentru calitatea sa personală. De altmăduri, nu va înțelega că e de atribuțiunea sa a discuta aici consecințele hotărîrîi principelui de Hohenzollern, în ceea ce atinge de pozițiunea Alteiei Sale în Prusia și de raporturile sale față de rege.

Di. plenipotențiar al Marii Britanii întreabă dacă un ofițer prusian este în drept să-și da demisiunea — ar dori să știe de cine a fost acordat concediul principelui de Hohenzollern?

Di. comite de Goltz răspunde că nu știe ce permite regulamentele în privința demisiunii unui ofițer. Cu privire la concediul știe numai că a fost acordat pentru a călători în lămuriri șărl.

D-nii plenipotențiarilor ai Turciei, Rusiei și Austriei cer să se ia act de ceea ce a spus dl. comite de Goltz.

D-nii plenipotențiarilor ai Turciei și Austriei sprijinesc părerea exprimată de dl. baron de Budberg în ce privește oportunitatea unei comunicări de adresat agenților rezidenți în București.

Dl. plenipotențiar al Franței zice că Conferința e chemată, mai întâi ca să ia act de protestarea d-lui ambasador al Turciei de Budberg în ce privește atitudinea pe care agenții acreditați la București vor trebui să aibă față de principele de Hohenzollern. Acest principel nefiind recunoscut și pozițiunea sa fiind nelegală, rezultă că raporturile consuliilor generale cu guvernul său n-aveau putea avea nici un caracter oficial.

Conferința decide că o deosebi identică va fi adresată, fără intruziune, de fiecare plenipotențiar către guvernul său.

Această deosebă este imediat redactată și adoptată în termenii următori: „Conferința ia la act de protestarea d-lui plenipotențiar al Turciei în contra luării în stăpânire a guvernului din București de către principele Carol de Hohenzollern. Recunoscând ilegalitatea acestui act, Conferința a decis că agenții care rezidă în București se vor abține de la orice demers care ar implica recunoașterea principelui Carol de Hohenzollern. În consecință, relațiunile acestor agenți cu administrațiunea moldo-valahă nu vor avea decât un caracter pur oficial”.

Dl. plenipotențiar al Franței fusese însărcinat, în ultima sesiune, a răspunde în numele Conferinței la scrisoarea prin care dl. ministru al Afacerilor Străine al Principatelor Unite anunțase numirea prin plebiscit a principelui de Hohenzollern. El spune că s-a așchitat de această sarcină.

După dorința Conferinței, se citește acest răspuns, care o astfel conceput: „Domnule! Am primit scrisoarea ce mi-ai făcut onoarea a-mi adresa la 16/28 ale lunii trecute și prin care, arându-mi că poporul român a ales, pe calea unui plebiscit, pe principele Carol-Ludovic de Hohenzollern-Sigmaringen, sub numele de Carol I, exprimiți speranța că numirea Alteței Sale ar obține învoirea plenipotențiarilor întru unită în Conferința la Paris. Conform cu dorința ce mi-ai exprimat-am adus comunicarea d-voastră la cunoștința reprezentanților marilor puteri și ei au fost de părere că era cu cale de a se referi la declarațiunea care cu data de 2, care amintesc că a avut-o Adunările o de a numi un gospodar și că ea nu poate să alegă decât un pământean. Conferința a decis, în consecință, în sesiunea sa de la 17 ale acestei luni, că ea nu poate recunoaște validitatea alegerii principelui de Hohenzollern și m-a însărcinat de a vă înștiința de hotărârea sa. Primiți etc. etc. Făcut la Paris. În 25 mai 1866”.

Protocolul X din

23 mai/4 iunie 1866

Dl. plenipotențiar al Franței amintește că sesiunea de azi are loc după cererea d-lui ambasador al Rusiei.

Dl. baron de Budberg spune că guvernul său, căruia i-a dat socoteală de rezoluțiunea luată în sesiunea de la 25 mai, i-a dat ordin a declara că nu consideră că îndestulătoare linia de purtare adoptată față de luarea în stăpânire a puterii către principele Carol de Hohenzollern. Instrucțiunile

adreseate agenților la București le-au prescris a păstra față de principele de Hohenzollern aceeași atitudine care fusese luată față de guvernul provizoriu, adică de a nu avea cu el decât relații pur oficiale. Dar între cele două situațiuni este o diferență esențială, de care e imposibil Conferinței să nu țină socoteală. Guvernul provizoriu are produsul necesar al împrejurărilor aduse prin căderea principelui Cuza, care nu poate pretinde din nou a fi nelegitim, profitând de pornirea nelegitimă a moldo-valahilor, nu prezintă Europei decât o putere stabilită cu violarea flagrantă a tuturor drepturilor. Încă de la deschiderea Conferinței, plenipotențiarul puterii suzerane protestă dinainte în contra venirii unui principel străin. În cursul deliberațiunilor, puterile semnatare ale tratatelor au adresat în unanimitate principelor invitațiunea solemnă și repetată de a se conforma stipulațiunilor internaționale care nu pot fi încălțate decât în speranța a imitațiilor de care ele se bucură. Prusia s-a asociat la aceste demersuri și, cu toate acestea, tocmai un membru al familiei regale, un ofițer din armata sa, a comis această uzurpare de putere. O astfel de stare de lucruri, prelucrată de la început de la început și prosperitatei principelor pentru că menținerea noului puteri nu poate fi tolerată; ea aduce în același timp cea mai supărătoare atingere demnității puterilor, a căror voință a fost nesocotită cu o îndrăzneală, care nu poate fi încălțată decât în speranța nepeședării: în adevăr, nici o îndrăzneală nu era cu putință, după ce consiliul amintiseră anume, în numele Conferinței, clauzele articolului XII al Convențiunii de la 19 august 1858. E dar indicat de a intra îndată în discuțiune proiectul care cu data 6 septembrie 1859, care conține dispozițiune astfel concepută: „Odată faptul abaterii constatată în împreună înțelegere cu reprezentanții puterilor garante la Constantinopol, curtea suzerană va trimite în principate un comisar ad-hoc, înarmat a face ca măsura care a dat loc abaterii să fie retrasă. Comisarul Porții va fi însoțit de delegații reprezentanților din Constantinopol, cu care el va proceda împreună și de comun acord. Dacă nu se va da ascultare acestei reclamațiuni, comisarul Porții și delegații vor face cunoscut domnului că, avându-se în vedere refuzul de a se supune, se va aviza la întrebunțarea mijloacelor de constrângere. În acest caz, Sublima Poartă se va înțelege fără intruziune cu reprezentanții puterilor garante la Constantinopol asupra măsurilor ce se vor lua”. Astfel este, după dl. plenipotențiar al Rusiei, calea prescrisă de o stipulațiune internațională. El o recomandă celei mai serioase atențiuni a colegilor săi și crede că s-lărgit al evita complicațiunilor mar grave, dacă s-ar face cunoscut guvernului stabilit de fapt în acest moment la București că nu trebuie să se bazeze pe o îngăduire nefinisită. Prin urmare, este indicat a se trimite în principate un comisar otoman și delegații ai reprezentanților puterilor garante la Constantinopol, care ar fi însărcinați a reclama anularea actelor ilegale care au conferit puterea principelui de Hohenzollern. Responsabilitatea Conferinței este direct angajată, ca măsurile de luat pentru a-l pune pe se dispără această cauză de îngrijiri și de tulburări să fie grabnice și eficiente.

Dl. plenipotențiar al Marii Britanii întreabă pe dl. baron de Budberg

dacă ceea ce a spus constituie o propunere formală.

Dl. plenipotențiar al Rusiei răspunde că este însărcinat a recomanda acest mod de procedură; dar dacă Conferința ar avea un alt fel de indicații, ar fi gata să-i examineze.

Dl. plenipotențiar al Turciei amintește că a doua zi după revoluțiunea care a silit pe principele Cuza să depună puterea, Sublima Poartă declarase că ea înțelegea să se țină numai și numai de tratatele care garantează ei autonomia Principatelor Moldo-Valahie și drepturile curții suzerane. Puterile garante avind același mod de a vedea, Conferința hotărâse că guvernul provizoriu din București nu trebuia să depășească marginile acelor tratate; dar în loc de a urma linia de purtare cea era trasă, el a provocat un plebiscit pentru alegerea unui principel străin, atribuindu-i astfel, pe de o parte, dreptul de alegere, care aparține Adunării, și pe de altă parte, luind asupra-și responsabilitatea unui act care este în deplină contradicțiune cu Conferința bazată pe stipulațiunile internaționale. În sfârșit, provocând intrarea principelui Carol de Hohenzollern în principate, guvernul provizoriu a agravat situațiunea. Mijloacele de convingere întrebunțate de el în scopul de a convinge otomanul au rămas infructuoase, ca și sforțările făcute de agenții puterilor garante la București. Guvernul provizoriu n-a putut să fie întors de pe calea în care intrase și în momentul în care Poarta s-a făcut o ultimă încercare, prășind la București, după ideea Conferinței, un gospodar pe timp mărginit, ea a aflat, spre marea sa ulmire, sosirea principelui Carol pe teritoriul românesc. În fața altor abateri, poarta nu mai are decât să apeseze simțimintele de dreptate și să demnitate de principel garante, care, luând în considerațiune o stare de lucruri așa de anormală și ilegală, vor aviza, fără îndoială, la mijloacele cele mai eficiente pentru a opera restabilirea ordinii legale de lucruri în principate. Acest rezultat, după dl. plenipotențiar al Turciei, nu ar putea fi atins decât prin ocupatiunea principatelor; totuși guvernul otoman, vrând să dea o nouă dovadă de spiritul său de conciliațiune, a însărcinat pe Sâvetul pașă să declare că Poarta e dispusă a lăsa Conferinței timpul de a căuta, în termenul cel mai scurt posibil, un alt mijloc care să poată duce la înțelegerea este de atins, adică la retragerea principelui Carol și la executarea tratatelor.

Dl. plenipotențiar al Franței, rezumând cele două comunicări ce s-au făcut Conferinței, zice că dl. plenipotențiar al Rusiei propune trimiterile unei comisiuni în principate, în timp ce dl. ambasador al Turciei lasă a se înțelege că recurgerea de-a dreptul la intervențiunea militară ar trebui să fie întrebunțată din capul locului.

Dl. plenipotențiar al Turciei, la o interperare a d-lui comite Cowley, declară că trimiterile, mai întâi, la București a unei comisiuni i se pare preferabil și că se unește cu propunerea baronului de Budberg.

Dl. plenipotențiar al Rusiei consideră cele două moduri indicate ca fiind în fond aceiași, căci întins la același scop.

Dl. plenipotențiar al Austriei se întreabă ce s-ar întâmpla dacă comisarul și delegații trimisi la București nu vor fi ascultați? E important a prezenta această chestiune de dreptate conformă instrucțiunilor guvernului

lui său, emițând părerea că ar fi cu sale a recurge, în acest caz, la măsurile de constrângere. Pe de o parte, Conferința, constatând încă o dată ilegalitatea așezării principelui de Hohenzollern, a hotărât că agenții rezidenți la București nu vor întreține nici o relațiune oficială cu noua cîrmuire; pe de altă parte, citeva puteri par a se pronunța în contra oricărei intervenții militare din partea Turciei. Cu toate acestea, în punctul în care au ajuns lucrurile, n-a rămas decît a se pleca în fața rezultatului votului Adunării din București sau a recurge la măsurile de constrângere, pentru a face să precumpănească hotărârile Conferinței. Dacă puterile nu iau această ultimă cale, vor trebui să se resemneze a vedea autoritatea lor cu totul nesocotită și să renunțe de aceia înainte a exercita în principate influența colectivă, pe care le-o atribuie tratatele. Dar, în acest caz, fiecare putere, după părerea guvernului austriac, ar fi în drept a lucra izolat și a lua față de Moldo-Valahia atitudinea pe care i-ar comanda-o propriile sale interese.

Di. plenipotențiar al Franței este o deosebită telegramă, a cărei copie l-a fost transmisă d-lui consulat francez din București. Această deosebită adresată de principala Carol agentului său din Constantinopol, declară, din contră, hotărârea sa de a menține neatinse drepturile puterii suzerane.

Di. plenipotențiar al Prusiei observă că în realitate nu există decît un singur interes care trebuie să preocupe Conferința: acela al suzeranității Turciei. El amintește diverse modificări ce s-au făcut în starea organică a principatelor de la 1858 încoace; toate au fost pe rînd acceptate și numai cînd a fost vorba de principatele străine, a început a se face împotrivire. Cu toate acestea, interesul unic pe care-l are Europa aici este respectul suzeranității intrinsecă, întru cît implică principii de integrități Imperiului otoman. Pentru ce, decît, să ne opunem principelui străin, din moment ce acesta se supune suzeranității?

Di. plenipotențiar al Marii Britanii, exprimînd regretul că Poarta nu a căutat, încă de la originea evenimentelor, să se înțeleagă direct cu guvernul provizoriu, Săfvet pașa răspunde că guvernul său a încercat, dar fără succes; poate că comisiunea ce s-ar trimite în principate ar putea obține un rezultat mai bun, întrebîndu-l mijloace de convingere.

Di. plenipotențiar al Italiei observă că nu e de făcut nici o iluziune despre ceea ce s-ar putea aștepta de la trimiterea delegațiilor. Această ar duce la ocupațiune. Această măsură ar fi fără îndoială conformă cu dreptul, dar guvernul său e de părere că nu ar fi oportună.

Di. plenipotențiar al Franței, revenind asupra acestor principii de observații, zice că mai întîi era o chestiune de drept. Conferința a pus-o întruiva la adăpost, dînd asupra acestui punct o completă satisfacțiune. Acum, cînd se merge mai departe, a pune acest drept, astfel recunoscut și ocrotit, sub protecțiunea forței materiale? O astfel de măsură n-ar putea fi pusă în execuție fără vătămarea și gîl. **Di. plenipotențiar al Prusiei** crede că nu există o hotărîre mai rea decît aceasta care aduce un asemenea rezultat. Prin urmare, n-ar fi decît un cîștig amînat cîștigul, căci nu e vorba de a o da la o parte în mod definitiv și pentru totdeauna. În adică, principale, astăzi în stăpînire puteri, poate întîmplina obstacole care s-a-l aduce căderea; poate ajunge

lucrul să se producă o atingere la dreptul de suzeranitate al Porții, sau că turburări interne să izbucnească, sau că dezordine și anarhia să turbure țara: el bine, atunci s-ar interveni. Pentru ce, decît, să nu se aștepte un act violent, material, o agresiune în sfîrșit contra bunelor ordine sau suzeranității Porții? A interveni militărește astăzi, este a crea o turburare materială, ale cărei consecințe sînt imposibile de prevăzut, vînd să se reprime numai o turburare simplă legală pînă acum.

Di. plenipotențiar al Marii Britanii zice că aderă la considerațiunile prezentate de președintele Conferinței: ele sînt, după părerea sa, de natură a satisfăce Sublima Poartă și pe membrii Conferinței.

Di. plenipotențiar al Turciei nu împărtășește această opiniune și zice că e vorba de a asigura executarea tratatelor.

Di. plenipotențiar al Rusiei întreabă ce ar deveni, într-un astfel de sistem, dreptul curților garante.

Di. comite Cowley răspunde că discuțiunea este numai asupra chestiunii de oportunitate: în principiu, nu se interzice nici o acțiune; din contră, se rezervă de a lucra în urmă după împrejurări.

Di. plenipotențiar al Rusiei crede că Conferința nu poate refuza Turciei exercitarea dreptului ce-i aparține. În ceea ce-l privește, față de opiniunile contrare cu care trebuie să rezerve hotărîrea curții sale și nu este pînă la ce punct va fi posibil Rusiei să continue a lua parte la Conferințe.

Di. plenipotențiar al Franței răspunde d-lui de Budberg că interesul esențial, capital, rezidă în chestiunea suzeranității, care este aceea a integrității Imperiului otoman. Pentru rest, nu există decît o chestiune de oportunitate. Este abateri ce se produce de a se ști dacă ceea ce se produce e destul de grav, dacă prezintă un pericol destul de iminent, pentru a trage după sine o ocupațiune armată. A recurge la această măsură extremă, în acest moment, ar fi să se producă în principate dezordinea materială. **Di. Drouyn de Lhuys** nu exclude deăltmîntreala, o repetă, cazurile în care ar fi în adevăr cu cale o intervenție.

Di. plenipotențiar al Rusiei și **Turciei** observă că tratatele fac un tot și că nu este permis a le viola într-un punct mai mult decît într-altul.

Di. de Budberg adaugă că tratatele nu stabilesc punct de deosebire între turburarea materială și turburarea legală.

Di. plenipotențiar al Prusiei răspunde că dreptul absolut nu este contestat; discuțiunea este asupra oportunității unei măsuri prevăzute, o știe, dar care oferă pericole grave. Cît despre trimiterea unei comisiuni la București, el nu se poate asocia la aceasta. În tot cazul, el ar trebui să refere curții sale.

Di. plenipotențiar al Rusiei zice că în ochii Rusiei oportunitatea există tot așa de bine ca și dreptul. După părerea sa, n-ar putea fi de zordine materială mai considerabilă decît aceea de a vedea nesocotindu-se neînțeles și nepedepsit dispozițiunile tratatelor și hotărîrile Conferinței.

Di. plenipotențiar al Marii Britanii recunoaște împreună cu d-l de Budberg gravitatea acestor abateri, dar trebuie luat seama ca remedii la care se recurge să nu fie mai rău decît răul. Împotrivirea la o intervenire va fi foarte energică, nimeni nu se poate îndoi de aceasta; este

chiar în interesul Porții înseși de a nu pripi nimic. Dacă se întîmplă ca purtarea noului princip să fie respectuoasă față de Turcia și proprie a asigura menținerea liniștii, dacă el guvernează bine, n-ar fi decît cu puțință mai tirziu pentru Poartă a-l recunoaște, de a-l acorda investitura în condițiunile stipulate de tratate?

Di. plenipotențiar al Rusiei contestă acest mod de a vedea, în numele puterilor meșeghe.

Di. comite Cowley adaugă că nu vede interesul ce ar putea avea aceste puteri de a continua să respingă pe princip, dacă el ar avea binele principatelor și ar asigura menținerea bunelor ordine. Cît despre propunerea făcută de d-l plenipotențiar al Rusiei, comitele Cowley, după declarațiunile prezentate de d-l președinte al Conferinței, o consideră ca imposibilă; el socotește inutil a referi despre ea curții sale.

Di. plenipotențiar al Rusiei, după cererea principelui de Metternich, zice că nu-i este posibil a referi guvernului său asupra chestiunii de oportunitate. El se va mîrgina la a socoteală despre ceea ce s-a zis în sedință. El e dator să facă să se presimtă hotărîrea guvernului său; el crede că guvernul său se va retrage din Conferință. **Di. baron de Budberg** împărtășește deăltmîntreala opiniunea exprimată mai înainte de principelui de Metternich în ce privește libertatea de a lucra izolat, libertate ce ar trebui, în mod evident, să aparțină puterilor meșeghe.

Di. plenipotențiar al Austriei declară că guvernul său, făcînd rezerve în această privință, n-are nicidecum dorința a se afla în obligațiunea de a exercita această acțiune izolată. În ceea ce privește chestiunea de oportunitate, el nu o poate lua decît să renunțe.

Di. plenipotențiar al Franței rezumă pe scurt discuțiunea și conchide zicînd că, în ceea ce privește pe Franța, el nu se poate asocia la măsurile propuse. Explicîndu-se apoi asupra rezervelor prezentate de d-l plenipotențiar al Austriei, amintește dreptul curților garante și pe acela al Franței în particular. Oricare ar fi forma în care sînt dezbătute chestiunile care interesează Orientul, fie prin mijlocul unei Conferințe sau altmîntreala, Franța își păstrează și menține dreptul său de a se amesteca în aceste afaceri și de a participa la regularea lor. Ea a cumpărat acest drept destul de scump, pentru a nu voi să renunțe la el.

Di. plenipotențiar al Austriei comentează Conferința o deosebită de la d-l ministru al Afacerilor Străine al Austriei, din care rezultă că curtea din Viena aderă, cu oarecare rezerve, la propunerea de a întinde pînă la Brăila autoritatea Comisiunii Europene.

Di. plenipotențiar al Turciei zice că guvernul său nu vede motive îndestulătoare pentru a autoriza asupra acestui punct o abateri de la stipulațiunile Tratatului de Paris. El crede că, cu atît mai puțin poate adera la propunerea comiteului Cowley cu cît ea ar putea aduce atingerea drepturilor Comisiunii Riverane, în care sînt interesate alte țări, nereprezentate în Conferință. Prin aceste considerații, pe care Conferința va binevoi să le aprecieze, Sublima Poartă se vede în obligațiunea de a declina propunerea Măiestrului Sale britanic.

Di. plenipotențiar al Rusiei zice că se asociază în întregime la acest mod de a vedea.

Di. plenipotențiar al Franței zice că tot ce s-a propus ori s-a sugerat

implică în fond ocupațiunea militară a principatelor. Fără îndoială, Conferința nu se va mira că guvernul împăratului se arată puțin favorabil acestei idei. Plenipotențiarul Austriei Sale nu și-a ascuns urmăriile lui de purtare adoptată de Conferință și și-a permis a spune, încă din prima zi, că hotărârile sale vor ajunge neapărat la complicațiuni extreme. Totuși, legată de tratate, Franța s-a arătat la rezoluțiuni care aveau de obiect a de satisfăcțiune dreptului, în ordinea faptelor morale. Acum se fac propuneri care cer întrebarea forței. El bine, înainte de toate, e aci o chestiune de apreciere politică, pe care Conferința în întelepciunea sa trebuie s-o examineze, punându-se din punctul de vedere al oportunității. Poporul moldo-valah e astăzi într-o stare de surescitare națională; el se va apăra în contra intervenției trupelor turcești; lupta pare inevitabilă. Singele creștin va curge; cine știe efectul ce va fi în acest caz asupra celorlalte populațiuni creștine din Imperiul otoman! Vor fi poate răscălele și atunci ce va face Poarta! Va cere sprijinul puterilor creștine în contra creștinilor! Cine nu vede toate pericolele unei astfel de situațiuni, mai ales în împrejurările iminente ce preocupă azi de profund Europa! De altminterie, ce inconvenient este a aștepta? Închipuiți-vă că principele de Hohenzollern intimă la rândul său pedicli pe care nu le poate învinge, că guvernul său nu poate că face acte contrare dărilor sale către Poartă; dînsul va cădea sau se vor putea lua față de el măsuri de constrîngere; dacă, din contra, el cîrmuiește bine, dacă dă suzeranității Porții, intereselor de bună ordine și de liniște, satisfăcțiunile și garanțiile dorite, n-ar putea el să-și atragă bunăvoința și garanțiile și puterii suzerane și să merite a fi recunoscut de ele? Dreptul este pîzit și se poate aștepta fără teamă ca acest drept să fie primejduit; pe cînd o intervenție militară va deschide ușa la cele mai periculoase evenimente. În ceea ce-l privește, guvernul împăratului n-ar putea să se asocieze la această propunere.

Dl. plenipotențiar al Rusiei crede că poate întreba pe dl. Drouyn de Lhuys care ar fi întinderea practică a dreptului, dacă se exclude orice măsură de constrîngere? Cît pentru Rusia, în calitatea sa de putere mică, ea are interese particulare, care nu i-ar permite aștepta, așa precum propune dl. plenipotențiar al Franței. Dacă s-ar vedea că principatele ar fi dispuse să intre pe căi normale, aceasta ar fi îndreptățită, însă din contră, din zi în zi ele tind a se îndepărta mai mult de aceste căi.

Dl. plenipotențiar al Marii Britanii declară că se unește în totul cu modul de a vedea al d-lui președinte al Conferinței. Cît despre întrebarea măsurilor de constrîngere, el este convins că, mai ales în împrejurările actuale, ele ar putea da naștere la cele mai mari pericole și aprinde războiul în Orient, ceea ce n-ar lipsi să se întîmple dacă s-ar recurge la ocupațiunea militară a principatelor. Prin urmare, e mai bine a amîna o astfel de măsură și a aștepta. Dl. comite Cowley se pronunță în contra trimiterii de delegați ca și în contra ocupațiunii militare. Prezența delegațiilor militare, reștiți ar fi, după părerea sa, fără folos; el n-ar veni acolo decât pentru a fi martori unei lupte sîngeroase și înverșunate.

Întrevederea principelui Carol cu comitele de Bismarck

În cursul dimineții zilei de 7/19 aprilie, consilierul de Legațiune, de Keudell se prezintă principelui Carol, pentru a-l ruga din partea președintelui de Consiliu, comitele de Bismarck, să vină la dînsul, fiind împiedicat a ieși din odaia sa prin o durere de picior.

Principele Carol se anunță pentru ora 1 după-amiază.

Comitele de Bismarck a primit pe principele Carol zicînd: „Am rugat pe Alteța Voastră a veni să mă vadă, ca să discut sincer și deschis cu Ea, nu ca om de stat, ci ca amic și sfetnic, dacă pot îndrăzni să întrebuez această expresiune. Sînteți așteptat de o națiune întreagă, cu unanimitatea voturilor: urmași acestor chemări! Mergeți de-a dreptul în țara asupra căreia sînteți chemat a domni!”.

Principele a răspuns că aceasta este peste putință fără încheierea regelui, și seful suprem al familiei și seful său suprem militar, deși e aplicat spre această idee și simțeste destul curaj de a lua această hotărîre.

„Cu atât mai mult atunci! zise ministrul-președinte. În acest caz nu aveți trebuință de încheierea directă a regelui. Cereți regelui un concediu, un concediu pentru străinătate. Regele e destul de fin, îl cunosc prea bine. El va va înțelege îndată și va pricepe intențiunea. Afară de aceasta, îl scăpați prin acest mijloc de obligațiunea de a lua o hotărîre, ceea ce el va fi foarte plăcut, deoarece polițeste are mijlocul legat! Din străinătate veți da demisiunea Voastră din împăratului Napoleon o audiență secretă, pentru a-i expune vederile Voastre, cu rugămînta ca să se intereseze de afacerea Voastră și să o apere pe lângă celelalte puteri. Iată după părerea mea, singurul chip și mijloc de a lucra în această afacere, dacă Alteța Voastră gîndește în adevăr să primească coroana în cestiune. Dar dacă afacerea vine mai înfrî la Conferința din Paris, ea nu va trăgîna luni, ci ani întregi. Puterile cele mai interesate, Rusia și Poarta, vor protesta în chipul cel mai hotărît în contra alegerii Voastre; Franța, Anglia, Italia vor fi de partea Voastră; și Austria va întrebuința toate mijloacele pentru a face să cadă candidatura Voastră. Totuși, nu e mare lucru de temut din partea aceasta căci am de gînd să dau de lucru Austriei pentru cîva timp, pînă ce se privește Prusia, ea dintre toate puterile are o situațiune grea și ea s-a ținut întotdeauna departe de cestiunea Orientală, din cauza situațiunii sale politice și geografice și n-a făcut decât să-și exprime votul, în Consiliul marilor puteri. În acest caz particular, va trebui ca ministrul-președinte prusian, să mă pronunț în contra Voastră, oricît de greu mi-ar veni aceasta, căci n-aș putea în momentul de față să provoc o ruptură cu Rusia, nici să pun în joc interesele noastre de stat, dînd preferință la interese de familie. Dacă Alteța Voastră va lucra din propria sa pornire, regele ar ieși dintr-o situațiune penibilă și sînt încredințat că n-ar fi nefavorabil acestei idei, pe care aș fi ca să comunic verbal, dacă mi-ar face onoarea unei vizite, deși nu poate ca sef al familiei să ca încheierea Sa. Odată Alteța Voastră în România, cestiunea va fi curînd rezolvată, căci Europa va sta în fața unui fapt împlinit și afacerea va intra atunci, în parte rezolvată, la Conferința din Paris. Puterile mai de-a-proapie interesate vor protesta; dar protestul va rămîne pe hîrtie și faptul nu va mai putea fi revocat!”

Dl. de Bismarck nu admite obiecțiunea principelui Carol că Rusia și Poarta ar putea recurge la ofensivă. „Cele mai grele consecințe ar putea rezulta, mai ales pentru Rusia, din întrebarea acestei măsuri. Aș sfătui însă pe Alteța Voastră ca, înainte de plecarea sa, să scrie o scrisoare autografă împăratului Rusiei, în care ar spune că consideră pe Rusia, ca cel mai puternic al Vostru aliat, cu care la timp veți putea rezolva marea cestiune a Orientului. O alianță de familie, care ar trebui să fie pusă îndată în lucrare, încă V-ar permite să găsiți în Rusia un mare sprijin!”.

La întrebarea principelui Carol, „care ar fi atitudinea Prusiei față de faptul împlinit?” dl. de Bismarck declară: „Nu vom putea face altă decît a recunoaște faptul împlinit și a arăta pentru afacere tot interesul nostru. Hotărîrea Voastră curajoasă va găsi desigur aici o primire favorabilă!”.

Principele Carol a întrebat atunci pe dl. de Bismarck: „dacă el însuși personal îl sfătuieste a primi coroana, sau dacă e de opinione a lăsa să cadă afacerea cu totul?”.

Răspunsul dat e următorul: „De n-aș fi pentru afacere, nu mi-aș fi permis a-mi exprima părerea asupra acestui fapt. Soluțiunea cestiunii prin faptul împlinit este după mine cea mai fericită și pentru Voi cea mai onorabilă. Ce-ați pierde, chiar în cazul cînd n-ați reuși? Situațiunea Voastră în casa Prusiei rămîne aceeași. V-ați întoarce înapoi acasă! Și V-ați putea aminti întotdeauna cu plăcere o încercare, care niciodată n-ar putea să Vă fie imputată. Dar dacă reușiți — ceea ce cred — această soluțiune poate să Vă dea foloase incalculabile. Sînteți așteptat de unanimitatea unui întreg popor; răspunzînd la acest apel, cîștigați din capul locului încrederea națiunii întregi!”.

La obiecțiunea principelui Carol „că nu are o încredere absolută în acest vot, pentru că s-a dat prea repede”, dl. de Bismarck răspunde în acești termeni: „Garanția sigură o puteți primi de la deputațiunea care trebuie să vină înfrîza a mă pune, la Berlin, în relațiune cu agentul român de la Paris. După ce am aflat că împăratul Napoleon dorește să cunoască vederile noastre, am comunicat sub discrețiune această idee ambasadorului francez, Benedetti și acesta mi-a declarat că în Franța s-ar pune la dispozițiunea Voastră un vas pentru a întreprinde, de la Marsilia, călătoria în România; dar mi se pare preferabil a utiliza un vapor obișnuit, pentru ca astfel afacerea să rămîna cu totul secretă”.

¹ Wilhelm I, viitorul împărat al Germaniei (1871).

² Aluzie la războiul ce urma să înceapă curînd între Prusia și Austria (1866), soldat cu înfrîngerea acesteia din urmă.

Un destoinic luptător pentru libertate

SIMION MEHEDINȚEANU

Dr. ILIE CEAUȘESCU

În ultimele decenii ale secolului XVIII și la începutul sec. XIX, în condițiile descompunerii feudalismului în țările române, a crescut intensitatea luptei de eliberare socială și națională a maselor largi populare. Lupta de eliberare națională de sub dominația otomană s-a materializat prin participarea voluntarilor români la războaiele duse împotriva Porții și prin rezistența masivă a maselor împotriva incursiunilor organizate de trupele otomane neregulate în țările române. Luând parte activă la lupta contra dominației Porții, voluntarii români au adus o contribuție

prețioasă la slăbirea Imperiului otoman și la stăvillirea expansiunii lui.

Pagini glorioase s-au înregistrat și în lupta maselor populare pentru eliberarea lor socială. Începutul sec. XIX a fost marcat de puternice mișcări revoluționare și răscoale țărănești, dintre care cea mai violentă și cu urmări profunde a fost revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu. A urmat apoi, între anii 1823-1828, o serie de mișcări țărănești. Cea mai puternică dintre ele a fost aceea din 1826, condusă de Simion Mehedințeanu și Ghiță Cuful.

Ucenicul lui Tudor întru dreptate

Simion, fiul lui Petru Mehedinteanu, s-a născut în localitatea Cerneți, fosta reședință a județului Mehedinți. A văzut lumina zilei înainte de 1790, căci în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 avea cel puțin 18 ani, numărându-se printre membrii unităților de voluntari români (panduri) care au participat la lupte alături de ruși. Primii ani de viață și i-a petrecut la Cerneți, stabilindu-se apoi în localitatea Podul Grosului, situată la cca. 40 km de Turnu Severin. De la această comună a primit porecla de Podeanu, pe care o găsim menționată deseori în acte.

La terminarea războiului, Simion împreună cu ceilalți panduri s-au înapoiat la vetrele lor cu speranța că de acum înainte vor avea o viață mai bună, mai omenească. Dar

lucrurile nu s-au petrecut așa. Astfel, pe timpul domniei lui Caragea (1812-1818), corpul de panduri a fost dizolvat. Privilegiile câștigate de aceștia, ca rezultat al participării lor la război, au fost anulate, fapt ce i-a nemulțumit adânc.

În anul 1821 lupta maselor pentru dreptate socială și libertate națională s-a transformat în revoluție, a cărei conducere a avut-o Tudor Vladimirescu, adversar hotărât al rînduiriilor boierești și al dominației otomane, un reprezentant de seamă al năzuințelor poporului. Cuvintele **Proclamației de la Padeș** s-au răspîndit ca fulgerul, mai întîi în localitățile Olteniei, iar apoi la răsărit de Olt. Mii de patrioți s-au încadrat în marea armată a răsculaților. Printre aceștia se afla și Simion Mehedinteanu, unul dintre cei mai apropiați oameni ai lui Tudor și cumnat al său.

În perioada de pregătire a revoluției, Simion a îndeplinit funcția de isprăvnic al moșiei

Podul Grosului, moșie ce aparținea Mănăstirii Tismana. Destoinicia dovedită de el în războiul ruso-turc amințit, popularitatea pe care și-o câștigase în funcția îndeplinită și încrederea pe care i-o acorda Tudor Vladimirescu au făcut din el un colaborator de nădejde în organizarea revoluției.

Din momentul în care s-a dat semnalul ridicării la luptă la Podul Grosului, ca și în celelalte localități (Padeș, Cărbunești, Băilești) au început să se adune pandurii. Simion a avut de rezolvat în această perioadă probleme complexe: hrănirea și adăpostirea celor veniți, organizarea, completarea armamentului, instruirea luptătorilor. Timp de aproximativ o săptămînă, cît forțele conduse de Mehedințeanu au stat la Podul Grosului, această activitate s-a desfășurat în cele mai bune condiții. La 30 ianuarie grupul condus de el a înfrînt la Timna, sat pe Valea Nusinești (la 37 km

Chipuri de panduri. Desene de Anca Brucan, după o gravură de epocă

de Turnu Severin) ceata de 150 oameni ai Spătăriei, conduși de vistierul Constantin Crăiniceanu, care încerca să se opună răsculaților. Crăiniceanu a fost prins, iar ostașii au trecut de partea răsculaților. De aici, Mehedințeanu s-a îndreptat cu grupul său spre Strehaia, unde s-a unit cu forțele sosite de la Padeș.

După trecerea Oltului, la Slatina, oastea revoluționară a pornit spre București. Simion Mehedințeanu a primit misiunea să facă siguranța comunicației București-Rîmnicu Vilcea. Împreună cu cei 100 panduri călări ai săi, el s-a instalat la Pitești, unde a rămas pînă la începutul lunii aprilie, cînd a fost chemat de Tudor Vladimirescu la București.

Scurt timp după aceea a fost însărcinat de Tudor să păzească pe boierii Divanului, închiși la Belvedere¹ în casele boierului patriot Dinicu Golescu. Măsura fusese luată de

Tudor pentru a împiedica pe boieri să fugă și să se desolidarizeze de el.

La 15 mai, trupele otomane care invadaseră țara, au ajuns la Copăceni, iar tabăra celor 5 000 panduri a pornit spre Pitești; Simion Mehedințeanu a primit ordin să asigure ariergarda.

După uciderea lui Tudor, marea majoritate a pandurilor, printre care și Simion Mehedințeanu, au mai rămas cîteva zile în Pitești, apoi au primit indicația de la conducerea eteristă să înceapă deplasarea pe direcția Pitești-Făgetelul-Cîmpu Mare, cu misiunea de a trece Oltul și a angaja lupta cu forțele otomane aflate în zona Craiovei. Căpitanului Simion Mehedințeanu, căruia i s-a încredințat comanda unei avangarde compusă din 175 oameni, i-a revenit rolul de a asigura deplasarea pandurilor și prevenirea unui atac prin surprindere din partea inamicului. Deși redusă ca număr, avangarda — alcătuită din oa-

meni care aveau un moral ridicat și o hotărîre de luptă nestrămutată — s-a angajat la Slatina într-o luptă aprigă împotriva otomanilor. Luat pe neașteptate, dușmanul a fost bătut și pus pe goană. Malul stîng al Oltului, de la Slatina spre nord, a fost eliberat de sub stăpînirea inamică. Pînă la sosirea forțelor principale ale pandurilor, Simion a zădărnicit toate încercările făcute de otomanii aflați în zona Drăgășani de a pătrunde la est de Olt. El a participat, de asemenea, cu pandurii săi, la luptele care s-au dat în această zonă, la Corzu și în alte localități, după care, copleșiți de forțele dușmane, pandurii s-au retras în Banat.

Din nou în fruntea luptei

La început Simion Mehedințeanu s-a stabilit împreună cu familia la Lugoj. Era convins că va veni vremea cînd se va putea ridica din nou la

¹ Aici se aflau închiși 15 boieri, împreună cu mitropolitul.

luptă împotriva nedreptăților. Și într-adevăr, în 1825, Simion a hotărât să pregătească o nouă ridicare la luptă a celor mulți și oropsiți, a tuturor celor nemulțumiți de nedreptățile ocîrmuirii. În acest scop, Simion a desfășurat o muncă neobosită, trebuind să unească toți pandurii și alte categorii de nemulțumiți pentru o acțiune revoluționară comună. Muncă deosebit de grea: refugiații se găseau răspândiți în numeroase orașe și sate din Transilvania și Banat (Sibiu, Lugoj, Orșova etc.), iar pe de altă parte, autoritățile austriace supravegheau cu stricteție orice mișcare a revoluționarilor români.

Pentru a intra în legătură cu pandurii refugiați, Mehedințeanu și Ghiță Cuțui, cel de-al doilea conducător al mișcării ce se pregătea, s-au deplasat la Sibiu și Brașov, unde au organizat grupe din cîte șapte-opt oameni. Spre sfîrșitul anului 1825, acțiunea a ajuns într-o fază înaintată.

Izbucnirea mișcării depindea doar de găsirea unui moment potrivit. Cei doi au intrat în legătură cu unii reprezentanți ai maselor populare din Oltenia și chiar cu unii boieri, negustori și slujbași din rîndurile refugiaților sau din țară, nemulțumiți de domnitorul Grigore Dimitrie Ghica. Ghiță Cuțui, „întelegînd prin auziri de la alții” că serdarul Toma Brătianu din Pitești dorește să participe la răscoală, s-a dus în orașul unde acesta se afla refugiat pentru a sta de vorbă cu el. Brătianu l-a asigurat pe Cuțui că el lucrează „cu stîmă și sfatul boierilor români rămași la Brașov și [a] altor din boieri ce sînt în țară, la București”. A rămas stabilit ca Ghiță Cuțui „să-și caute [...] tovarăși, cît de mulți” ca să pornească răscoala; pînă atunci Brătianu „li va trimite adesea vestire prin scrisori și bani cu îndestulare ca să dea celor ce vor primi să urmeze spre aceasta”. Discuții cu Toma Brătianu a avut și Simion Mehedințeanu — care s-a deplasat și el la Brașov — pentru a se convinge de bunele intenții ale acestuia.

Planul răscoalei a fost conceput după acela al revoluției din 1821 și prevedea: mobili-

zarea și pregătirea maselor din țară pentru a răspunde de îndată la semnalul dat de conducători; înarmarea unui număr cît mai mare de adepți din Banat și Transilvania; pătrunderea în țară — la momentul ales — pe mai multe direcții odată și dezlănțuirea răscoalei generale. Ca loc de începere al răscoalei, de unde aceasta avea să se extindă apoi spre celelalte părți ale țării, a fost ales județul Mehedinți. Pentru a face cunoscute maselor țelurile răscoalei, conducătorii ei au elaborat o proclamație către popor, „scrisă în spiritul proclamației publicate de Tudor”. Esența acesteia este redată clar într-un izvor contemporan: „împotriva stoarcerii voievodului și a jafurilor slujbașilor”.

În mai 1826, s-a considerat că a sosit momentul oportun pentru declanșarea răscoalei, căci „să vestie cu totul [...] în țară la județul Mehedinți cugetarea lor”, iar cei care se aflau refugiați dincolo de munți erau gata de luptă.

Într-o noapte întunecoasă, Simion Mehedințeanu, Ghiță Cuțui și ceilalți tovarăși ai lor au ieșit pe rînd — ca să nu atragă atenția autorităților austriace din Orșova, îndreptîndu-se spre Oltenia. Între timp, în jurul lor au început să se strîngă oameni din partea locului. În cîteva zile, grupul lui Simion Mehedințeanu și Ghiță Cuțui a crescut la circa 300 luptători. Dar „îndestulările poteri” din slujba stăpînirii, împreună cu plăieșii, numărînd circa 200 oameni, au pornit în întîmpinarea răsculaților. O ciocnire a avut loc în apropierea rîului Motru, cu rezultate nefavorabile răsculaților. Au fost mulți răniți de o parte și de alta. Doi răsculați au fost omorîți. Capetele lor au fost tăiate, trimise la București și așezate în fața Agiei, pentru a înspăimînta masele și a le determina să nu se alăture răsculaților.

Urînd exemplul lui Tudor Vladimirescu, care, în 1821, transformase cîteva mănăstiri în locuri întărite, Mehedințeanu a pus mîna pe Mănăstirea Topolnița, pe rîul cu același nume, făcînd din ea o bază fortificată. Față de rezistența dirză a răsculaților, urmăritorii au fost nevoiți să renunțe

la încercarea de a cucerii mănăstirea prin luptă. Ei s-au mulțumit să o înconjure din toate părțile, pentru a împiedica pe răsculați să primească întăriri și provizii din afară. În aceste condiții, conducătorii răscoalei au acceptat să ducă tratative cu comandanții potetilor, prin intermediul lui Strimbeanu, fost vîtaf al plaiului Cloșani, pe care Simion îl cunoștea. S-au înțeles ca Mehedințeanu și Ghiță Cuțui să se ducă la București „cerîndu-se iertăciunea lor” de la domnitorul Ghica, după ce îi vor fi explicat obiectivele urmărite de răsculați. Li s-a promis că, pînă la înăpoierea lor, pandurii aflați la Topolnița vor fi asigurați cu hrana necesară.

Cei doi conducători au sosit în Capitală la 10 iunie. Domnitorul a refuzat să-l primească pe Mehedințeanu, trimîndu-i răspuns că „el n-are nimic de vorbit cu Simion, dar că dacă acesta avea să-i dezvăluie unele lucruri o va putea face în scris”.

Mehedințeanu și Cuțui au fost închiși, fiecare separat, legați cu lanțuri de gît, de mîini și de picioare. Ziua erau ținuiți în celulă, iar noaptea într-o bisericuță cu ferestre zăbre-lite, care se găsea în curtea temniței. Doi paznici vegheau necontenit ca nimeni să nu intre în legătură cu ei. Fiind complet izolat, Simion nu cunoștea soarta tovarășilor săi lăsați la Mănăstirea Topolnița.

Domnitorul, dornic să pună capăt unor noi acțiuni revoluționare, a hotărît să pedepsească într-un mod „exemplar” pe capii răsculați. Doi arnăuți l-au scos din temnița umedă, cu lanțuri la mîini pe Simion Mehedințeanu. În curtea închisorii se mai aflau, legați cu fiare la mîini, și alții dintre tovarășii săi de luptă printre care și Cuțui. Atunci a înțeles el ce soartă au avut și pandurii săi, pe care li lăsase asediați în Mănăstirea Topolnița.

De acolo, cei închiși au fost duși în sala de judecată. Guvernul se grăbea să-i judece, deoarece stăpînii nu se simțeau în siguranță nici după arestarea căpeteniilor răscoalei. După un proces sumar s-a rostit sentința: „Se hotărăște să fie condamnați la moarte prin spînzurătoare căpeteniile răs-

culaților, Simion Mehedințeanu, ce a fost căpitan apostolului Tudor, și Ghiță Cuțui, fiindcă ei au hotărât să urmeze răul acesta: Acești doi să fie spînzurați la marginea orașului spre pildă altor asemenea lor..."

După ce au primit încuviințarea Porții asupra sentinței, autoritățile s-au grăbit să

o execute. În ziua de 7 septembrie, Simion Mehedințeanu și Ghiță Cuțui au fost spînzurați. A doua zi, ceilalți condamnați au fost plimbați prin țirg și bățuiți, iar ulterior trimiși la ocnă.

În felul acesta, autoritățile credeau că și-au asigurat liniștea și au îngenunchat defi-

nitiv pe țărani. Dar măsurile singeroase luate cu scopul vădit de a prelungi existența vechilor și nedreptelor rînduiri n-au făcut decît să accelereze și mai mult mersul implacabil spre pieirea definitivă a acestora.

Clașele dominante au sperat că ucigînd pe capii răscoalelor,

SERDARUL TOMA BRĂTIANU ÎN ATENȚIA POLIȚIEI HABSBURGICE

Toma Brătianu, văr de-al doilea al tatălui lui I.C. Brătianu, a fost unul dintre boierii munteni care au sprijinit revoluția de la 1821. În 1825, acuzat de participare la o conspirație împotriva domnitorului Grigore IV Ghica (1822-1828), pentru a evita măsurile represive s-a refugiat în Transilvania, stabilindu-se la Sibiu. Aici a fost vizitat de către Simion Mehedințeanu și Ghiță Cuțui, cărora le-a promis sprijin moral și material în vederea unei noi ridicări la luptă.

Documentele pe care le publicăm în continuare provin din Arhivele Curții din Viena. Sînt adrese oficiale schimbate între cancelarul Metternich și președintele Cancelariei aulice transilvănene, baronul von Miske, și președintele guvernului transilvănean, baronul Iosika. Ele evidențiază legătura dintre capii răscoalei din 1826 și serdarul Toma Brătianu, ecoul pe care activitatea revoluționarilor români refugiați în Transilvania l-au avut în rîndul maselor. Autoritățile habsburgice ordonau măsuri energice pentru curmarea acestei activități, mergînd pînă la amenințarea cu extrădarea lui Brătianu.

Nu se cunosc împrejurările în care acesta a reușit să se sustragă urmăririi poliției austriece; în 1840 se afla însă în Grecia, unde, în același an, a și încetat din viață.

V. ȘIMANDAN

Luminăției Sale

Domnului Cancelar al Casei, Curții și Statului, Principele von Metternich

În urma interogatoriului solicitat de către guvernul valah printr-un judecător penal trimis de principele Valahiei la Sibiu și a eventualei extrădări a supusului turc, serdarul Toma Brătianu, care de un timp se află în Sibiu și e bănuț de legături cu agitațiile ce izbucniseră în Oltenia, domnul președinte gubernial transilvănean Iosika solicită, în scrisoarea sa [...] instrucțiuni despre modul în care trebuie să se comporte față de cazuri asemănătoare ce s-ar mai putea ivi eventual în viitor.

Deoarece în afară de principiile juridice de stat generale, aici este vorba și de a ține seama de raporturile politice necunoscute mie, am onoarea a ruga pe Luminăția Voastră a mă pune în cunoștință prin comunicarea înalțelor Voastre păreri, pentru a-i putea transmite instrucțiunile solicitate președintelui gubernial, baronul Iosika.

Baden, la 25 iulie 1826
Baron von Miske

Excelenței Sale

Președintelui Cancelariei aulice transilvănene
Baronul von Miske

6.VIII.1826

Am onoarea a răspunde cu prietenie la adresa Excelenței Voastre [...]

Potrivit principiilor susținute din totdeauna de Curtea de aici, în legătură cu propriul interes de stat și cu considerațiile politice de cea mai mare importanță, este extrem de dorit să se mențină neînturbată liniștea publică în provinciile otomane învecinate și, pe cît depinde de noi, să se evite cu grijă tot ce ar putea exercita direct sau indirect o influență asupra acestor stări de lucruri.

Printre mijloacele de împlinire a acestui scop se află, fără îndoială, supravegherea adecvată a comportării acelor supuși turci care în timpul răscoalei din anul 1821 s-au refugiat în Transilvania și au găsit acolo o primire ospitalieră.

Se pare că în rîndurile acestor refugiați, care [...] se abțin a se întoarce în patria lor, există [...] serdarul Toma Brătianu, care se găsea la Sibiu, dar care, regretabil, de atunci a scăpat de sub supravegherea polițienească a magistratului, este numit de menționatul guvern ca fiind principalul inițiator al incursiunii recente — dar norocosă — dărnice — în Oltenia a mai multor dușmani, acțiune căreia i-au premers proclamații instigatoare.

Dacă un astfel de abuz la dreptul de azil reprezintă prin sine însuși o mizerabilă nerecunoștință și un procedeu reprobabil, el apare cu atît mai de pedepsit în cazul de față, cînd este vorba de primejduirea teritoriului unei puteri streine prietene și cînd, prin aceasta, ar putea fi afectate în modul cel mai sensibil interesele politice cele mai importante.

Nu va scăpa luminății înțelegeri a Excelenței Voastre bănuiala ce Poarta va arunca asupra autorităților imperiale-regale și, indirect, asupra Curții însăși, dacă vor fi tolerate agitații asemănătoare.

În baza tratatelor existente, rău intenționați și provocatorii de neliniște nu trebuie în general tolerați în vecinătatea graniței și trebuie chiar pedepsiți pe măsura delicteilor lor [...]

De aceea, după părerea noastră, în executarea dispozițiilor de mai sus, Excelența Voastră ați putea să considerați ca util să comunicați Excelenței Sale președintelui gubernial transilvănean, în primul rînd următoarele puncte ca directivă a comportării sale:

hăituind prin munți și prin codri cetele celor ce-și căutau dreptatea cu arma în mână, vor reuși să scoată din inima poporului român însăși setea de dreptate, de viață mai bună, de independență națională. Dar s-au înșelat profund. „Focul luptei naționale și sociale a ars neconținut, când cu vîlvă-

tăi, care făceau pe asupritori să se cutremure, cînd mai potolit, ca apoi să se întetească și mai puternic [...] Graiul nu poate reda măreția acestor lupte; ele adevăresc și vor adevăra peste veacuri vitalitatea și înțelepciunea poporului nostru, care, trecînd prin grele

încercări, a rămas neclintit și a prins de fiecare dată noi puteri, ridicîndu-se, asemenea stejarului după furtună, și mai mîndru spre soare”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Editura Politică, București, 1968, p. 117.

1. Vigilență dublă față de preocupările politice ale tuturor supușilor turci refugiați în Transilvania, care se află în vecinătatea graniței.

2. Îndepărtarea fără înfrîngere din vecinătatea graniței otomane și mutarea la cel puțin 20 mile de ea a tuturor acelor dintre ei împotriva cărora există dovada, chiar și numai suspiciunea întemeiată, că ar avea înțelegeri criminale rău intenționate cu cei de cealaltă parte, ori cu alte unități de acest fel.

3. Extrădarea către guvernul otoman a acelor refugiați turci care, după ce au trecut cu mîna înarmată de pe teritoriul austriac pe pămîntul de dincolo, s-ar fi întors din nou în Transilvania pentru a avea acolo din nou loc de azil.

Nu mai prin aplicarea atență a acestor prevederi și dispoziții se poate aștepta atingerea scopului salvator menționat la început [...]

★

Luminății Sale

Principelui von Metternich

Cancelarul Casei, Curții și Statului

Punîndu-l pe domnul președinte gubernial baronul losika, în cunoștință cu acele principii pe care — potrivit foarte amabilei expunerii a Luminății Voastre, din 6, luna curentă, profeșază Curtea imperială austriacă, în scopul păstrării liniștii publice în provinciile otomane învecinate — îi comunică totodată instrucțiunile ca, în baza acestor principii, să se comporte față de refugiații turci veniți în Transilvania exact conform directivei date de Excelența Voastră, iar în cazuri îndoielnice ce s-ar ivi să se țină mai puțin seama de interesele particulare ale acestui gen de refugiați, ci de cele ale interesului nostru de stat, ca și de considerațiile politice foarte importante ale menținerii liniștii publice în provinciile turcești învecinate și buna înțelegere cu Poarta otomană. Starea actuală a organelor polițienești din Transilvania, cunoscută mie, m-a determinat totuși să atrag atenția d-lui președinte gubernial ca să în-lăture de la graniță unitățile criminale ale supușilor turci bănuți, înclt să nu li se creeze acestora, în localitățile în care lipsește supravegherea polițienească, o și mai largă posibilitate pentru continuarea intrigilor lor sau pentru inițierea altor agitații [...]

Baden, la 8 august 1826
Baron von Miske

Luminății Sale, Domnului Cancelar al

Casei, Curții și Statului

Principele von Metternich

Prezidiul Guvernului regal al țării Transilvaniei, prin adresa din 29 iulie 1826, mi-a raportat despre fuga serdarului Toma Brătianu, pus sub suprave-

ghere polițienească, cu adaosul că autoritatea polițienească din Sibiu s-a făcut grav vinovată pentru insuficienta supraveghere a acestui refugiat; totodată, s-au comunicat semnalele personale ale acestuia, atît Prezidiului gubernial din Transilvania, cît și Guvernămîntului regal din Ungaria și Oficiului regional din Bucovina, pentru arestarea lui. Comunicarea Prezidiului adaugă întrebarea dacă, în urma investigațiilor făcute, în cazul cînd Brătianu ar fi prins, trebuie să fie extrădat guvernului valah?

Deși numai domnul general comandant al Transilvaniei nu găsește legală această extrădare, pe motiv că măsurile de luat contra refugiaților turci s-ar referi numai la viitor, cred că nu este în spiritul principiilor expuse mie prin onorata adresă a Luminății Voastre din 6 luna curentă, ca să fie protejați atîtătorii la neliniște sau chiar și cei mai suspecți de agitații împotriva guvernului lor legal, și am comunicat Prezidiului gubernial că, după părerea mea, nu se poate refuza extrădarea serdarului Toma Brătianu, dacă se insistă pentru aceasta din partea guvernului valah și dacă această pretenție este sprijinită și de agentul consular din București.

Baden, la 9 august 1826
Baron von Miske

Excelenței Sale

Președintelui Cancelariei aulice transilvănene, Baronul von Miske

La valoroasa adresă a Excelenței Voastre din 9 [una] curentă am onoare a răspunde că opinia exprimată acolo privitoare la refugiatul valah, serdarul Toma Brătianu, concordă cu și părerea de aici [...]

De aceea, dacă în urma măsurilor luate de Excelența Voastră ar fi găsit numitul supus valah și s-ar pretinde extrădarea lui, în mod normal din partea domnitorului, pe calea Agenției de la București, ar trebui să se satisfacă această cerere fără ezitare; în caz contrar însă și anume dacă după cum e de presupus, guvernul valah nu și-ar reînnoi cererea de mai sus, ar fi suficient ca numitul Brătianu să i se fixeze o localitate departe de graniță, ca domiciliu, de unde să nu poată atît de ușor provoca sau țese astfel de unități și [unde] să poată fi supravegheat cum trebuie de autoritatea polițienească. Trebuie de asemenea să fie amenințat cu extrădarea directă dacă nu s-ar comporta cu totul liniștit și ar mai leza legile ospitalității.

Documentele se află în Arhivele Statului, București, Colecția microfilme, Xero-grafii Viena, Pachetul LXXXV/IV; cele două acte nesemnate provin în mod cert de la Cancelaria lui Metternich.

Interviu cu editorul italian ROBERTO BONCHIO

Din nou oaspete al țării noastre, Roberto Bonchio, directorul Casei de Editură Editori Riuniti, din Roma, a avut amabilitatea să împărtășească cititorilor Magazinului istoric câteva din gândurile sale de om al cărții și prieten al poporului român.

Într-un interviu pe care l-ați acordat revistei noastre, apărut în nr. 10/1972, mărturișeați intenția de a continua publicarea, în editura al cărei director sunteți, a unor noi lucrări consacrate României...

— Ceea ce acum patru ani constituia un deziderat, acum putem spune că este un fapt împlinit. În perioada amintită, în editura noastră au văzut lumina tiparului mai multe volume consacrate atât trecutului cât și prezentului României. Am continuat, astfel, tipărirea operelor președintelui Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, publicând **Raportul** prezentat la Congresul XI al P.C.R. În ultimii ani, a sporit colaborarea noastră rodnică cu Institutul de studii istorice și social-politice din București, ale cărei rezultate s-au concretizat în lucrările editate împreună. Dintre ultimele apariții, menționez volumele: **80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România; Marea răscălmă a țăranilor din 1907; 1933. Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști și, recent, A 30-a aniversare a eliberării României de sub fascism și Clasa muncitoare în România socialistă.**

Iar ca proiecte de viitor?

— Avem un program care prevede apariția a trei până la cinci volume românești pe an, în tiraje importante. Vom continua publicarea altor lucrări ale președintelui Nicolae Ceaușescu. De asemenea, pregătim un volum de documente referitoare la crearea statului român. Nu peste mult timp, vom scoate ediția a III-a a **Istoriei poporului român**, lucrare care s-a bucurat de un mare succes în Italia.

Și acum, o întrebare cu un caracter ceva mai personal: a căta vizită în țara noastră este cea de acum?

— Nu mai țin de mult o socoteală care a devenit prea complicată. Gîndiți-vă că România a fost prima țară socialistă pe care am vizitat-o, încă din 1951. De atunci am avut prilejul să revin cam de două-trei ori pe an. De fiecare dată am fost frapat, aș zice uimit, de schimbările survenite. De data aceasta am vizitat Valea Prahovei, orașele Sinaia, Predeal, Brașov, ca și alte importante centre industriale și turistice. Cel mai puternic m-a impresionat, ca de obicei, ritmul foarte rapid de dezvoltare pe multiple planuri a României socialiste.

Florin VELCU

Cărți sosite la redacție

Trei din noile lucrări de istorie românească publicate în Italia le-am primit recent la redacție.

Casa Editori Riuniti ne-a trimis două noi apariții, care pun la îndemîna publicului cititor italian lucrări ale unor istorici români. Ca și volumele prezentate anterior de Magazin istoric, cele de acum au fost pregătite în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice din București.

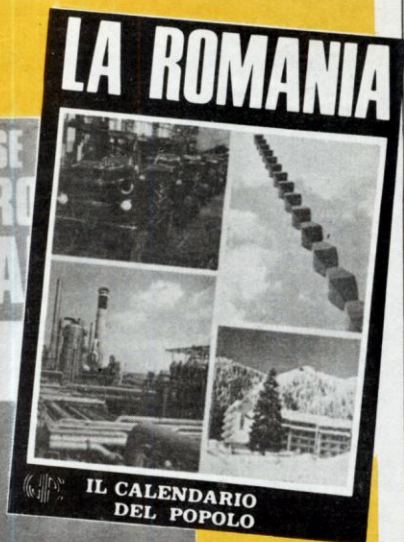
● **LA LIBERAZIONE DELLA ROMANIA DAL FASCISMO. XXX ANNIVERSARIO** reprezintă traducerea lucrării **Insurecția din august 1944** și semnificația ei istorică, apărută în 1974 în Editura

Militară. Volumul reunește studii consacrate celor mai semnificative momente din istoria mișcării antifasciste și a rezistenței antihitleriste din România, în perioada 1933-1945, care demonstrează experiența unui popor hotărît să-și apere cu tenacitate independența, suveranitatea și integritatea patriei. Studiile sînt grupate pe patru secțiuni: dezvoltarea rezistenței și pregătirea insurecției; desfășurarea insurecției; semnificația insurecției și a alăturării României la coaliția antihitleristă; pe calea progresului social-economic neînterupt. În completare, o culegere de 334 documente ilustrează lupta desfășurată de poporul român, sub conducerea partidului comunist de-a lungul a mai bine de un deceniu de grele încercări.

● **LA CLASSE OPERAIA NELLA ROMANIA SOCIALISTA** este versiunea italiană a cărții **Clasa**

LA CLASSE
NELLA ROMANIA
SOCIALISTA

muncitoare — forța socială conducătoare în România socialistă, publicată în 1974 de Editura Politică. Lucrarea analizează, după cum se precizează în prefață, „conținutul proceselor pe care le implică exercitarea de către clasa muncitoare a rolului de forță socială conducătoare în societatea socialistă, legăturile evoluției clasei muncitoare ca clasă cu rol fundamental, diriguitor în societatea românească contemporană, raporturile dintre clasa muncitoare și celelalte clase și categorii sociale”. Este subliniată preocuparea constantă a partidului și statului nostru pentru sporirea calitativă a rîndurilor clasei muncitoare, pentru asigurarea cadrului exercitării optime și plene a rolului său conducător, de factor hotărîtor al omogenizării sociale și al întăririi unității socialiste a poporului nostru în opera de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a țării spre comunism.

● Tot în Italia, Il Calendario del popolo, din Milano, a editat enciclopedia LA ROMANIA, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice din București, în condiții grafice remarcabile, sub îngrijirea lui Arnoldo Alberti (colaboratori: Elena Albescu, Idomeno Barbadoro, Giuseppe Calzati, Fernando Etnasi, Vanna Guzzi și redacția revistei Il Calendario del popolo). Cartea cuprinde 16 sinteze, avînd printre alte teme istoria, economia, structura social-politică, relațiile internaționale ale României socialiste, geografia, populația, dezvoltarea științei și culturii românești, învățămîntului, sportului, turismului etc.

Peste 500 fotografii color și alb-negru, numeroase hărți și tabele cronologice completează această originală enciclopedie pusă la dispoziția cititorului italian.

JOCUL VIEȚII ȘI AL MORȚII

JACQUES CHABAN DELMAS

În furtunosul mai '68, care răscolise Franța, întâlnirea cu J. Chaban Delmas — pe atunci președintele Adunării Naționale — s-a desfășurat chiar la sediul Parlamentului, în clădirea în al cărei hemiciclu s-au consumat secole de tumultuoasă viață politică. După ce avusese amabilitatea — cu totul deosebită în acel moment — de a-mi acorda acces în loja presei (favoare extrem de rar acordată în acele zile zărilor străini, date fiind circumstanțele marii tensiuni în care trăia țara), Chaban Delmas m-a primit pentru câteva minute într-una din pauzele sesiunii în care s-a jucat soarta guvernului. De la început a remarcat că însăși permisiunea ce-mi acordase se datora înaltei stime ce o purta poporului român, „acestei țări atât de brave care este România”. De altfel, a continuat Chaban Delmas, președintele de Gaulle s-a întors zilele acestea din România cu impresii excelente, atât de la convorbirile cu președintele Nicolae Ceaușescu, cât și din vizita făcută în Capitală și în țară. „Era o vizită care trebuia făcută” — ne-a spus distinsul nostru interlocutor. Reluând aprecierile generalului de Gaulle, Chaban Delmas a arătat că afinitățile ce unesc popoarele română și franceză se trag nu numai din originea, limba și spiritualitatea ce le sînt comune — latinitatea, ci și din numeroasele momente istorice de solidaritate, din cooperarea lor pe multiple planuri. „Din instinct și prin rațiune cele două țări și-au format aceeași concepție despre dreptul tuturor popoarelor de a dispune liber de soarta lor, aceeași concepție despre principiul potrivit căruia echilibrul Europei trebuie clădit pe independența, personalitatea și demnitatea fiecărei națiuni”.

Acum, la aproape un deceniu de la această întrevvedere, J. Chaban Delmas își exprimă într-o scrisoare ce mi-a adresat-o același mare respect și aceeași simpatie pentru România.

Aflat la Paris în octombrie 1976, am avut plăcerea să primesc Memoriile apărute recent în Editura Stock, memoriile care reînvie multe momente din activitatea fostului președinte al Adunării Naționale Franceze între 1958-1969, apoi timp de patru ani prim-ministru. În majoritate ele aparțin, fără îndoială, istoriei celei de-a V-a Republici franceze și prezintă interes în primul rînd pentru cunoșcătorii vieții politice franceze. Născut în martie 1915, Jacques Chaban Delmas relevă în câteva din amintirile sale și anii Rezistenței antifasciste, la care a participat, investit cu răspunderi importante în ierarhia ei militară. El a fost promovât, la numai 29 ani — sîrîndu-se treptele ierarhice obișnuite datorită circumstanțelor excepționale reclamate de participarea sa la mișcarea de Rezistență — de la gradul de sublocotenent în rezervă la acela de general de brigadă. Promovarea a fost făcută în timpul luptei contra ocupației naziste, de șeful guvernului provizoriu, generalul de Gaulle. Prezentăm câteva pagini din amintirile din Rezistență ale celui care, din 1947, este primarul orașului Bordeaux, pagini evocînd prima sa întâlnire cu generalul de Gaulle, căruia de atunci, îi datorează fidelitatea sa politică.

Titlul și subtitlurile aparțin versiunii românești.

Cristian POPIȘTEANU

Oamenii care trăiesc războiul nu fac altceva decît să perfecționeze strategii și reguli ale jocurilor din copilărie. Dar, în acest joc, orice greșeală se poate termina printr-o catastrofă. Textele scrise constituiau unul din cele mai mari pericole. Era interzis să porți la tine cea mai mică însemnare. Din nefericire, agenții de legătură, care circulau mult și deci erau mereu în pericol, nu-și impuneau întotdeauna să nu consemneze lucruri care să le ajute memoria. Din pricina unei simple pagini de agendă pe care figurau, fără nici un fel de amănunte, o oră și un loc, unii dintre ei au plătit cu propria viață și cu a altora. Eu însumi era să cad victima unei asemenea situații, în două rînduri, venind la întâlniri ale căror date fuseseră interceptate de dușman în acest mod. În ambele rînduri m-a salvat apropierea unei stații de metrou, reușind să sar într-un vagon în clipa în care se închideau ușile. Pentru a scăpa de urmăritorii perseverenți, care dispuneau de excelente mijloace de transmisie și transport, trebuia să cobori la momentul și locul potrivit.

Abecedarul clandestinității

O parte a vieții o trăiam pînătrîndu-mi propria identitate. Cealaltă nu era decît un labirint. Schimbîndu-mi tot mai des adăpostul, între 1942-44 am avut la Paris vreo 30 ascunzători cu tot atîtea acte de identitate. O lume întreagă de alibiuri și paravane. Apartamente sau camere alese pentru comoditatea ieșirilor și la care, de obicei, eu singur aveam cheile; la nevoie o altă persoană, dar niciodată aceeași; intrări de serviciu, scări dosnice, curți și ganguri, burlane și acoperșuri pe unde puteai dispărea în caz de pericol. A te întîlni cu cineva în acea vreme însemna să te abții să-i telefonezi,

să-i scrii, sau chiar să-l vezi; trebuia să-ți organizezi activitatea pornind de la acest sistem de interdicții.

Din când în când era nevoie să apari din nou la lumină. Reveneam acasă, reluam legăturile cu familia și îmi salutam cunoscuții. Bineînțeles că pe ai mei îi țineam departe de activitatea clandestină. Pentru mama mă căzneau să înjgheb tot felul de alibiuri — am descoperit mai târziu că, de fapt, nu se lăsase păcălită — pentru a-i explica numeroasele mele absențe ca și valizele cu lenjerie curată pe care ti ceream să le depună ici, colo.

Din 1941, i-am pus la adăpost pe soția mea, Odile, pe fiica mea, Clotilde, și pe băiat, Christian, care se născuse în luna Paștelui, în același an, în momentul în care disputam pe stadionul „Jean-Bouin” un meci de rugby. Părinții i-au ținut mult timp cu ei la Ligieria. Mă simțeam ușurat să-i știu pe toți în siguranță în timp ce eu trăiam într-o alternanță de umbră și lumină. Cea de-a doua fiică a mea, Valerie, avea să vadă lumina zilei odată cu pacea regăsită, în 1945. Dar în ultimele luni ale ocupației germane, activitatea mea devenise atât de intensă, încât am fost nevoit să abandonez aproape complet toate contactele deschise și să mă aflu în adăncurile vieții ilegale.

Această existență — precuțiile necontenite, veghea care nu trebuia să înceteze nici zi, nici noapte, subterfugiile cu care înconjuram cea mai mică acțiune — ar fi putut să aibă importante urmări asupra psihologiei mele. Ceea ce altora li s-a întâmplat. O aptitudine sigură, de a închide un șertar al vieții sufletești pentru a deschide un altul, m-a ferit de cicatrice și anchiloze psihologice. Odată încheiată o acțiune, deveneam un om ca toți oamenii, care mergea pe stradă fără să întoarcă capul. Și, deși îmi aduc aminte de multe episoade ale acelei activități, pe altele le-am uitat definitiv.

Odată rețeaua ilegală stabilită, exista riscul de a te trăda chiar prin modul de a-ți masca legăturile pe care le aveai. Era ca și în cazul jucătorilor de șah, ale căror deschideri se cunosc dintr-o mie. Ascunzătorile pe care le-am

folosit erau aproape toate în partea de apus a Parisului. E adevărat că aici aveam cele mai prielnice alibiuri, inclusiv stadionul „Jean-Bouin”, unde eram ca acasă, ca jucător și antrenor de rugby.

Modul de a ne denumi între noi putea furniza și el indicații utile dușmanului. În momentul constituirii rețelei „Acțiunea”, delegații militari regionali sau de zonă au primit de la Biroul central de informații și acțiune de la Londra și apoi din Alger nume de cod împrumutate din vocabularul științific: „Bourges-Maunoury a devenit „Poligon”; Grandval — „Planeta”; Ely avea să devină „Algebra”; iar eu „Arc”. Dar în cursul acțiunii aveam și alte pseudonime. Când le schimbam, și citeodată acest lucru era necesar, aveam tendința să ne ținem de o logică internă care spunea mult despre persoanele noastre. Cunosând mai multe pseudonime succesive ale unuia dintre ai noștri, un adversar bine antrenat putea să determine semnalmente sale psihologice sau chiar sociologice. Printre jumătatea de duzină de pseudonime pe care a trebuit să le folosesc figurau „Lakanal”, numele liceului unde învățasem, și „Coriolan”, care dezvăluiau, alături de genul studiilor mele, mediul căruia îi aparțineam.

În 1943 am devenit „Chaban”. Ultimul din numele mele de împrumut — „Lakanal” — începuse să devină prea cunoscut dușmanului. Plimbându-mă la țară, lângă Moustier, în Dordogne, am observat, la liziera unui drum care se depărta de șosea pentru a se îndrepta spre pădure, o plăcută din acelea care se vedeau înainte de război în piețe. Scrisa „Castelul Chaban”. „Să fie Chaban!”, mi-am zis. Dar în timp ce majoritatea pseudonimelor mele precedente dispăuseră de la sine, acesta începuse să-mi intre în piele. Am renunțat să-l părăsesc și am rămas pînă la capăt Chaban, atât pentru toți cei care vorbeau despre mine cît și pentru cei, mai puțin numeroși, care trebuiau să mă vadă.

În oraș trebuia tot timpul să te asiguri că nu ești urmărit, iar în momentul cînd te aventurai spre locul unei întâlniri, să tatonezi terenul,

ca păsările care se învîrt pe cer înainte de a-și alege direcția. Eram atent în toate împrejurările și față de toți oamenii: chelneri, vinzători de ziare, trecători pe care-i întrebam cît e ceasul. Chiar și cu portăreasa, sau mai bine-zis cu portăreșele mele, pe care nu uitam să le întreb de sănătate și de noutățile din casă. Una dintre ele se numea d-na Manière și îmi arăta un interes plin de duioșie: „Al iată-l pe sărmanul nostru tinăr! Trebuie să fie obosit cu toate deplasările astea”. Ea mă știa voiajor comercial.

Recrutarea unor noi ade-renți punea probleme spinoa-se dar nu se conducea după reguli codificabile. Era o chestiune de pură sensibilitate, ca o căutare oarbă a unui radio-amator care încearcă să prindă o stație de emisie. Recrutam din ce în ce mai puțin, pe măsură ce urcam în ierarhia nevăzută. Dar întotdeauna am manifestat cea mai mare prudență cînd mă apropiam de cineva; cu atît mai mult atunci cînd inițiativele nu-mi aparțineau. Mi s-a întâmplat să rămîn surd la oferte generoase, fapt care mi-a fost reproșat mai târziu. Dar cum să procedezi altfel? Însuși faptul de a fi considerat apt să participe la Rezistență constituia din punctul de vedere al garanțiilor de securitate un indiciu îngrijorător. Într-un oraș ca Parisul, tam-tam-ul funcționează repede și puternic. Trebuia să împrăștii tot ceea ce, privit de aproape sau de departe, putea să dea naștere unei bănueli sau chiar unei simple impresii. Prin acest sistem, numeroși erau acei care „cădeau din plasă”, cum se spune la Bordeaux. Sînt convins că mulți dintre compatrioții noștri, vrînd să ia parte la luptă, au fost împiedicați de prudența noastră care se opunea introducerii de noi parteneri în acest joc al vieții și al morții.

Depistarea urmăritorilor solicita foarte multă precauție. În ultimul an al ocupației, am început să folosesc următoarea stratagemă: în deplasările prin Paris, mășlăluim cu viteza unui alergător de fond. Pentru a fi urmărit, ar fi fost nevoie de un specialist în cursa de 5 000 m plat; în acest caz,

discreția, indispensabilă unei urmăriri, n-ar mai fi putut fi păstrată. La fiecare întretăiere de străzi aruncam o privire peste umăr, să verific ce se petrece în urma mea. Traversam astfel toate capcanele întinse, fără ca cineva să fi putut să-mi stea în cale. Cum să oprești un tânăr care aleargă atât de natural și de relaxat? Costumul sobru, ca și servieta, mă avantajau, izgonind imaginea unui om urmărit. Presupunând că așa fi fost acotat și interpelat, urmăritorul ar fi avut în față un funcționar de la Vichy, în stare să-și dovească această calitate.

Cea mai frumoasă zi

Providența m-a apărut încă o dată. Germanii aflaseră prin serviciile lor de spionaj din Londra că omul pe care-l căutau se numea Delmas și lucra la Ministerul de Finanțe. Controlând fișele personalului la Regia financiară, la Trezorerie și la Contabilitatea publică au descoperit mai mulți Delmas și au început să-i verifice la rând. Într-o dimineață, în zori, am înconjurat un grup de imobile în apropiere de Bursa de Comerț și am intrat val-virtej la poartăreașă urlând: „Dl. Delmas! Unde este dl. Delmas?”. Poartăreașă, încă amestecată de somn și foarte emoționată, a mormăit că dl. Delmas își părăsise domiciliul de citiva timp și că se spunea că a plecat la Londra. „Pasărea și-a luat zborul”, au tras concluzia urmăritorii. Un timp, toți patrioții din mișcarea de Rezistență care purtau numele de Delmas și lucrau la Ministerul de Finanțe au fost la adăpost de cercetări.

Ce mă făcea să acționez în toată această perioadă? Cu riscul de a dezamăgi, voi spune că n-am participat în nici un fel la activitatea care se desfășura în umbră, în Comitetul de studii pentru pregătirea unei Franțe noi. Eu eram adeptul programului Comitetului Național al Rezistenței. Eram preocupat în primul rând de eliberarea teritoriului național prin acțiuni militare. Dar nu abordasem, încă, activitatea politică. După mine, în acel moment, erau lucruri mai urgente de făcut. Întotdeauna am avut un sentiment al liber-

tății foarte dezvoltat; de aceea, voiam, mai întâi, să redau această libertate țării mele.

Comportându-mă, din obișnuință, în mod egal cu toată lumea, am cunoscut în Rezistență oameni care veneau din lumi foarte diferite de a mea. Sentimentul acțiunii comune, faptul că luptam pentru aceeași cauză făceau să cadă barierele de o parte și de alta. Așa am ajuns în relații de fraternitate cu Villon¹, Rol-Tanguy² și mai ales cu Degliame-Fouché.

În octombrie 1943, mi-am început activitatea pe lângă delegatul militar al regiunii P-Paris, André Bouloche, după ce lucrasem câteva săptămâni cu fratele lui, Louis, fost coleg la Inspectoratul finanțelor, care avea să nu se mai întoarcă din deportare. În toată această perioadă, Rezistența a primit lovituri grele. Colonelul Marchal, „Massena”, trimis să conducă zona de nord a Franței, și înșărcinat cu o misiune de coordonare militară pe plan național, a fost arestat opt zile după sosire într-un apartament din strada Michodière și a înghițit fiola de cianură. Louis Mangin, care luase comanda Zonei nord, a fost rechemat la Alger la începutul lui 1944. Faptul că nu fusese prins putea fi considerat un miracol.

În această situație, am preluat de fapt conducerea delegației militare din Nord. Ea opera în general în prima zonă ocupată de hitleriști și pentru a unifica activitatea delegațiilor militare regionali utiliza releul radiofonic de la Londra, mai rapid și, oricum, mai puțin periculos decât legătura prin curieri. În interesul activității, această situație provizorie trebuia să dureze cât mai puțin posibil. La Alger, Bourges-Maunoury, André Dewavrin — colonelul Passy, șeful Biroului central de informații și acțiune, și Jacques Soustelle³, au recomandat numirea mea în funcția pe care, de fapt, o exercitam. S-a ezitat mult până la pronunțarea acestei numiri. Nu eram militar de

carieră și ultimul meu grad în armată fusese acela de sublocotenent. Generalul de Gaulle cerea numirea unui colonel, care să poată fi promovat general. Noul comandant trebuia să susțină, pe picior de egalitate, dialogul atât cu reprezentanții Organizației de Rezistență a armatei cît și cu șefii militari ai mișcărilor de Rezistență, care, în majoritate, fuseseră propulsați spre cele mai înalte grade.

Această funcție i-a fost oferită lui Leclerc⁴, care a respins-o, preferînd Divizia 2 blindată; apoi lui Koenig⁵ care n-a acceptat nici el, plecînd ulterior la Londra pentru a asigura legătura cu înaltul comandament interaliat. Imediat după debarcarea în Normandia, Koenig a luat comanda Forțelor Franceze din Interior. Pînă la urmă, cel care a primit să preia funcția respectivă a fost Billotte⁶. Dar de data aceasta s-au opus aliații. Billotte participase la elaborarea planurilor de debarcare și oricîtă încredere se putea avea în capacitatea lui de a tăcea ca și în curajul lui, nu era indicată parașutarea unui om care cunoștea secrete atât de importante. Rămîneam deci singurul disponibil și în plus, aflat la fața locului.

În primele zile ale lunii mai, luam masa la „Lasserre” cu Lorrain Cruse, devenit adjunctul meu sub pseudonimul „Le Lorrain” și Jocelyne. Ne simțeam în siguranță: deși restaurantul era ticsit de nemți, patronul veghea la ocrotirea noastră. Spre surprinderea mea, Jocelyne a comandat șampania. Apoi, mi-a transmis mesajul pe care-l primise prin radio și îl descifrase: „Alger, 1 mai 1944. Prin hotărîrea guvernului provizoriu al republicii, «Arc» (numele meu în cifru) este numit general de brigadă și cavalier al Legiunii de Onoare. Este însărcinat să țină locul delegatului militar național”. Pentru mine au fost clipe de mare emoție.

Această veste nu a adus însă nici o schimbare în activi-

¹ R. Villon, arhitect, om politic, unul din fondatorii Frontului Național, deputat.

² Rol-Tanguy, unul dintre principalii militanți comuniști ai Rezistenței franceze.

³ J. Soustelle, etnolog, om politic, deputat, ministru.

⁴ P. Leclerc, general. Ia parte la luptele din Africa, la debarcarea din Normandia și la eliberarea Parisului. Mareșal al Franței.

⁵ M. Koenig, general, deputat, ministru.

⁶ P. Billotte, șef de Stat major al generalului de Gaulle, deputat, ministru.

▼ În zilele eliberării
Parisului
în august 1944

◀ Împreună
cu generalul de Gaulle,
în 1948,
într-o vizită
în departamentul
Gironde

▲ La Palais Bourbon
— sediul Adunării
Naționale Franceze
— împreună
cu președintele de Gaulle

tatea mea, oficializînd doar o funcție pe care o ocupam de luni de zile. Participam, ca și mai înainte, la toate negocierile în legătură cu formarea Statului major național al F.F.I., precum și cu acțiunile pe care organizațiile militare ale Rezistenței și forțele aliate trebuiau să le întreprindă imediat după debarcare. Au avut loc discuții vii pe tema rolului Rezistenței din afara țării și cel al Rezistenței interioare. Discuții pasionante și pasionate, niciodată încheiate. În cele din urmă, colaborarea s-a realizat cum nu se putea mai bine. Debarcarea din 6 iunie, în Cotentin, a fost precedată de aproape două mii de întreprinderi de căi ferate, executate într-o singură noapte conform

„Planului verde”. Au fost de-clanșate, de asemenea, „Planul violet”, cu privire la distrugerea sistemului de transmisiuni al armatei germane, și planul „Broasca țestoasă”, care țintea blindatele dușmane. Echipele noastre au trecut la acțiune la orele și în condițiile prevăzute, primind, pretutindeni, din partea tuturor organizațiilor Rezistenței un sprijin total.

Cîteva zile după debarcare am fost anunțat, în sfîrșit, de venirea unui delegat militar național titular. L-am întîlnit într-o cafenea, la Porte Saint-Cloud, într-o minunată dimineață de iunie. Era un om sobru, cu o alură militară, îm-

brăcat cu un veston, de o polițe perfectă și foarte atent la vorbele interlocutorului. După ce i-am transmis consemnele, am fost informat că trebuia să plec la Lyon, pentru a deveni adjunctul lui Maurice Bourgès-Maunoury. Era însă indispensabil ca, mai întîi, succesorul meu să ia legătura cu persoanele care aveau să lucreze direct cu el. I-am predat contactele și am convenit să ne întîlnim peste 48 ore.

La această a doua întîlnire, mi-a înmînat un mesaj pe care m-a rugat să-l transmit la Alger. În esență textul era următorul: „Mulțumită contactelor oferite de «Arc» am analizat situația care, deși dificilă, este în ordine. Activitatea, dintre cele mai complexe,

cere o perfectă cunoaștere a oamenilor și a locurilor. «Arce» îndeplinește cu prisosință această condiție. Pentru a păstra eficacitatea acțiunilor propun desemnarea lui ca titular în funcție de delegat militar, eu urmînd să-i fiu adjunct. Această măsură îmi va permite să mă informez pe deplin și să-l înlocuiesc în caz de nenorocire». Atitudinea noului venit era cu atât mai demnă de stimă cu cît era vorba de un colonel adevărat, căruia această numire i-ar fi adus noi stele pe epoleți. Omul atît de dezinteresat nu era altul decît Paul Ely, care, mai tîrziu, avea să fie un inegalabil șef de Stat major general la Ministerul Apărării Naționale.

Atras spre înălțimile ierarhiei printr-o succesiune de situații, devenisem unul din responsabilii naționali ai Rezistenței militare.

Pe măsură ce armatele aliate se apropiiau, activitatea noastră devenea tot mai plină de pericole. În luna iulie, am fost obligat să-mi concentrez tot mai mult atenția asupra regiunii pariziene și chiar a Capitalei. Se impunea ca Rezistența interioară să fie în stare să participe la eliberarea Parisului, cu minimum de distrugerii materiale și pierderi umane. Ceea ce nu era deloc simplu. Membrii meritoriilor de Rezistență erau nerăbdători să acționeze cît mai rapid; printre ei erau multe elemente aventuriste. Desigur, înțelegem aceste lucruri, dar ele ne îngrijorau, mai ales pe mine și pe Alexandre Parodi¹. El îl înlocuise pe Emile Bollard, după arestare, în funcția de delegat general, reprezentant al guvernului din Alger în Franța ocupată, cu grad de ministru. De acord cu Parodi, m-am deplasat cît am putut de repede la Londra. Acolo, am expus situația evidențiind marele pericol pe care îl prezenta pentru Paris și parizieni strategia aliată de atunci, care urmărea eliberarea Capitalei abia spre sfîrșitul lui septembrie. Am putut căpăta astfel noi instrucțiuni. Plecat la sfîrșitul lui iulie, am revenit la 13 august, după numeroase

peripeții în timpul căroră, la ducere, m-am folosit de cuplul format din Charles Henry și Jannick Rivière, care m-au îmbarcat într-un avion clandestin lîngă Maçon.

Eliberarea Parisului a fost descrisă în multe lucrări; poate voi scrie și eu una. Aici mi-e imposibil să rezum o sumă de evenimente extraordinare care au încununat acest deznodămînt de neașteptat: Parisul eliberat datorită acțiunii conjugate a Rezistenței, a lui Leclerc și a aliaților!

În sfîrșit, a sosit ziua cea mult așteptată. În noaptea de 23 spre 24 august am asistat la apariția unei centrale telefonice, condusă de cuplestii Gilles, și care își avea sediul la parterul unei clădiri, nu departe de Prefectura poliției. La începutul operațiilor, mă instalasem în zona Domului Invalizilor, încă parțial ocupat de germani. Venisem de la Londra avînd titlul provizoriu de guvernator militar al Parisului; dar Alexandre Parodi hotărîse, de acord cu mine, să încredințeze această funcție generalului Dassault, frațele lui Marcel Dassault², atunci deportat. Generalul consilier militar al F.T.P.³ era un om de o mare inteligență și finețe; activitatea lui a fost dintre cele mai utile. Îmi transferasem postul de comandă la Prefectura poliției, unde se găsea și prefectul Luizet, de abia sosit.

Pe la cinci dimineața l-am părăsit pe Gilles pentru a mă întoarce la Prefectură. Răsărea soarele, iar ziua se anunța minunată. M-am întins pe un pat de campanie și am adormit imediat. O clipă mai tîrziu, eram scuturat de braț. Era Ely.

— Te caută un ofițer al lui Leclerc. Generalul vrea să obțină informații despre ce se petrece în oraș.

Ofițerul reușise să se strecoare în Paris cu un Jeep în timp ce coloana comandată de Leclerc era blocată de ore întregi de un tun antitanc german la Croix-de-Berny. Am sosit chiar în momentul în care tunul era distrus de ai

noștri și coloana își relua marșul. Fără să-l fi văzut vreodată, l-am recunoscut pe Leclerc după aerul lui de comandă. Și el m-a remarcat imediat, nu numai pentru că mă aștepta, dar și datorită ținutei mele: ghețe de munte, pantalon de călărie, care aparținuse nu știu cărui membru al familiei, moletiere și bluză de sublocotenent, ale cărei trese le înlocuisem cu două stele pe fiecare mincă. Pe cap purtam o șapcă kaki cu cozorocul ascuțit.

După ce ne-am strîns mîinile, i-am explicat situația de ansamblu și i-am răspuns la cîteva întrebări; apoi, am fost invitat să iau loc într-o mașină care o însoțea pe cea a lui Leclerc. Automobilul nostru însă a rămas în pană. Din cinci pași am ajuns la mașina de comandă a lui Leclerc. „Poftim, urcă”, mi-a spus el. Am luat-o pe Boulevard Orleanés către strada Lyon de Belfort. Spectacolul era uluitor. Închipuți-vă talazurile Atlanticului înaintind și retrăgîndu-se. În unele momente, mașinile în care ne aflam și tancurile care ne urmau erau înconjurate de bărbați, femei și copii care fluturau drapelul, întindeau sticle cu vinul prieteniei, aruncau flori, făceau bezele, strigau, rideau, plîngeau. Deodată, strada se golia și locuitorii dispăreau ca printr-o vraja. De undeva se trăgeau focuri de armă. Apoi, după ce trecea alarma, trei sute de metri mai departe valul ne cuprindea din nou.

Ne-am îndreptat spre Montparnasse și am defilat prin fața gării luînd direcția spre Domul Invalizilor. Puțin mai încolo, am nimerit sub focul unui tanc „Tigrul”, care a tras în noi greșind puțin ținta. Ne-am întors, Leclerc hotărînd să-și fixeze postul de comandă la gara Montparnasse.

Era vechea gară a copălierei mele, cea de unde plecam atît de des spre Orléon. Am regăsit-o fără nici un tren, cu perioanele pustii. Ne-am instalat cu spatele la niște birouri, ghișee și chioșcuri de ziare și țigări, care ne despărțeau de sala de așteptare. Am adus două, trei mese și niște scaune de la restaurantul de alături și, avînd în față cîteva hărți, ne-am pus pe treabă. Leclerc

¹ Al. Parodi, om politic și diplomat. Delegat al guvernului provizoriu pentru Franța ocupată (februarie 1944); ministru, deputat, ambasador.

² M. Dassault, om de afaceri, constructor de avioane, deputat.

³ Franc-tiror și partizan, organizație din Rezistență.

În secolul XVI, un clujean — medic de faimă europeană

Dr. AUREL D. PETRESCU

primea din timp în timp mesaje în legătură cu mersul operațiilor. Eu analizam altele străduindu-mă să-i furnizez cât mai multe informații asupra situației în cartiere, a evoluției insurecției, a mișcărilor trupelor germane. Erau ultimele ore ale misiunii începute cu trei ani și jumătate mai înainte.

Deodată, spre ora patru după-amiază, a apărut un soldat care a anunțat: „Generalul de Gaulle!” Ne-am ridicat. Generalul sosea cu pași mari, urmat de doi ofițeri superiori, despre care am aflat mai târziu că erau generalul Juin și colonelul de Chevique. Î-a strins mîna lui Leclerc.

— Ei, cum stați?

Leclerc se pregătea să răspundă.

— Domnule general...

Dar politetea îl făcu să se întrerupă. Generalul de Gaulle nu mi acordase nici cea mai mică atenție. Rămăsesem în poziție de salut, ca împlintat în pămint, privindu-l cu intensitate.

În sfîrșit îl vedeam. Și mai înalt decît mi-l imaginam. Subțire, bine înfîpt pe picioare, cu un aer de mare concentrare, o privire strălucitoare și sumbră. Eram subjugat de acest chip.

— Domnule general, a re-luat Leclerc, îl cunoașteți pe generalul Chaban?

Ochiul se aplecă de sus spre acel tînăr, care la 29 ani nu arăta mai mult de 20, și care, salutînd, se străduia să fie impasibil. A urmat o tăcere, care a durat doar două secunde, dar, mi s-a părut o eternitate. Am putut urmări privirea generalului care exprima o suită întreagă de sentimente: mai întîi neîncrederea, apoi surprinderea, apoi furia la gîndul că a fost făcut să acorde răspunderi atît de înalte unui om atît de tînăr. Deja vedeam năpustindu-se peste mine furtuna. Dar în momentul cînd doream să pot intra în pămint, în privirea aceea de vultur a apărut o licărire de tandrețe. Statuia se însufleși. Mi-a strîns cu putere mîna în timp ce vocea lui pronunța aceste cuvinte, pe lîngă care orice onoruri și distincții păleau:

— Ai făcut o treabă bună, Chaban.

Totul fusese spus.

În românește de
Any FLÔREA

Clujul veacului XVI era un oraș în plină dezvoltare, asemănător, ca mărime, cu orașele Heidelberg sau Dresda. Avea în jurul a 5 000 locuitori, vreo 30 bresle cu 60 specialități (s-au putut constata 140 croitori și 62 aurari, ceea ce denotă bunăstarea locuitorilor săi) și întreținea active relații comerciale cu celelalte orașe din Transilvania, cu Moldova și Țara Românească, dar și cu țări îndepărtate, ca Anglia sau Spania. Aceste înfloritoare situații economice îl corespundeau o intensă viață culturală, unul din tîlii orașului mergînd să-și desăvîrșească studiile în cele mai însemnate centre universitare europene.

Unul dintre aceștia a fost Thomas Jordan. S-a născut la 1539, în familia unor sași instăriți din Cluj, unde a primit și cele dintîi învățături. La 16 ani, în 1555, și-a început studiile la Universitatea din Witenberg, trecînd, apoi, după cum era obiceiul în evul mediu, prin mai multe academii de specialitate — Basel, Paris, Montpellier, Padova, Bologna, Pisa și Roma — unde a studiat cu profesori vestiți ai vremii.

În unele din aceste instituții, s-au putut regăsi urmele clujeanului Jordan. Astfel, în arhiva Facultății de medicină din Montpellier se păstrează registrul în care tînărul student și-a înscris numele: „Eu, Thomas Jordan, clujean din Transilvania, am fost înscris și examinat la filosofia naturală la 1 octombrie 1561”. În februarie 1564, era la Bologna, de unde scria unui cunoscut al său, originar din Bistrița și aflat atunci la Padova; scrisoarea, păstrată în arhiva orașului Bistrița, e în limba latină, cu citate în limba greacă din scrierile lui Hippocrate; în ea, Jordan aprecia academiile din Italia drept „fîntini ale științelor și ingeniozității”.

În primăvara anului 1566, Thomas Jordan și-a trecut doctoratul în Medicină la Viena; în vară, din ordinul maresăului curții imperiale, tînărul medic a fost trimis în Ungaria, unde, în cursul războiului dintre imperiali și otomani, un enigmatic „morbus hungaricus” provocase o mare epidemie. La întoarcere, a fost numit „magister sanitatis”, însărcinat cu combaterea ciumei care tocmai izbucnise la Viena.

În anul următor, a tipărit, în capitala imperială, prima sa carte, despre scrierile medicului antic Gallenus. Apoi, cerînd împăratului postul de *Land-medicus* („medic șef al provinciei”) în Moravia, s-a stabilit, în 1569, la Brno, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale, scriînd și publicînd numeroase lucrări foarte apreciate de specialiști — unele dintre ele fiind re-editate postum. Dintre scrierile sale, de un mare succes s-a bucurat cea despre ciumă — *Pestis Phœnomenon* — tipărită acum patru secole la Frankfurt pe Main, un gros volum de 704 pagini.

De la Brno, Thomas Jordan întreținea o bogată și interesantă corespondență cu oameni de seamă ai vremii sale, personalități științifice, foști profesori și colegi ai săi. Aprecierea de care se bucura în ochii contemporanilor e dovedită și de medalia bătută, în cinstea sa, la Brno în 1570, de italianul Antonio Abondio; ea are, pe avers, chipul său, iar pe revers, o carte pe care se află un scorpion tăiat în două de un bisturiu — aluzie, desigur, la rolul său în combaterea epidemiilor din 1566. În 1573, a fost înnobilit, primînd titlul de Cavaler al regatului Moraviei.

Thomas Jordan a murit la 6 februarie 1585 și a fost înmormîntat la Brno, orașul unde el a desfășurat o atît de bogată activitate.

Pe teritoriul de astăzi al României s-au succedat, de-a lungul mileniilor, corespunzător legilor obiective ale dezvoltării istorice, orînduirile sociale cunoscute pe plan universal, acumulîndu-se o bogată civilizație materială și spirituală. O importanță deosebită a avut organizarea statală traco-dacică, ce a atins punctul culminant în perioada regatului lui Burebista și al lui Decebal.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaltare a României spre comunism.

NEAURI SI
TRIBURI TRACICE

agriani
albecensii
aletoi
ansamensii
applarensii
apulii
apsinthioi
arsietali
artaci
asti
ausdecensii
(usdecensii)

bebricii
benii
berecyntii
bessi
bettegerii
biefi
bisaltii
bistoni
bitinii
bottalii
brianti (priantii?)
brigi
brisi

buri (buridavensii)
caeni
carpi
carpodaci
caucoensii
ceiagisi
celegerri
ciconi
coilaletae
coralli
corpili
costoboci
cotensii
crestoni
crobizi
crusaei
daci (v. geto-daci)
dantheletii
darsi (darsai)
derroni
digerri
dimensii
diobessii
dioi
dolonsii (dolongi)
drosii
drugeri
edoni

geti (getae,
v. geto-daci)
harpi
hypsalti
lai
maedobithynii
moesi (mysi)
mygdoni
napel
nipsaloi
(tranipsaloi)
obulensii
odomanti
odrisii
oinensii
oitensii
olizoni
orrescii
palopli
palti
panaloi
piarensii
piefigi
piengeti
pieri
pirogeri
piasti
potulatensii

pradavensii
ratacensii
(racatensii)
rondaloi
saboci
saci
sapei
sargeti
satri
serdi
siensi
sindi
singi
sithoni
sucii
terizi
thunatii
tilati
tini
trausi
treri
tribalii
tynteni
tyrargeti
uti
zaleii
zbaleari
zerani

Caucoensii

Authorul antic care a menționat existența tribului dacic al caucoensilor a fost geograful grec Ptolemeu. Localizați de Vasile Pârvan în „regiunea de munte din Neamț și Bacău și ținutul spre apus din țara securilor”. (Getica) caucoensii au fost vecinii de sud ai costobocilor, care au locuit în nordul Moldovei, inclusiv în partea carpatică și dincolo de Siret pînă la Nistru¹, ceea ce ne face să adăugăm, în mod logic, la zona locuită de tribul caucoensilor, și centrul Moldovei. La aceeași concluzie ne conduce și harta ce însoțește textul operei geografice a lui Ptolemeu, pe care alte triburi vecine sînt amplasate în așa fel, încît se poate deduce existența, în centrul Moldovei, a caucoensilor. O seamă de diferite alte aprecieri referitoare la acest trib sînt greu de acceptat, datorită puținelor informații de care dispunem.

Ștefan LEMNY

Ansamensii

Trib localizat, după unele inscripții din vremea stăpînirii romane în Dacia, pe Someș (numit Samus în antichitate), în nord-vestul Transilvaniei. În plină epocă romană, există atestată epigrafic un sat purtînd numele acestui trib: vicus Ansamensium.

AI. BARNEA

Obulensii

Trib traco-getic menționat de Ptolemeu ca locuind în partea de răsărit a provinciei romane Moesia Inferior, adică în actuala Dobrogea. Același geograf antic precizează că ținutul obulensilor se afla la nord de cel al

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 4/1976.

(Continuare în p. 46)

cetate a dacilor și așezare a românilor

Cel 650 ani de existență documentară, pe care municipiul Sighetul-Marmăției îl aniversează anul acesta, constituie un bun prilej pentru a rememora diferite aspecte din istoria orașului care, vreme de șase secole, a fost capitala Maramureșului. Readucem astfel în atenția specialiștilor două probleme care, după părerea noastră, nu au beneficiat pînă acum de o cercetare și o soluționare corectă: numele și originea Sighetului.

Insula fără apă

În documentele vechi, numele orașului apare în diferite forme: *Zygust*, *Zygeth*, *Zeget*, *Zigeth*; din 1720, s-a adoptat forma *Sziget*, care înseamnă în limba maghiară „insulă”. După 1 decembrie 1918, capitalei județului Maramureș i s-a dat numele de Sighetul-Marmăției, după cel unguresc *Maramarcs-Sziget* — Marmăția fiind o veche denumire a județului.

În literatura maghiară de specialitate nu s-a pus problema denumirii localității, socotindu-se termenul de „insulă” ca un topo-

nimic firesc, deși orașul nu are și nu a avut niciodată înfățișarea unei insule, nefiind înconjurat de ape: e așezat la confluența râurilor Tisa și Iza, care formează un fel de triunghi ascuțit nu cu o apă, ci cu o cunună de dealuri, de la un mal al unuia din râuri pînă la malul celuilalt.

În realitate, forma *Zygeth* sau *Zigeth*, folosită în documente pînă la începutul sec. XVIII, nu derivă din termenul unguresc pentru „insulă”, care, în compunerea toponimicelor, era întotdeauna asociat cu numele propriu al ostrovului respectiv. *Zigeth*-ul nostru a fost utilizat ca nume propriu, fără nici o altă asociere, și abia prin sec. XVIII i s-a adăugat și numele județului.

Cercetările mai noi, în domeniul atît lingvistic, cît și arheologic, ne permit să reexaminăm această problemă. Analizînd înțelesul numelui *Sarmizegetusa*, cunoscutul traicolog I.I. Rusu a arătat că particula *zeget* are un înțeles propriu, acela de „cetate”, „localitate”, „incintă”, „construcție de pari”,

„fortificație”, „palisadă”. Același autor precizează că „toate cetățile dacice sînt așezate pe înălțimi amenajate prin lucrări, în virful unui munte sau al unei proeminențe dominînd terenul dimprejur”. Tot I. I. Rusu a remarcat existența, în toponimia dacică, a unor localități denumite **Zigethes**.

Săpăturile arheologice efectuate în deceniul trecut pe dealul Solovan, care se înalță la marginea Sighetului, au relevat că acolo a existat o fortificație de palisadă, un **zeget**, de la care localitatea medievală putea să-și fi tras numele.

Prezența dacilor liberi pe meleagurile maramureșene, în neîntrerupte legături cu cei din teritoriile supuse Romei, e atestată de scrierile istorice și confirmată de descoperirile arheologice. După retragerea administrației romane din Dacia, legăturile au continuat, cu și mai multă intensitate. Prin poziția sa izolată, apărat de munți, cu trecători puține și greu accesibile, Maramureșul a oferit un adăpost sigur populației dacoromane care se refugia din calea popoarelor migratoare. Așa se explică faptul că, în sec. XIV, pe teritoriul său de 10 000 km pătrați, cu abia 15% teren cultivabil, se aflau peste 100 așezări omenești. Evident că trecătorile spre depresiunea maramureșeană trebuiau apărate de oaspeți nepoștiți. Cum singurul asemenea pas era pe la apus, prin valea Tisei, e de presupus că fortificația, **zeget**-ul, de pe dealul Solovan a avut un rol de apărare și că urmașii dacilor liberi au păstrat așezarea și numele. Dacicul **zeget** — poate **Zigethes** — a devenit medievalul **Zygeth**, nume asimilat, în sec. XVIII, cu maghiarul **Sziget**.

O veche legendă maghiară confirmă prezența urmașilor dacilor pe plaiurile maramureșene, la venirea ungurilor în Europa (sfîrșitul sec. IX). Această legendă, consemnată de istoricul maramureșean I. Mihalyi¹, relatează că un grup, condus de ducele Almos („Somnorosul”), tatăl ducelui Arpad, s-a îndreptat spre Cimpia Panonică traversînd Carpații prin Maramureș. La Cuhea, populația locală a ucis pe năvălitori. Mai tîrziu, prin sec. XI-XII, un rege din dinastia arpadiană a construit pe acele locuri o biserică de piatră, în memoria lui Almos. Istoricii confirmă că Almos n-a ajuns în Panonia, fiind ucis undeva pe drum, iar documentele emise „de regii unguri confirmă prezența străveche a românilor pe plaiurile maramureșene, vorbind despre drepturi pe care aceștia le aveau din vechime, „din timpul sfinților regi” — Ștefan I (998-1038) și Ladislav I (1077-1096). Amintită mai mult ca noțiune geografică, în vreo trei documente anterioare sec. XIV, „Țara Maramureșului” — cum apare în documentele din sec. XIV — și-a păstrat independența cu organizarea românească proprie.

Marile ambiții ale Drăgoșeștilor

La sfîrșitul sec. XIII, în scopuri politice și strategice, regalitatea maghiară a întemeiat patru colonii de unguri și germani (Visk, Hust, Teceu și Cimpulung), așezate pe malul Tisei, începînd de la ieșirea acestora din Maramureș, pînă la 15 km depărtare de Sighet, pe locuri defrișate de noi veniți. Aceste așezări aveau un statut propriu: erau conduse de un **judex** numit de rege și un **villicus** ales de populație, nefiind supuse autorității cnezilor locali sau voievodului. Pentru a compensa dezavantajele solului nefertil al Maramureșului, regele Carol Robert de Anjou a acordat, în 1329, coloniștilor din cele patru așezări o serie de privilegii, printre care și dreptul de a părăsi localitatea fără plata pămîntului primit.

Încă înainte de acordarea privilegiilor, unii meseriași, aflați în cele patru „opide regale”, s-au mutat la Sighet, însemnăt centru comercial pentru un mare număr de state. După 1329, plecările din colonii fiind libere, afluența spre Sighet s-a mărit. Meseriile primilor unguri așezați aici se reflectă în numele de familie adoptate: Asztalos = timplă, Kádár = dogar, Kerekes = rotar, Kovács = fierar, Nyeregyártó = șelar, Szabo = croitor, Szijgyarto = curelar, Varga = tăbăcar etc.

În anul 1352, preotul Benedict, de la parohia catolică a Sighetului, a obținut de la regele Ludovic cel Mare ca orașul să beneficieze și el de privilegiile acordate coloniilor. Acest fapt, precum și dezvoltarea ulterioară a orașului, ajuns capitală de comitat și beneficiind de noi privilegii regale, au produs confuzie, prilejuind apariția tezei că Sighetul ar fi fost întemeiat de regalitatea maghiară ca a cincea colonie din Maramureș. Dar am văzut, pe de o parte, că privilegiile din 1352 s-au acordat la cererea preotului Benedict; apoi, pe de altă parte, presupusa „ctitorie regală” nu avea nici judex, nici villicus, ca așezările de coloniști, administrația locală fiind în mîinile populației românești, băstinașe.

În septembrie 1349, Ioan, voievodul românilor din Maramureș, raporta din Sighet regelui Ludovic repunerea urmașilor lui Drăgoș în posesia moșiilor din Gulești, de unde fuseseră alungați de Ștefan, fratele voievodului². Istoricul I. Mihalyi precizează că „orașul Sighet era și atunci locul adunărilor și capitala jurisdicțiunii”, unde se țineau adunările cnezilor — mai tîrziu ale nobililor — români. Or, dacă Sighetul ar fi fost o colonie de unguri și sași, voievodul Ioan nu ar fi avut jurisdicție asupra lui, așa cum nu avea asupra celor patru așezări, iar nobilii români nu și-ar fi ținut aici adunările.

În aceeași ordine de idei, este greu de presupus că, în sec. XIV, cînd cancelaria regală era bine organizată, s-a întemeiat o locali-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 3/1974.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 2/1973.

tate importantă, fără a se fi întocmit nici un act. La mănăstirea din Leles, unde se păstrau toate documentele semnate de regi, Mihályi a găsit și copiat 67 acte privitoare la Maramureș, dar n-a aflat nici o mențiune cu privire la întemeierea Sighetului de către reune rege.

În schimb, vremea ne-a conservat o măturie materială a priorității românilor în această veche așezare: impozanta biserică din centrul Sighetului, azi aparținând cultului reformat. Specialiștii au căzut de acord că lăcașul datează din sec. XIV și că ea a fost construită pentru cultul ortodox, neavînd sacristia indispensabilă bisericilor catolice. Este o dovadă peremptorie că în acel secol populația românească a Sighetului era atît de numeroasă, încît a fost necesară ridicarea unei mari biserici de piatră. În schimb, catolicii nou veniți, fiind puțini și cu mijloace materiale modeste, nu și-au construit o biserică proprie: mai tîrziu, la o dată încă necunoscută, prin favoarea regelui, ei au primit-o pe cea a românilor, care, odată cu trecerea ungarilor la calvinism (sec. XVI), a fost afectată cultului reformat.

Există temeiuri pentru a afirma că lăcașul în discuție a fost construit de Balç și Drag, fiii voievodului Sas¹, care, după alungarea lor din Moldova de către Bogdan I întemeietorul, s-au întors în Maramureș, unde au dominat viața publică din 1365 pînă în primii ani ai veacului XV. Balç sau Baliță a fost voievod al Maramureșului (1365-1402), mai purtînd și titlul de comite al Maramureșului și Sătmăruului. Drag a avut și el titlul de voievod și a fost comite al Maramureșului, Sătmăruului și Secuimii fiind comandant al oștilor care apărau frontiera de răsărit a Ungariei. Pentru a răsplăti serviciile și faptele lor de arme, coroana maghiară le-a dăruit cetăți, sate și moșii, astfel încît Drăgoșștii au ajuns printre cei mai bogați nobili ai regatului stăpînind, după unele calcule, 10 cetăți și 200-300 sate. În posesia lor a ajuns, prin donație sau zălogire, și orașul Sighet.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 4/1972.

Luptători viteji, deținători ai unor averi imense, oameni cu trecere la curtea regală, nepoții lui Drăgoș nătreau și mari ambiții politice. Astfel, ei au întreprins în anul 1391 o anevoioasă călătorie la Constantinopol, unde au obținut ridicarea mănăstirii din Peri — ctitoria lor maramureșeană — la rangul de stavropighie. Investit cu drepturi episcopale, starețul își extindea autoritatea pe mai multe comitate. Astfel s-a creat o autonomie bisericească pentru românii din nord-estul Ungariei, sub hegemonia Drăgoșștilor, care aveau posibilitatea de a vorbi în numele unei populații de pe teritorii mai vaste și a-și măsura puterea cu voievozii Transilvaniei. În asemenea condiții era firesc ca în centrul voievodatului, la Sighet, să se înalțe o impunătoare biserică de piatră.

La sfîrșitul sec. XIV, Balç s-a alăturat grupului de magnați maghiari, sprijiniți de papă, care au căutat să scape de domnia abuzivă a lui Sigismund de Luxemburg, înlocuindu-l cu Ladislau de Durazzo, pe care l-au și încoronat ca rege al Ungariei. Dar luptele s-au încheiat în 1403 prin victoria lui Sigismund și averile voievodului român — mort în 1402 — între care și Sighetul, au fost confiscate. Acesta ar putea fi momentul cînd biserica de piatră a fost dată catolicilor din orașul reîntrînt în posesiunea regelui. Odată cu Balç, a dispărut și voievodatul, iar Sighetul a devenit capitala unui comitat condus de comiți unguri.

Un ultim argument pentru caracterul românesc al întemeierii Sighetului îl constituie stema pe care orașul a avut-o încă din sec. XIV, dacă nu și mai înainte. Existența ei este confirmată de un document din 1383 și de cronicarul Miron Costin, care a scris, în 1684, că „Sighetul, capitala Maramureșului, pînă azi are ca pecete capul de bour ca și această țară” (Moldova). Indiferent dacă simbolul s-a păstrat, ilustrînd un mit străvechi, sau că el a fost adus din Moldova de către nepoții lui Drăgoș Descălecătorul, important este că s-a păstrat în timp, ca stemă a orașului, pe care nu a figurat nici crucea dublă a arădenilor, nici crinii anevinoilor, așa cum ar fi fost cazul cu o ctitorie regală.

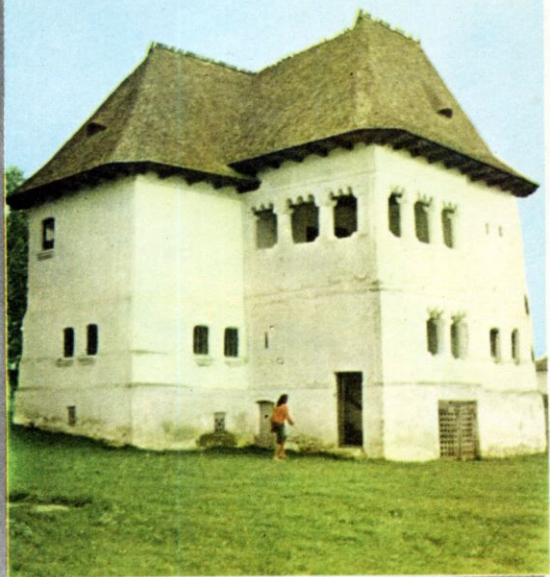
PLANȘELE NOASTRE

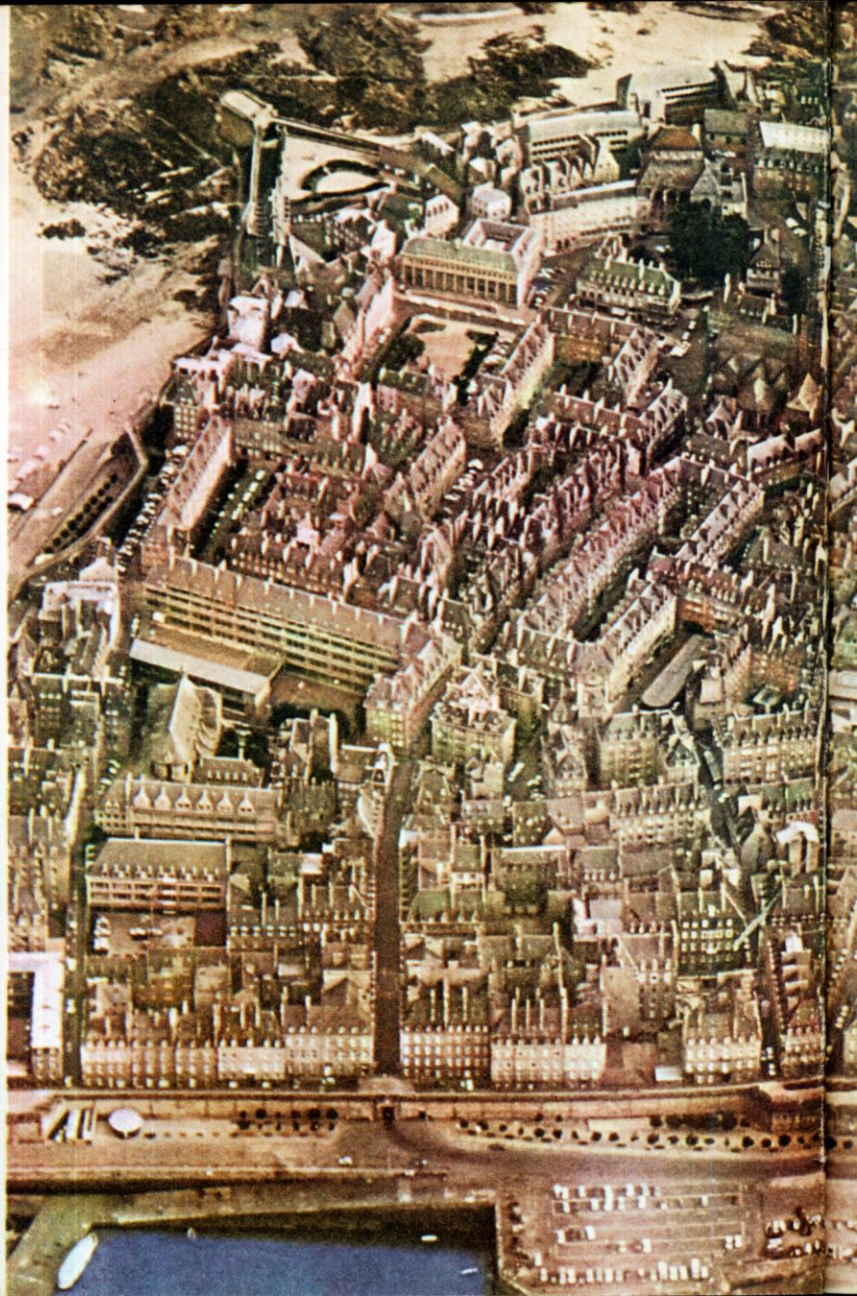
Relieful, clima și ... istoria. Trei elemente care și-au pus amprenta asupra evoluției milenare a locuințelor, evoluție căreia îi consacram și cele patru planșe ale revistei:

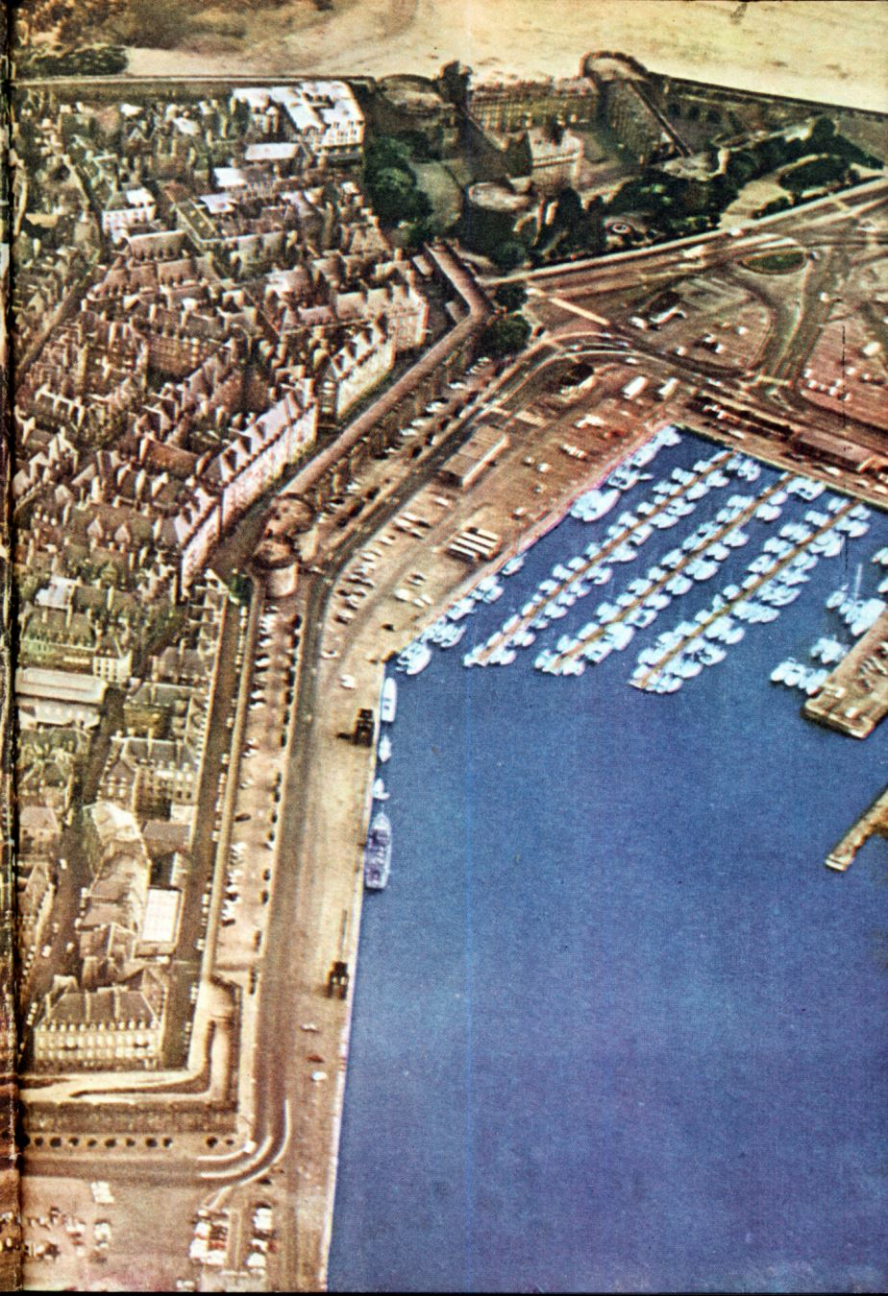
① Imaginea de sus: cula de la Măldărești (România) și case-fortărețe de pe Insula Patmos (Grecia)

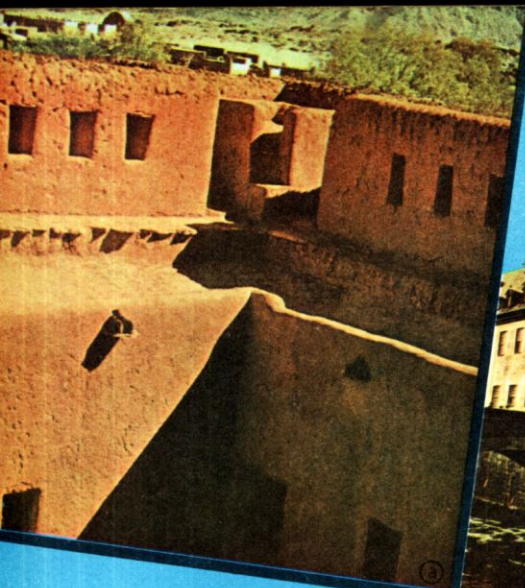
②-③ Orașul Saint-Malo (Franța) privit din avion

④ a — Construcții din argilă în sudul Saharei; b — primăria orașului Bamberg, fostă așezare lacustră (Republica Federală Germania); c — casă fortificată din Afganistan și d — sat-bloc din Pueblo de Taos (S.U.A.) (Satul pe stîlpi și casa-fortăreață, p. 55)

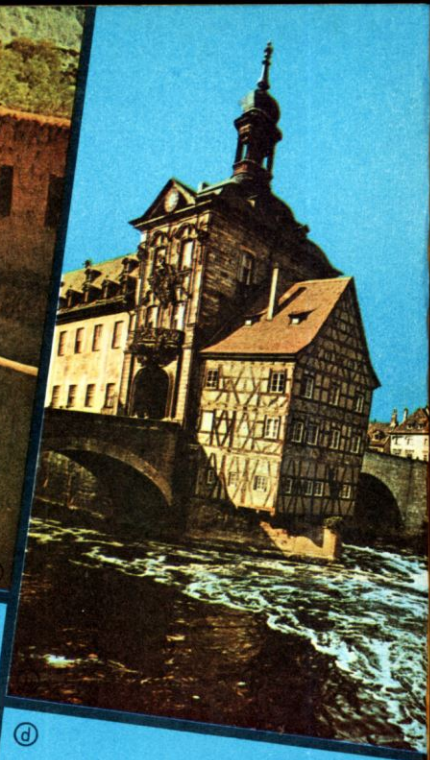

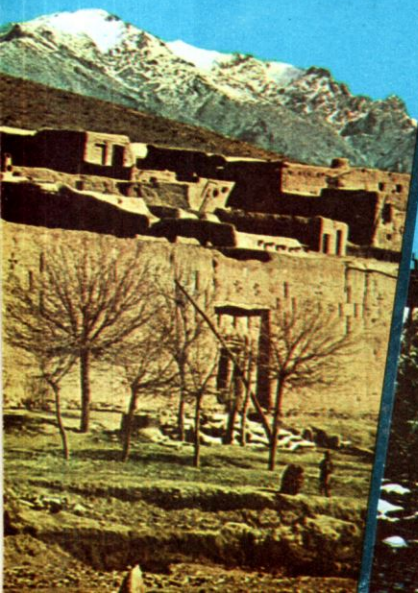

(c)

(d)

CRONICI ÎN PIATRĂ ALE INDEPENDENȚEI

Nouă dorobanți și cu sergentul zece

Dr. FLORIAN TUCĂ

De aici, unde în 1475 „a fost război [...] cu puterile turcești și a biruit Ștefan Voievod” au plecat la oaste, în 1877, sute de vasluieni, urmașii urmașilor celor de la Podul Înalt. S-au înrolat în Batalionul 2 din Regimentul 13 dorobanți. La 7 aprilie, unitatea număra aproximativ 1 100 baionete. Între sutele de căciulari, „români de viță veche”, se aflau și cei zece voinici, cîntați de Vasile Alecsandri.

După decretarea mobilizării, batalionul s-a îndreptat către Iași, reședința regimentului, de unde, împreună cu Batalionul 1, au început viața pribeagă de campanie. Din inima Moldovei avea să ajungă dincolo de Dunăre, la Grivița. În ziua de 27 august a luat parte

la atacul pozițiilor turcești cu două companii. În această primă încleștare din campania de la „77”, din rîndurile vasluienilor și ieșenilor au căzut 50 luptători morți și răniți. Din cei zece vasluieni ai grupei comandate de Constantin Turcanu¹, patru au rămas pe cîmpul de luptă.

La 28 august 1877 pentru vitejia dovedită, a fost decorat „drapelul regimentului cu ordinul «Steaua României» în grad de Mare Cruce” și totodată au fost atribuite „12 medalii de argint «Virtutea Militară» pentru cei ce s-au distins în lupte”. În aceeași zi, atestă Registrul istoric al regimentului, „împăratul Alexandru al Rusiei și domnitorul Carol I al României au distribuit cîte două «Cruci Sf. Gheorghe» și două «Steaua României» de fiecare companie”. Una din cele două stele a înflorit pe pieptul tuncii sergentului Constantin Turcanu. Prin el se răsplăteau și ceilalți nouă și „toți curcanii” ce-și schimbaseră „porecla în renume”. Îi aflăm după aceea pe vasluieni în alte zone ale frontului de la Plevna.

Confrunțați cu dramatice încercări, apoi nevoiți a sta în pozițiile asediului, sub focul neîncetat al turcilor din fortificații, dorobanții au găsit în ei tăria de a porni iarăși la asalt. În ziua de 7 octombrie s-au aflat printre participanții la încleștările din zona redutei Grivița 2: respinși la parapete, și-au refăcut dispozitivul și au pornit iarăși înainte. La acest atac au rămas pe cîmpul de luptă și ceilalți curcani din grupa lui Turcanu. Doar el, comandantul, a supraviețuit.

Cu acțiunea din 7 octombrie, vasluienii și-au încheiat drumul de luptă în campania de la 1877. Cu rîndurile rărite, încărcăți de slavă, ei au primit misiunea de a escorta coloanele de prizonieri otomani către București, iar apoi s-au deplasat în garnizoana de reședință. În trecere prin Iași, în drum spre Vaslui, dorobanții s-au bucurat de o caldă primire.

În onoarea celor care nu s-au mai întors la vetre, în vechea și glorioasă așezare românească, s-a înălțat un complex memorial. Pe o coloană ce suie în linii ferme, citim: „În amintirea ostașilor căzuți de-a lungul veacurilor pentru întregirea neamului”. În fața monumentului au fost alinaute mormintele a nouă dorobanți vasluieni, veterani ai războiului de la 1877-1878: Petre Păciucă, Ilie Negruț, Vasile Ciuraru, Vasile Popa, Stamate Chiriac, Andrei Aftimescu Deleanu, Ioan Ciobanu, Vasile Lazăr și Ion Zaharia. La un pas de ele și în fruntea lor stă de veghe sergentul Constantin Turcanu. S-a reconstituit astfel, în chip simbolic, acea oște ostășească pe care bardul de la Mîrcești a lăsat-o veșniciei în ritmuri de poemă eroică. Monumentul de la Vaslui a fost inaugurat în ziua de 11 noiembrie 1934, într-un cadru solemn și tradițional. Cu respectul cuvenit eroilor neamului, sute de vasluieni au fost prezenți la dezvelirea monumentului. Ei au adus înn de slavă celor ce și-au iubit țara și gloria înaintașilor cu prețul sacrificiului suprem.

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 1/1967.

DE LA GIURGIU LA PANAGHIURIȘTE

Dr. CONSTANTIN N. VELICHI

Pentru a sprijini mișcarea de eliberare a țării lor de sub jugul otoman, o seamă de militanți bulgari au emigrat în țările române, sudul Rusiei, Serbia etc.

Imediata vecinătate, dar mai ales faptul că poporul român a luptat și el, întotdeauna, pentru păstrarea independenței sale, pentru înlăturarea suzeranității otomane, au făcut ca țara noastră să fie locul cel mai prielnic de adăpostire și sprijinire a luptătorilor bulgari. În secolul trecut, în orașele noastre au apărut ziare ale emigranților bulgari și s-au pus la cale răscoalele antiotomane¹; tot în România s-au format și au trecut Dunărea, cu știrea și uneori cu ajutorul românilor, numeroase cete de militanți bulgari². Pe drept cuvânt scria Liuben Karavelov, președintele celei mai importante organizații din acea perioadă, Comitetul Central Revoluționar Bulgar din București, creat în 1870: „Noi trăim într-o țară care se poate numi o a doua Elveție. România [...] permite tuturor naționalităților, fără deosebire, să se dezvolte liber, să învețe [...]. Într-un cuvânt, e o țară care are drept deviză libertate și cultură”. În țara noastră au acționat, rind pe rind, democrații revoluționari bulgari G.S. Rakovski, Vasil Levski, Hristo Botev și mulți alții, după cum tot aici au luat ființă principalele organizații ale emigrației bulgare.

Deși într-un firman al Porții otomane, din octombrie 1866, exista o clauză care prevedea în mod expres ca România să nu fie „punct de întrunire a urzitorilor de tulburări [...] a liniștii în Imperiul otoman”, guvernele ce s-au succedat la București și, cu atât mai mult masele populare, au ajutat din plin mișcarea de eliberare a vecinilor de la sud.

Pregătirea răscoalei

În 1875, o seamă de fruntași revoluționari, printre care Nicola Obretenov, Stoian Zai-

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 5 și 8/1973.

² În imaginea de sus: ceata lui Hristo Botev debarcând la Kozlodui (pictură de D. Ghlugenov).

mov, Panaiot Volov, Gheorghe Benkovski, s-au stabilit la Giurgiu, întemeind, în același an, un comitet revoluționar condus de Stefan Stambolov și cunoscut în istoriografia bulgară drept „Comitetul de la Giurgiu”. Scopul său era pregătirea unei răscoale pentru primăvara sau vara anului 1876. Revoluționarii s-au instalat într-o casă de la marginea orașului, pe care au numit-o „cazarma”. Consfătuirile comitetului se țineau în mare tăină, membrii lui ferindu-se mai ales de iscoadele turcești care mișunau prin porturile dunărene.

La sfârșitul anului 1875, planul de desfășurare a răscoalei era gata. Bulgaria a fost

împărțită în patru regiuni revoluționare. La mijlocul lui ianuarie 1876, în fiecare dintre ele au plecat pe rând conducătorii însoțiți de locuitorii lor. La Giurgiu au rămas doar câțiva membri ai comitetului, care trebuiau să asigure legăturile necesare și mai ales să se ocure de procurarea armelor. Documente turcești și bulgărești atestă că armele și munițiile au fost achiziționate parțial în România.

Mijloacele puse la dispoziția insurgenților nu au fost totuși suficiente. Pe deasupra, în trei regiuni, vigilența poliției turcești, iarna grea și o serie de alte cauze au făcut ca și organizarea să aibă mult de suferit. Pregătirea din regiunea Plovdiv a fost mult mai bună. Aici, Gheorghe Benkovski a mutat centrul revoluționar de la Plovdiv, oraș cu puternice garnizoane turcești, la Panaghiuriște, localitate situată în munți, cu vechi tradiții revoluționare. De asemenea, a achiziționat arme, în majoritate puști arnăuțești sau cu cremene și tunuri din lemn de cireș.

Cînd pregătirile s-au apropiat de sfîrșit, Benkovski a convocat căpeteniile și delegații celorlalte regiuni la o adunare care a avut loc, la 14 aprilie, în pădurea Oboriște și la care s-a hotărît ca răscoala să fie declanșată la 1 mai. În cazul unei deconspirări sau trădări, acțiunea urma să înceapă imediat. Această măsură de prevedere s-a dovedit binevenită, căci poliția otomană reușise să strecoare un spion în adunarea de la Oboriște. Înștiințate de îndată, autoritățile turcești au trimis la Panaghiuriște și Koprivțița, principalele centre ale organizării răscoalei, două detașamente de poliție călare, conduse de Ahmed aga și Negep aga. La 20 aprilie 1876, Negep aga a ajuns la Koprivțița, unde au început arestările. Atunci, Todor Kableskov, conducătorul comitetului local, a dat semnalul de declanșare a răscoalei și, în numai două ore, orașul a fost eliberat. Îndată după aceea răsculații din Koprivțița au transmis celor din Panaghiuriște o misivă: „Acum, cînd vă scriem această scrisoare, steagul [nostru] flutură deasupra conacului [reședința autorității turcești], răsună salve de puști, însoțite de dangătul clopotelor, și oamenii se îmbrățișează pe străzi [...]. Dacă și voi, fraților, sinteți adevărați patrioți, urmați-ne exemplul la Panaghiuriște”.

Cu o ceată de călăreți, Benkovski a cutreierat satele de la vest de riul Marița, iar Volov pe cele de la est, chemîndu-le la luptă. În aceste condiții, Ahmed aga a renunțat la expediția sa armată. După numai cîteva zile, Panaghiuriște și zeci de alte localități au fost eliberate, răscoala extinzîndu-se aproape în toată regiunea. Dar linia ferată nefiind scoasă imediat din funcțiune, așa cum se plănuiise la Giurgiu, turcii au putut transporta o armată numeroasă, înzestrată cu artilerie. Luptele cele mai grele s-au dat la Peruștița, unde femeile și copiii au luptat cot la cot cu bărbații. Înconjuțați din toate părțile, răsculații s-au retras în biserica orașului. Cînd cei din urmă apărători, vreo 40 la număr, au văzut că se termină muniția, și-au ucis ei înșiși soțiile

și copiii, după care s-au sinucis pentru a nu cădea vii în minile dușmanului. Panaghiuriște a căzut la 30 aprilie, Benkovski a fost ucis în luptele din munți, iar Kableskov și-a pus capăt zilelor în închisoare.

Ajutor frățesc și caldă solidaritate

În celelalte regiuni, răscoala a avut porții mai reduse. La 16 mai, în ajutorul celor din Sliven, a trecut Dunărea, venind din România, gruparea lui Taniu Stoianov, care a fost însă nimicită înainte de a ajunge la destinație. Tot de la noi din țară a plecat și ceata lui Botev. Sub presiunea demersurilor otomane, Mihail Kogălniceanu a dat asigurări Porții că în porturile românești de la Dunăre nu existau grupuri de revoluționari bulgari. De fapt, autoritățile românești au închis ochii la Giurgiu și în toate celelalte puncte de trecere, renunțînd să controleze bagajele așa-zisilor „grădinari” ce mergeau, chipurile, în Serbia, ba mai mult, atrăgîndu-le chiar atenția să nu se dea de gol. Ivan Vazov, care se afla la București, a scris în memoriile sale că mulți luptători se temeau ca nu cumva autoritățile românești să afle de imbarcarea lor și să-i împiedice: „Dar ele [autoritățile] știau totul mai bine ca oricine. Ordine secrete fuseseră trimise prefectilor ca să se prefacă a nu vedea nimica”. Și nu numai Vazov simțea că românii simpatizau cu răsculații.

Deși răscoala, care avea obiective burghezo-democratice, n-a durat decît o lună, fiind singeros înăbușită, ea reprezintă o culme în mișcarea revoluționară din Bulgaria și a adus problema acestui popor pe ordinea de zi a diplomației europene, contribuind în mare măsură la precipitarea războiului din 1877-1878.

În România, răscoala a avut un deosebit răsunet. Reflectînd opinia publică, întreaga presă a luat apărarea poporului bulgar, de la ziarele bucureștene *Pressa*, *Timpul*, *Le Journal de Bucarest*, *Monitorul oficial ori Românul*, *Telegraful*, *Alegătorul liber* ș.a. pînă la cele provinciale ca *Împărțialul*, de la Turnu Măgurele și, în sfîrșit, la cele ale românilor din Transilvania, ca *Albina*, *Telegraful român*, *Gazeta de Transilvania*.

Așa se explică de ce *Apelul din partea luptătorilor bulgari din Balcani*, publicat în ziarul *Timpul* din 26 iunie, după înăbușirea răscoalei, scria adresîndu-se românilor: „De voi ne-au legat totdeauna simpatiiile cele mai vii și niciodată ele n-au fost tulburate de vreo neînțelegere. De la voi, ca de la niște vecini buni, așteptăm un ajutor eficient și frățesc”.

Solidaritatea poporului român cu vecinii de la sud de Dunăre s-a oglindit și în circularea pe care Mihail Kogălniceanu, ministru de Externe, a trimis-o, la 20 iulie, agenților noștri diplomatici din străinătate, prin care le cerea să intervină, pe lângă guvernele din țările respective, în favoarea cauzei poporului bulgar.

1241: marea invazie tătară

VOIEVODATELE ROMÂNE ÎȘI AFIRMĂ INDEPENDENȚA

MANOLE NEAGOE

Pentru Europa Centrală și Apuseană, începutul secolului XIII s-a caracterizat printr-o veritabilă „explozie” demografică, prin creșterea producției agricole și introducerea unor noi culturi, ca și prin dezvoltarea schimbului de mărfuri și apariția unui important număr de orașe.

Perioada de instabilitate generată de asaltul popoarelor migratoare — care, din sec. IV, odată cu venirea primului val de goși, dezorganizase viața economică și socială a continentului nostru — lua în bună parte sfârșit. După incursiunile vikingilor și maghiarilor (ultimele mari migrații ale primului mileniu al erei noastre) urmasse o perioadă de refacere și de afirmare a societății feudale. Două secole de liniște fuseseră suficiente ca apusul Europei să redevină o mare forță economică și politică, capabilă nu numai să ajungă la o stabilitate internă, dar și în stare să treacă de la defensivă, care dura de aproape 800 ani, la ofensivă. Primele cruciade au fost tocmai un rezultat al acestei schimbări survenite în starea societății feudale occidentale și nu este lipsit de semnificație faptul că printre teritoriile asupra cărora Apusul și-a impus dominația s-a aflat și Bizanțul (cel odinioară atât de puternic), cucerit în 1204 de cavalerii celei de-a patra cruciade.

lureșul celor 20 000 călăreți

În acest timp, în răsăritul continentului un nou val de popoare turcice — pecenegii, uzii și cumanii — s-au revărsat peste stepele nord-pontice și în cîmpia din sudul Moldovei și estul Munteniei. La începutul sec. XIII, cumanii din vest, deci cei ajunși pe teritoriul patriei noastre — alcătuiind așa-numita Cumanie Neagră, pentru a o deosebi de Cumania Albă sau Mare, întinsă între Ural și Nipru — au început să se sedentarizeze, abandonînd

viața nomadă, iar unii dintre ei au intrat în rîndul păturii stăpînitore autohtone și au adoptat creștinismul.

Pentru aducerea acestor cumani sub dominația sa, regele Andrei II al Ungariei i-a instalat, în 1211, pe cavalerii teutoni în Țara Birsei; la acea dată — după două secole de lupte dure cu formațiunile politice românești de aici — regalitatea maghiară cucerise aproape în întregime Transilvania. Curînd, cavalerii teutoni au trecut Carpații, forțînd o parte a cumanilor să intre sub ascultarea lui Andrei II și să primească legea catolică, și creîndu-le astfel perspectivă împămîntenirii (sub suzeranitate ma-

ghiară) în cîmpia din sudul Moldovei și estul Munteniei. Măsura viza însă numai o mică parte a cumanilor, căci cei mai mulți dintre ei locuiau în Cumania Mare, care-și avea centrul aproximativ pe cursul mijlociu al fluviului Volga și rămăneau străini de aceste prefaceri. La sud de Dunăre, în pragul sec. XIII, se înjghebase o altă formațiune politică cunoscută sub numele de regatul româno-bulgar al Asăneștilor¹.

Aceste alcătuiri politice ce începuseră să se structureze în răsăritul european, deci și în spațiul locuit de români, n-au durat însă mult. Pe neașteptate, Asia a revărsat asupra Europei un nou val de năvălitori, o forță irezistibilă, despre a cărei existență europenii nu avuseseră pînă atunci nici cea mai vagă idee. Este vorba de mongoli, cunoscuți în literatura istorică europeană mai ales sub numele de tătari.

După 1206, an care poate fi considerat începutul statului feudal mongol, Genghis-han², a pornit în marea sa campanie de cucerire a lumii. Între 1211-1215, el a supus o parte a Chinei, apoi și-a pornit hoardele spre apus. Rînd pe rînd, sub loviturile sale au căzut Imperiul karakitailor, făurit în Turchestan, orașele dintre Sîr Daria și Amu Daria, precum și marile centre urbane din Persia — unele numărînd peste un milion de suflete. În urmărirea unuia din adversarii săi (șahul Mohamed din Gherezm), retras înspre malurile Caspice, Genghis-han a trimis un corp de 20 000 călăreți sub comanda lui Subotai și a lui Djebe.

Expediția celor două căpetenii a durat aproape doi ani, din 1221 pînă în 1223. După ce au străbătut toată Persia, ajungînd pînă nu departe de Bagdad, Djebe și Subotai au reușit să captureze tezaurul și familia lui Mohamed și, odată ajunși pe malurile Caspice, au cerut lui Genghis-han îngăduința să treacă la nord de Caucaz. În toamna anului 1221, ei au înfrînt oastea regelui

Gruziei, iar în primăvara anului următor, trecînd Munții Caucaz, mongolii i-au învins pe alani și pe cehetzi, ajungînd astfel în vecinătatea cnezatelor rusești.

Direct amenințați, principii ruși, în frunte cu marele cnez al Kievului, s-au unit cu cumanii și au încercat să bazeze înaintarea mongolilor pe Nipru. Djebe și Subotai s-au retras. Crezînd că inamicul se teme, rușii și cumanii au pornit pe urmele lui. După un drum obositor de nouă zile, timp în care armata aliată începuse să sufere de lipsa alimentelor, în momentul traversării râului Kalka, în ziua de 16 iunie 1223, mongolii au atacat prin surprindere, au rupt armata cumano-rusă în două și au obținut o strălucită victorie. Revenind în Asia pe la nordul Caspice, mongolii au atacat Bulgaria Mare la confluența dintre Volga și Kama, după care Subotai (Djebe murise, între timp, pe drum) s-a reîntors în tabăra marelui han cu o pradă imensă, precum și cu importante date privind natura locurilor pe care le parcurse oastea mongolă.

Cavalcada fantastică

Întîrziată de moartea lui Genghis-han și de pregătirile pe care a trebuit să le facă noul mare han, Ogodai, campania spre apus a reînceput în 1235. Comanda armatei a fost încredințată lui Batu, nepotul lui Genghis-han, însoțit și sfătuit de Subotai.

Prima țintă a tătarilor de sub comanda lui Batu a fost statul bulgarilor de pe Volga, pe care l-au supus în 1236. În anul următor, a început cucerirea sistematică a cnezatelor rusești, operație care a durat trei ani (1237-1240) și s-a încheiat odată cu ocuparea cnezatului Halicului.

Pregătirile tătarilor pentru noua etapă a campaniei au fost deosebit de minuțioase. Încă înainte de a începe cucerirea ultimelor cnezate rusești, ei au trimis iscoade în Ungaria, Cumania și Polonia pentru a culege date asupra drumurilor și forței mili-

¹ Vezi *Magazin Istorie*, nr. 10/1969.

² Vezi *Magazin Istorie*, nr. 1/1976.

1241 Călăreți tătari în luptă

tare a viitorilor adversari, dintre care cel mai puternic era regatul maghiar. Obiectivul central era deci cucerirea Ungariei și pentru a o izola, tătarii au luat măsuri ca forțele militare ale vecinilor să fie imobilizate. În acest sens, Subotai și Batu au hotărât ca o mare grupare, sub comanda lui Baidar (alcătuită din aripa dreaptă a oștii) să atace Polonia și Boemia, urmînd să ajungă dinspre apus pe pămîntul Ungariei, pentru a face joncțiunea cu corpul principal al oastei tătare. O altă grupare (aripa stîngă) avea ca sarcină să neutralizeze Cumania și statul româno-bulgar al Asăneștilor; apoi, urmînd cursul Dunării, să pătrundă pe teritoriul Ungariei venind dinspre sud. În sfîrșit, gruparea principală a tătarilor, sub comanda lui Batu și Subotai, avea drept scop atacarea frontală a Ungariei.

Aripa dreaptă a intrat prima în acțiune. Baidar a cucerit Lvovul și Sandomirul, la 18 martie 1241 l-a învins pe Boleslav, regele Poloniei, ajungînd apoi sub zidurile Cracoviei și de aici pe Oder. În continuare, el l-a înfrînt pe Henric, ducele Sileziei și al Poznańiei, în apropiere de Liegnitz; Silezia a fost devastată vreme de trei săptămîni, în timp ce o formație specială prăda Brandenburgul și Saxonia. Reunindu-și apoi toate forțele, Baidar a pătruns în Boemia, pe care a pus-tiit-o cîmpit, apoi și-a adus oastea în Ungaria, pentru a face joncțiunea cu Batu.

Aripa stîngă, de sub comanda lui Budjek, a pătruns în Muntenia și, pe la Porțile de Fier, a ajuns în cîmpia Tisei și a Dunării.

Grosul oastei tătare a atacat pe trei direcții. Un corp a trecut prin Cîmpulung—Vatra Dornei și a cucerit Rodna, Bistrița, Dejul, Clujul, Oradea. Alt corp a atacat mai la sud, învingînd pe românii și pe cumanii din sudul Moldovei și, trecînd munții prin pasul Oituzului, a devastat sudul Transilvaniei. În sfîrșit, într-unul dintre cele mai rapide marșuri pe care le-a cunoscut istoria militară a evului mediu, cel de-al treilea corp al armatei principale, condus de Batu și Subotai, a ajuns în apropierea capitalei ungare, unde regele Bela IV își concentrase oastea. Conform tacticii lor tradiționale, tătarii nu au acceptat confruntarea cu un adversar bine instalat pe poziții. Cei doi generali s-au retras spre nord, evitînd orice angajare serioasă și mulțumindu-se cu pustiirea ținuturilor din jur. Abia după ce și-au regrupat toate forțele, Batu și Subotai s-au hotărît să-l atace pe regele Bela, a cărui oaste se replese, la 10 aprilie, dincolo de riul Sajo. Pufînd între el și tătarii cursul de apă, regele se credea în siguranță. A doua zi însă în zori, oastea maghiară era încercuită complet. În timpul nopții, Subotai trecuse riul cu un mare corp de oaste și căzuse în spatele dușmanului. Lupta s-a încheiat cu un mare dezastru pentru unguri, regele însuși fiind nevoit să se refugieze în cele din urmă în insulele Adriatice.

După cucerirea Ungariei, armata tătară proiecta o nouă campanie, care să o ducă pînă la Atlantic. Moartea lui Ogodai (decembrie 1241) a pus însă capăt acestor planuri.

Tătarii s-au retras în Asia, la Karakorum, capitala marelui stat mongol, întrucît Batu și Subotai nu puteau lipsi de la adunarea care avea să aleagă un nou mare han. Ei au lăsat însă în stepele din nordul Mării Negre și Mării Caspice efective care vor întemeia mai tîrziu Hoarda de Aur, stat feudal tătar, cu reședința la Sarai-Batu. Sub controlul acestuia se aflau teritorii cuprinse între Munții Balcani și Carpați și stepele de dincolo de Volga.

Mărturiile cronicilor

Marea invazie din 1241 a stîrnit un interes deosebit în rîndul cercetătorilor noștri, datorită atît informațiilor pe care le furnizează izvoarele scrise din această vreme asupra societății românești, cît și consecințelor pe care invazia tătară le-a avut asupra evoluției acesteia.

În relatările despre expediție apar, nu o dată, nume de conducători sau de locuri legate de trecutul nostru. Astfel într-o cronică datorată persanului Fadl Allah Rașid ed-Din se vorbește despre lupta dintre Ordu și Bezerenban: „Ordu [...] trecînd prin țara Ilaut a înlînit pe Bezerenban și l-a bătut”. Să fie oare Bezerenban un Basarab sau un ban de Severin? Să fie oare Ilaut tot una cu Litua, acea țară Lytuan din Oltenia peste care domnea, la numai șase ani după invazie, voievodul Litovei? Izvoarele sînt confuze, iar localizările nu se pot face cu exactitate. O explicație mai judicioasă ar fi că Bezerenban era conducătorul unei țări care cuprîndea o parte din Oltenia și Banat și pe care cronicarul persan o numea Ilaut.

Același Rașid ed-Din, referîndu-se la drumul urmat de Budjek, ne relatează că acesta „trece munții țării Sassanilor [identificați cu sașii din Transilvania] ca să intre în Kara-Ulag, înfruntă popoarele karaulaghiilor, trece munții și intră în țara lui Mislau, unde bate pe dușmanul care-l așteaptă”. Sub denumirea de karaulaghi au fost identificați românii, menționați în izvoarele orientale ale epocii cu numele de caravlahi, iar Mislau (Misslav) se crede că a fost Seneslau.

Din pasajele prezentate mai sus rezultă o constatare de cel mai mare interes pentru istoria noastră și anume că în 1241, românii aveau deja constituite mai multe formațiuni politice. Aceste formațiuni se aflaseră pînă la 1241 sub o anume influență cumanică sau maghiară. Invazia tătarilor a determinat o schimbare a raporturilor de forțe din această zonă.

Astfel, regatul Cumaniei Negre, dependent politic și religios de Ungaria a fost desființat, iar deseale incursiuni din anii următori ale tătarilor, care, prin pasurile din Carpații Orientali sau pe la Severin și Porțile de Fier, au ajuns nu o dată pînă în centrul Ungariei, i-au determinat pe regii maghiari să adopte, vreme îndelungată o atitudine defensivă. Teritoriile extracarpatiche au intrat sub do-

(Continuare în p. 42)

Un vultur s-a smuls din colivie

Kosciuszko

Dr. MILICĂ MOLDOVEANU

Mulți oameni de seamă a dat pământul polonez.

Tadeusz Kościuszko —

luptător neînfricat pentru apărarea integrității teritoriale

a patriei sale, om drept, dezinteresat și modest —

a fost unul dintre cei mai populari.

Leonard Chodźko, autorul unei ample lucrări

despre lupta poporului polonez pentru eliberarea națională,

apărută la Paris curând după moartea lui Kościuszko, consideră că prestigiul

acestui luptător pentru libertate a izvorit în primul rînd din faptul

că în acțiunea sa a știut să se bizuie

pe popor, pe care l-a iubit și respectat.

Absolvent al Școlii Militare din Varșovia, Andrzej Tadeusz Bonawentura Kościuszko (1746-1817) se afla la Paris, pentru a-și perfecționa cunoștințele de specialitate, cînd în patria sa au început evenimente ce anunțau o soartă tragică Poloniei: pierderea independenței de stat. În 1772, în virtutea Triplei Înțelegeri dintre Rusia, Prusia și Austria, aceste state au ocupat aproape o treime din teritoriul polonez, reușind, cu ajutorul unui grup de trădători, să impună Seimului recunoașterea acestei samavolnicii.

Întors la începutul anului 1774 în țara ciuită, Kościuszko nu izbuteste să-și găsească un loc în armată, în ciuda impecabilei sale pregătiri militare: excelent inginer de fortificații, bun artilerist, cunoscător perfect al infanteriei. După scurt timp, aflat într-o situație materială precară, părăsește din nou Polonia, întorcîndu-se în 1776 la Paris, unde trăiește în atmosfera în care americanii au început lupta pentru eliberarea țării lor de sub dependența colonială. În același an îl găsim de cealaltă parte a oceanului, la Philadelphia. Acolo, timp de opt ani, acest „cel mai curat fiu al libertății”, cum avea să scrie despre el viitorul președinte al S.U.A., Thomas Jefferson, își pune întreaga pricepere în serviciul luptei pentru independența poporului american. Din primăvara anului 1777 lucrează, ca inginer, sub comanda generalului american Horatio Gates, făcîndu-se remarcat prin lucrările de fortificare de la West Point

și aducîndu-și astfel contribuția la victoriile de lângă Saratoga și West Point, ca și la cele din Virginia și din cele două Caroline¹. Dă dovadă de pricepere și totodată de multă modestie, fapt remarcat și de generalul Nathaniel Greene, care spunea că „niciodată nu a formulat revendicări pentru sine, dar niciodată nu a scăpat prilejul de a evidenția și preamări meritele altora”. În 1783 Kościuszko primește din partea Congresului american, „în semn de recunoaștere a îndelungatelor, credincioaselor și foarte prețioaselor servicii”, graul de general de brigadă. O dovadă de mare prețuire a meritelor sale este și faptul că s-a aflat printre cei trei străini decorați cu „Ordinul Cincinnat”.

Șederea în Statele Unite ale Americii îi consolidează convingerile republicane și democratice, cît și credința că poporul care aspiră și luptă pentru independență o poate obține, mai devreme sau mai tîrziu.

Kościuszko revine în patrie în 1784; peste cîțiva ani, țara îl cheamă în serviciul militar, în cadrul căruia, cu grad de general-maior, contribuie la reorganizarea armatei.

Dar în 1792, armatele Ecaterinei II intră din nou pe teritoriul Poloniei. Cu un an înainte fusese votată o nouă lege de reorganizare a statului polonez, denumită Constituția de la 3 mai 1791; consolidînd puterea de stat și regală, limitînd atotputernicia magnaților și

¹ Vezi Magazin Istorie, nr. 6/1976.

lărgind, în același timp, drepturile cetățenești ale orașenilor, acest act fundamental a constituit un prim pas spre transformarea Poloniei într-o monarhie burgheză constituțională. Magnații trădători, adunați în localitatea Targowice (de unde și numele lor de targo- vieni) refuză să accepte noile reforme și cheamă în ajutor armatele străine, care încearcă să supună Seimul și pe rege voinței țariste. Începe așa-numitul război de apărare a Constituției de la 3 mai, la care participă remarcându-se ca un veritabil comandant, și generalul-maior Tadeusz Kościuszko. Căstigând bătălia de lângă Dubienka, el cucerește nu numai dragostea propriilor oșteni, dar și respectul inamicului. „Armata îl divinizează, rușii îl apreciază și respectă”, scria Descorche, ambasadorul francez în Polonia. Pentru vitejia pe câmpul de luptă este avansat la gradul de general-locotenent și decorat cu ordinul „Virtuți Militari”. La 26 august 1792, Adu- narea Națională Franceză îi acordă înaltul titlu de „cetățean al Franței”.

Regele Poloniei trece însă de partea targo- vienilor și Kościuszko, în semn de protest, își dă demisia din armată. Împreună cu alți patrioți, el este din nou nevoit să părăsească țara, stabilindu-se la Leipzig, în electoratul Saxonia, unde intră în legătură cu reprezen- tanții ai emigrației patriotice poloneze. În- treaga țară privește cu încredere spre el.

Stindardul cu inscripția „Speranță“

În acest timp Polonia trăiește o nouă tragedie. În urma în- terlegerii dintre Rusia și Prusia, este săvârșită, în 1793, a doua im- părțire a țării. Forțele patrio- tice din țară și din emigrație hotărăsc pregă- tirea declanșării luptei de elibe- rare. Drept con- ducător al vi- toarelor insurec- ții este desemnat Tadeusz Ko- ściuszko. Accep- tînd, acesta în- țeleg că victo- ria în lupta de eliberare poate fi asigurată nu- mai de o largă bază socială, de transfor- marea a acestei lupte în- tr-o insurecție general - națio-

nală. El declară de la bun început: „Nu mă voi bate numai pentru sleahtă¹. Doresc liber- tatea întregii națiuni și numai pentru ea îmi voi risca viața”.

Cînd un general polonez, Antoni Madalinski, refuză ordinul noilor stăpînitori de a dizolva unitatea pe care o comanda, ba mai mult, în fruntea a 700 cavaleriști se îndreaptă spre Cracovia, Kościuszko socotea că a venit mo- mentul pentru a declanșa insurecția. În noap- tea de 23 spre 24 martie 1794, el sosește la Cracovia, fosta capitală a Poloniei, spre a prelua conducerea operațiilor militare. „Pă- rea că Vulturul alb² s-a smuls din colivie — va scrie mai târziu un străin citat de autorul polonez J. Zawieyski — și, zburînd pe înou- ratul cer de iarnă, a înălțat stindardul cu inscripția «Speranță»: Tadeusz Kościuszko s-a întors în patrie”.

În dimineața zilei de 24 martie, înaintea semnării, la Primăria din Cracovia, a Actului insurecției, Kościuszko primește jurămîntul ofițerilor și al armatei. Cîteva ore mai târziu, declanșarea insurecției este anunțată oficial, în marea piață din Cracovia, în fața locuito- rilor și a oficialităților orașenești. Tot aici, Tadeusz Kościuszko, șef suprem al forței armate naționale, depune jurămîntul intrat în istorie ca program al insurecției poloneze: „Eu, Tadeusz Kościuszko, jur înaintea lui Dumnezeu, a întregului popor polonez, că puterea ce mi-a fost încredințată n-o voi în- trebuința întru oprirea personală a nimă- nui, ci o voi folosi numai pentru apărarea integrității granițelor, dobîndirea autocrației poporului și consolidarea libertății univer- sale”. Kościuszko se consideră deci reprezen- tant al întregii națiuni și se ridică să lupte, în interesul tuturor cetățenilor, pentru „liber- tate, integritate și independență”. În procla- mațiile pe care le lansează în aceeași zi, el cheamă la unire, la neprecupețirea eforturilor și a sacrificiilor pentru cauza libertății și in- dependenței țării. „Să fim un trup cu cetă- tenii, să ne unim cît mai strîns, să ne alăturăm inimile și brațele [...]”. Vă iau cu mine, iubiți camarazi de arme sub lozincă: Moarte sau victorie! Mă încred în voi și în acest popor care a hotărît mai degrabă să „piară decît să mai geamă în rușinoasă robie”, se spune în proclamația către armată. „Primul pas spre sfîrșirea robiei este să ai curajul să fii liber; primul pas spre victorie este să-ți cunoști propria forță”, se spune în proclamația către cetățeni.

În direcția Cracoviei se îndreaptă, însă, coloanele armatelor țariste, alarmate de marșul brigăzii generalului Madalinski, căreia i se alătură unitățile poloneze staționate în împrejurimile Cracoviei.

Kościuszko dispune de o armată regulată de 5 000 oameni, completată cu 2 000 țărani din satele din zona cracoviană, mobilizați în grabă, înarmați, înarmați cu coase (de aici și numele de cosinieri) și cu sulite. Vînd să lărgească aria insurecției, el părăsește, îm- preună cu armata, împrejurimile Cracoviei cu

¹ În Polonia medievală, denumire sub care era cunoscută nobilimea mică și mijlocie.

² Vulturul alb figura pe stema Poloniei.

intenția de a ajunge la Varșovia pentru a o elibera. Armatele țariste, comandate de generalul Tormasov, încearcă să-i închidă accesul spre Capitală. În ziua de 4 aprilie 1794, nu departe de satul Raclawice are loc prima bătălie, al cărei rezultat este esențial pentru desfășurarea insurecției. Folosindu-se de o situație prielnică, Kościuszko atacă și înfringe centrul pozițiilor inamice, la asalt luând parte și un detașament de cosinieri, compus din 320 voluntari. Ei au apărut prin surprindere, dintr-o vale în care erau ferți de tirul tunurilor. Un al doilea atac al aceleiași formații de țărani nimicește rezistența unităților țariste din aripa dreaptă, asigurând succesul deplin al polonezilor. Se spune că imediat după luptă, mulțumind curajoșilor și dirijilor cosinieri pentru bărbăția lor, Kościuszko a îmbrăcat sumanul celui mai brav dintre ei, Wojciech Bartos, cel care a ajuns primul la bateriile inamice și a stins cu șapca fitilul tunurilor. Kościuszko îl numește stegar (locotenent) al Regimentului de grenadieri cracovieni, creat din țărani recruți. Această formație va parcurge întregul traseu de luptă al insurecției, confirmându-și vitejia lângă Szczekocin, în timpul apărării Varșoviei și lângă Maciejowice.

„Niciodată nu voi înceta a deplînge soarta patriei mele“

Bătălia de la Raclawice nu reușește să deblocheze drumul spre Varșovia, dar din punct de vedere moral-politic însemnătatea acestei bătălii este imensă. Vestea despre prima victorie a polonezilor se răspîndește cu repeziune în întreaga țară, trezind încrederea în reușita acțiunii. Sub imboldul acestei izbînzii, populația varșoviană se ridică la luptă și, în decurs de două săptămîni, eliberează Capitala, garnizoana țaristă fiind obligată să părăsească orașul. Tot în aprilie izbucnește insurecția de la Vilno, și ea victorioasă. Conducătorul varșovienilor răsculați este cizmarul Jan Kaliński, cel al insurecției vilniene, poetul și iacobinul polonez Jacob Jasiński.

În luna următoare (7 mai 1794), în tabăra sa de la Poloniec, Kościuszko promulgă Universalul, hotărîre în care se afirmă că „persoana oricărui țaran este liberă“. Acordînd libertate personală șerbilor, Universalul nu desființează claca, scutindu-i de ea doar pe țărani care s-au alăturat insurecției și luptă în armata republicii. Hotărîrea de la Poloniec rămîne deci la jumătatea drumului: reduce obligațiile țăranilor, dar nu desființează iobăgia.

Curînd după Raclawice, Varșovia și Vilno, încep insuccesele militare. În bătălia îndrăjită de lângă Szczekocin, insurgenții sînt înfrinți de forțele unite ruso-prusiene. De trei ori Kościuszko aruncă în luptă pe bravii săi

cosinieri, dar trupele inamice le sînt net superioare numeric și, în plus, dispun de o puternică artilerie. După înfrîngerea de la Szczekocin, Kościuszko se retrage în direcția Varșoviei. Prevăzînd asediarea Capitalei de către forțele inamice, dă dispoziții pentru fortificarea orașului. Luptele pentru Varșovia, purtate între cei 25 000 apărători polonezi, dotați cu 140 tunuri, și armatele ruso-prusiene, cu un efectiv de 40 000 soldați, sprijiniți de 250 tunuri, durează de la începutul lunii iulie pînă în septembrie 1794. Nenumăratele atacuri ruso-prusiene sînt respinse.

Între timp apare însă un nou pericol. Armatele generalului Suvorov, care vin din Ucraina, amenință să facă joncțiunea cu armatele unui alt general țarist, Fersen, care, părăsind Varșovia, se îndreaptă spre sud. Kościuszko se hotărăște să-i taie calea lui Fersen. În dimineața zilei de 10 octombrie, lângă Maciejowice se dă una din cele mai dramatice bătălii din timpul eroicei insurecții a poporului polonez. În ultima ei fază, Kościuszko încearcă să-și adune detașamentele de cavalerie împrăștiate, dar este prins din urmă de cavaleria inamică. Încercînd să se retragă, calul lui cade la trecerea unui șanț, prinzînd sub el pe călăreț. Rănit, comandantul polonez este făcut prizonier, trimis la Petersburg și închis în fortăreața Petropavlovsk.

La cinci săptămîni după luarea în captivitate a lui Kościuszko, insurecția este înăbu-

Raclawice — primul atac și prima victorie a cosinierilor

șită. Polonia avea să fie împărțită pentru a treia oară (în 1795) și desființată ca stat pentru o perioadă de peste 120 ani de către cele trei puteri vecine: Rusia, Prusia și Austria.

După moartea Ecaterinei II, țarul Pavel I îi redă libertatea lui Kościuszko. În timpul întrevederii pe care cu această ocazie o are cu țarul, în noiembrie 1796, eroul polonez îi spune: „Niciodată nu mi-am deplins propria soartă, dar niciodată nu voi înceta a deplînge soarta patriei mele”.

Nedorind să se întoarcă în țara-i privată de libertate, Kościuszko pleacă în Statele Unite, pentru a căror independență luptase cu ani în urmă. Drumul lui trece prin Finlanda, Suedia, Danemarca și Anglia. Pretutindeni este întâmpinat cu o mare simpatie, ca un erou al insurecției poloneze. Ajunge apoi la Philadelphia, unde mulțimea îl primește cu aclamații și urale. Dar nu rămîne în America decît un an. Auzind că în Italia au fost create, nu demult, legiuni poloneze comandate de generalul Jan Henryk Dąbrowski, hotărăște să se întoarcă în Europa pentru a fi mai aproape de evenimentele legate de viitorul Poloniei. Înainte de a părăsi pentru totdeauna continentul american, donează întreaga sumă ce-i revine ca fost general, din partea guvernului Statelor Unite, pentru a reda libertatea și a îmbunătăți condițiile de viață a unui număr de negri care lucrau pe pămînturile marilor plantatori.

Drumul luptei și al vieții lui Tadeusz Kościuszko se sfîrșește însă brusc. La 15 octombrie 1817, după o scurtă boală, cel care a fost numit omul-standard, moare în orașul Solothurn (Solothurn), din Elveția. Ideile și faptele sale au rămas vii în memoria poporului polonez. În secolul nostru, în anii celui de-al doilea război mondial, cînd întreaga omenire lupta pentru înlăturarea tiraniei, el a fost pentru polonezi un simbol al noilor vremuri care soseau, al legăturii indestructibile dintre libertatea națională și libertatea socială¹.

MICROFIȘIER BIBLIOGRAFIC

Historia Polski (Istoria Poloniei), vol II, Warszawa, 1958.
Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864 (Schiață a istoriei militare poloneze pînă în anul 1864), Warszawa, 1966.

Jan Stanisław Kopcewicz, *Tadeusz Kościuszko*, Warszawa, 1972.

A. Głęysior, St. Kleniewicz, E. Rostworowski, H. Wereszycki, *Historie de Polone* (Istoria Poloniei), Warszawa, 1971.

Jan St., Kopcewicz, *Wódz Księstwa Tadeusz Kościuszko* (Comandantul cosinierilor Tadeusz Kościuszko), Warszawa, 1974.

J. Zawilewski, *Pomiedzy płow i manna* (Între pleavă și mană), Warszawa, 1971.

¹ În timpul luptei antihitleriste, numele lui Kościuszko l-au purtat numeroase detașamente poloneze de partizani și unități ale forțelor armate regulate, care au acționat împotriva Germaniei hitleriste; l-au purtat Divizionul 303 de vîntătoare poloneze, care s-a remarcat pe Frontul de apus și Divizia 1 poloneză, creată în mai 1943, de Uniunea Patrioților Polonezi pe teritoriul U.R.S.S.; l-au purtat unități de partizani ale batalioanelor țărănești, pe al căror drapel a fost înscrisă devisa cosinierilor: „Hrănesc și apără”, și numeroase detașamente de partizani din cadrul gărzii populare și armatei populare. A fost un omagiu adus de popor, dragostei de patrie, devotamentului în lupta pentru independență, progres și libertate, care l-au caracterizat pe Tadeusz Kościuszko.

1241. VOIEVODATELE ROMÂNE ÎȘI AFIRMĂ INDEPENDENȚA

(Urmare din p. 38)

minația cu caracter nominal a tătarilor; în Transilvania, voievodatul — instituție tradițională — și-a întărit puterea, iar autoritatea regilor de la Buda a fost cu greu reinstaurată. Dominația tătără nu a întrerupt ritmul de dezvoltare socială și economică a formațiunilor politice românești. De altfel, autoritatea tătarilor a îmbrăcat mai mult un aspect economic, de plată a tributului, localnicii păstrîndu-și autonomia care le-a permis, ulterior, o dezvoltare a organizării existente.

O dovadă elocventă în acest sens o avem șase ani mai tîrziu, în 1247, prin *Diploma* acordată de regele maghiar cavalerilor iohaniți¹, în care este atestată existența, pe teritoriul Muntenei și Olteniei, a mai multor cnezate și voievodate (voievodatul lui Litovoi cuprîndea și Țara Hațegului, iar acel al lui Seneslaur se întindea și la nord de Munții Făgăraș²). Izvoare contemporane, precum relatările din 1247 ale solului papal Giovanni Tuscan din 1276-1277 confirmă la rîndul lor existența unor formațiuni politice românești și la est de Carpați. Aceste alcătuiuri politice au constituit nucleele celor două state feudale independente, Țara Românească și Moldova. Dezvoltarea social-economică a fost, desigur, elementul primordial care a determinat apariția statelor feudale românești. Pentru a înțelege în toată complexitatea sa acest fenomen, trebuie însă subliniat că noua situație politică, creată în urma ciocnirii violente între cele două forțe — tătarii și regalitatea maghiară — a favorizat crearea și afirmarea independență a statelor feudale românești. De altfel, procesul de creare și consolidare a acestor state a căpătat în ultimă instanță aspectul unei lupte a românilor pentru a se sustrage de sub dominația uneia sau alteia dintre marile puteri vecine lor în vremea de atunci. Basarab întemeietorul s-a aliat întîi cu Ungaria (în 1323) pentru înlăturarea ultimelor forme de dominație tătără și apoi, la Posada, a îndepărtat suzeranitatea maghiară. La fel, în Moldova, Dragoș a pus capăt dominației tătare, iar Bogdan, celei ungurești. Țările feudale românești au intrat astfel pe scena istoriei, purtînd identități de sine stătătoare.

¹ Vezi *Magazin istoric*, nr. 4/1976.

² Vezi *Magazin istoric*, nr. 10/1976.

MOHENJO-DARO

Vestigiiile unei civilizații străvechi

MARCEL BRION

membru al Academiei Franceze

Bazinul Indului. Până nu demult, istoria a ignorat faptul că în aceste ținuturi, astăzi pustii și expuse revărsării fluviului, s-au înălțat cindva orașe poate la fel de puternice și înfloritoare ca Ninive și Babilon.

Grație hazardului, arheologul indian R. D. Banerji a descoperit una din cele mai importante capitale ale antichității: Mohenjo-Daro, „orașul morților”.

Adâncit în studierea unui stupa budist (construcție circulară după modelul mormintului lui Buda), Banerji a constatat că tumulul¹ pe care lucra era alcătuit din cărămizi. Părăsind stupa, el a început să examineze mai atent movila. Și-a amintit apoi de o descoperire făcută în urmă cu câțiva ani, într-un alt punct al Văii Indului, cu 800 km mai spre nord, pe malul râului Ravi, un afluent al fluviului. În zona aceea un grup de ingineri începuseră să construiască o cale ferată. Pentru lucrările auxiliare ei folosiseră din plin o mulțime de cărămizi aflate în partea locului. Într-o zi însă unuia din ei i-a venit ideea că, întrucât cărămizile nu sînt un produs natural, ci o creație a minților omului, s-ar putea ca în acea regiune să fi existat cindva oameni care le-au fabricat pentru a construi case, temple, palate. Locul se numea Harappa.

Un oraș de cinci milenii

Așa se face că tumulii n-au mai fost distruși, ci dislocați cu mare grijă. Au fost descoperite astfel ruinele unui oraș întins, ale cărui străzi

¹ Movilă conică sau piramidală ridicată pe morminte.

formau careuri asemănătoare cu cele precizate de urbanismul modern. Din păcate, pămîntul fusese mult prea răvășit pentru ca înfățișarea monumentelor să mai poată fi recunoscută. Totuși, arheologii au adunat dintre ruine statuete de lut ars și peceți de piatră care reproduceau în chip foarte realist unele animale; statuetele erau încrustate cu litere aparținînd unei scrieri necunoscute.

Comparînd aspectul movilelor și al cărămidilor de la Mohenjo-Daro cu cele de la Harappa, Banerji a constatat că între ele nu există nici o deosebire. Întrebîndu-i pe localnici, aceștia și-au amintit că legende străvechi vorbeau despre un oraș uriaș ce se întindea odinioară pe malul Indului; orașul avea un port cu cheiuri lungi, la care acostau nave sosite din toate părțile lumii. Aici existau vaste atrezpozite pline de mărfuri, precum și piețe imense, unde se țineau târgurile.

De ce căzuseră aceste orașe în paragină? Cum de-și pierduseră puterea și prosperitatea? Cine fuseseră locuitorii lor? Ce s-a întîmplat cu acești oameni după nimicirea orașelor? Singura concluzie științifică la care au ajuns

savanții (avind drept criteriu vîrsta cărămizilor) era că cele mai vechi construcții fuseseră ridicate cu 3000 ani î.e.n., iar cele mai noi cu 1500 ani î.e.n. Evenimentul care pustiise aceste cetăți se petrecuse deci între mileniul IV și mijlocul mileniului II î.e.n.

În amintirea așezării de odinioară, au arătat localnicii, locul purta denumirea de Mohenjo-Daro, ceea ce, în limba lor, înseamnă **orașul morților**. Denumirea poate avea două semnificații: „orașul mort” sau „cimitirul”. În momentul în care au început lucrările de curățire a terenului însă la Mohenjo-Daro nu s-a constatat nici urmă de cimitir. În memoria milenară a locuitorilor din Valea Indului, denumirea „orașul morților” se referea, desigur, la episodul tragic care, la mijlocul mileniului II î.e.n., provocase distrugerea orașelor Mohenjo-Daro, Harappa și a altor cetăți antice pe care arheologii le-au scos la iveală la Rupar, Ali-Murad, Jukhar, Nal, Chanh-Daro.

Se presupune deci că în jurul anului 1500 î.e.n., în toată această zonă, învecinată la vest cu Belucistanul, iar la nord cu Pendjabul, a avut loc un război sau o invazie de mari proporții care a pustiit un ținut imens, de vreme ce orașe atît de îndepărtate unele de altele au fost nimicite în aceeași epocă. Cercetările ulterioare au atestat că marile cetăți din Valea Indului, odinioară înfloritoare, ar fi căzut pradă invaziei arienilor¹. Cine erau aceștia? De unde veneau? Nici unul din răspunsurile ce pot fi date la aceste întrebări nu este absolut sigur, iar „problema ariană” continuă să frămînt lumea savanților.

Veacurile, intemperiiile au prefăcut vestigiile acestor orașe moarte în moviile de pămînt roșiatic, așa cum le-au apărut la început arheologilor. Tumului au păstrat însă, în interior, urmele unor locuințe și nu ale unor „cimitire”. Dintre ruinele unei case au fost scoase vreo douăzeci de schelete de bărbați — mulți decapitați — și scheletul unei femei. Aceasta căzuse de pe o scară, cu capul înainte, în timp ce cobora spre un puț, poate pentru a se ascunde în el. Lîngă oseminte nu se afla nici un obiect.

La Harappa, a cărei civilizație era întru totul asemănătoare cu cea de la Mohenjo-Daro, au fost dezgropate, în 1946, mai multe schelete de bărbați și femei — membrii familiilor unui sculptor în fildeș care fugiseră. Ajunși din urmă de invadatori, aceștia i-au ucis; alături de schelete au fost găsiți doi colți de elefant, materia primă a sculptorului.

Tot aici, a fost descoperit și un cimitir, care conținea mai multe trupuri înhumate potrivit ritualului vremii. Ele fuseseră înfășurate într-un înveliș de trestie și așezate în sicrie de lemn; alături se aflau oale și castroane cu hrană. Vasele erau împodobite cu desene reprezentînd animale și plante, comparabile cu cele care ornamează ceramica mesopotamiană. Aceste analogii atestă existența unor relații comerciale, și poate și culturale, între Valea Indului și Valea Eufratului; ele

trebuie să fi fost active și frecvente în decursul mileniilor III și II î.e.n., în care au avut loc schimburi foarte numeroase între Egipt, Mesopotamia, India și, poate, chiar China.

Asemănarea dintre obiceiurile funerare este izbitoră; sicriile din lemn au fost folosite atît de sumerieni cît și de locuitorii Indului; și unii și ceilalți așezau cadavrele în extensiune, lungite cu capul îndreptat spre nord. Raporturile comerciale dintre Mesopotamia și India includeau și schimbul de perle: perlele de cornalină ale regelui sumerian Mes-Kalam-Dag, înhumat în miticul cimitir regal din Ur² în Caldeea, proveneau din Valea Indului, poate chiar de la Mohenjo-Daro.

Totul ne face să credem că, în vremea prosperității și splendorii sale, Mohenjo-Daro oferea negustorilor indigeni și străini o importantă piață, favorizată de situarea orașului pe marele fluviu.

Certe din punct de vedere științific sînt schimburile comerciale sau chiar culturale cu lumea mediteraneană: peceti de tip grecesc, care au circulat în Creta, sfeșnice egiptene din ceramică, desene șerpuitoare asemănătoare cu cele egiptene, vase de stătit verde, provenind de la Susa (Persia) și datînd, probabil, din anul 3000 î.e.n.; ceramică ornamentată în relief, originară de la Tell Ashmar (Mesopotamia), piatră de amazonit, provenind de pe colinele din Nilghiri, jad din Asia Centrală, coarne de cerb din Cașmir³ (din care se produceau medicamente), piatră verde de Mysore⁴, lapislazuli din Afganistan, toate găsite pe Valea Indului.

Tipurile umane pe care le prezintă scheletele din Harappa aparțineau, în ciuda marei distanțe dintre cele două orașe, aceleiași populații cu cea de la Mohenjo-Daro. Examinarea scheletelor le-a permis oamenilor de știință să deosebească patru rase diferite de la cea mediteraneană pînă la cea mongoloidă. Nu-i greu să ne închipuim marinarii din multe colțuri ale lumii venind spre uriașa piață de la Mohenjo-Daro.

Nu există „portrete” de mohenjo-darieni în sensul obișnuit al acestui cuvînt. Examinarea cîtorva din statuetele de piatră, de bronz sau de lut exhumate din grămezile de cărămizi a condus la fixarea fizionomiei localnicilor. Două din ele — un cap de calcar și un bust din stătit — atestă că bărbații purtau părul destul de lung și legat cu o panglică lată, care le înconjura capul și se înnoada sub tunică. Barba era lungă și pieptănată cu grijă. Chipurile celor două personaje sînt foarte deosebite. Bustul este îmbrăcat cu o tunică împodobită cu motive în formă de trifoi și care lasă descoperit un umăr; capul are un chip ciudat. Ochii, foarte alungiți, de-abia întredeschși și urcînd spre temple, te fac să te gîndești la tipul mongoloid; dar nasul este lung și gros, amintind pe cel al hitiților, iar gura, foarte cărnoasă, are buze proeminente. Această statueta prezintă o personalitate atît de puternică, încît trebuie să fie, după toate

¹ În trecut, termenul era folosit pentru desemnarea popoarelor aparținînd familiei de limbi indo-europene. Azi indică pe cele din ramura indo-iraniană a acestei familii.

² Oraș antic (mileniile IV-III î.e.n.) din sudul Mesopotamiei.

³ Stat în nord-vestul peninsulei indiene.

⁴ Stat în sudul Indiei.

aparențele, imaginea unui individ-tip. Cealaltă statueta, capul de bărbat — ale cărui orbite sînt adîncite pentru a adăposti ochi de abanos, de sîdef sau de metal — nu reprezintă un chip de mongoloid ci, mai degrabă, se apropie de tipul egiptean. Cît despre femei, dacă ar fi să le judecăm după două statuete de bronz înfățișînd niște dansatoare, una în mișcare, alta în repaos, ele oferă o înrudire evidentă cu tipul negroid. Brațele lungi și subțiri, corpul slab, alungit, buzele turtite și ochii bulbucați le fac să semene cu populațiile de pe cursul superior al Nilului.

Mărturiile sigiliilor

Săpăturile efectuate la Mohenjo-Daro de mai bine de 30 ani n-au scos la iveală nici o urmă de templu sau de palat. Cele mai mari edificii aveau o destinație utilitară: băi publice, antrepozite, clădiri administrative. Străzile erau în general strîmte, iar zidurile locuințelor, cu excepția ușilor, n-aveau nici o deschidere în afară. În cartierele de circulație mare, străzile se lărgeau, ajungînd pînă la dimensiunile autostrăzilor de astăzi. Aceasta presupune un comerț pe uscat tot atît de intens pe cît putea să fie comerțul pe apă, care aducea la cheiurile din Mohenjo-Daro metalul minelor din Arabia, pietrele prețioase de dincolo de Himalaia, cositorul din Birmania.

Materialul de construcție obișnuit era cărămida, cum e firesc pentru o țară unde piatra și lemnul sînt rare. Orașele dispuneau de o rețea complicată de canale de aducere și scurgere a apei, sistem pe care unii arheologi l-au declarat cel mai ingenios din cîte a cunoscut antichitatea. Aproape fiecare casă își avea fîntina ei, alimentată de la rețeaua de canalizare publică; se pare însă că în cartierele foarte populate, săracii trebuiau să se aprovizioneze cu apă de la cei înstăriți. În jurul ghizdurilor erau băncuțe de cărămidă, îngăduind celor ce își așteptau rîndul să se așeze și să pălăvrăgească despre noutățile zilei, așa cum se obișnuiește în Orient.

Casele celor bogați dispuneau și de săli de baie; existau și băi publice, destinate oamenilor de rînd sau celor cărora le plăceau compania și conversația prietenilor. Marile terme, care ocupau o suprafață foarte întinsă, trebuiau să fi prezentat în viața socială din Mohenjo-Daro o importanță tot atît de mare ca la romani. Zidurile de cărămidă ale băilor erau

căptușite cu ghips sau bitum, asigurînd o etanșeitate perfectă căzilor sau fîntinilor.

Pentru a scăpa de praf — care trebuie să fi fost o problemă într-o astfel de regiune bîntuită de vînturi puternice — străzile erau pavate cu cioburi de oale, amestecate cu bucăți de cărămidă pisate, udate și bătucite. Toate acestea demonstrează preocupările utilitare și spiritul gospodăresc al mohenjo-darienilor.

Construcțiile cele mai importante scoase la iveală pînă în prezent sînt antrepozitele de grîne și marile băi, impresionante prin dimensiunile lor; se pare însă că ele nu erau la fel de bogat decorate ca termele de la Pompei. Este drept că nu s-au făcut încă săpături într-o însemnată parte a orașului: poate că tocmai aici se vor găsi palate și temple.

Cunoștințele despre viața socială și spirituală a locuitorilor

Văii Indului din mileniiile IV și III î.e.n. se mărginesc la ceea ce putem deduce din ceramica, jucăriile, podoabele și pecețile găsite pînă acum. Sculptura se limitează la statuetele pomenite și la două torsuri masculine, unul din piatră roșie, celălalt din ardezie cenușiu închis. Jucăriile, în schimb, sînt numeroase; căruțe mici cu două roți, miniaturi de boi și de bivoli, porumbei montați pe roțițe, maimuțe și capre — toate meșteșugite cu naivitate. E greu să atribuim tuturor acestor obiecte o dată precisă. Constatăm însă că localnicii aveau un gust artistic rafinat, prelucrînd cu talent metalul. Aurul, argintul, bronzul, arama, cositorul erau aduse de aiurea, deoarece Valea Indului era săracă în mine; localnicii întrețineau strîns relații cu Arabia și Birmania. Giuvaergii tăiau pietrele dure: jaspul, cornalina, agatul,

Greații ale civilizației Mohenjo-Daro: cap sculptat în piatră
In p. 43: o dansatoare meșteșugită în bronz

din care făceau podoabe complicate și ferme-cătoare.

Divinitățile care prezidau viața materială și spirituală a locuitorilor „orașului morților” ne sînt cunoscute prin reprezentările de pe pecețile descoperite în număr mare pe toată Valea Indului și îndeosebi la Harappa și la Mohenjo-Daro. Ele slujeau la autentificarea documentelor private și publice, imaginea divinității reprezentate pe ele asigurînd o protecție religioasă, magică, a executării contractului respectiv. Sigiliile erau folosite și pentru a garanta încheierea unui cufăr sau a unei amfore. Pecețile mohenjo-dariene reprezentau, în majoritate, animale cărora credințele populare le atribuiau un caracter religios sau o semnificație simbolică; localnicii își închipuiau că cel care viola sigiliul avea să fie victima tigrlui, rinocerului, crocodilului, bivoului de pe sigiliu. Uneori erau combinate animale fantastice, dintre care cel mai frecvent este licornul. Legenda despre această fiară fabuloasă va supraviețui pînă în superstițiile evului mediu european. Alteori, asocierile erau și mai bizare; un cap de licorn, un cap de taur și un cap de capră legate de un singur trup, sau un leu cu cap de elefant și un duh cu coadă de scorpiu, semnînd cu demonii Mesopotamiei. Reprezentările de animale de pe peceți sînt de o naturalitate viguroasă și plină de grație; se pot studia pe ele, de pildă, particularitățile danturii tigrlui, prezentată pe o suprafață minusculă în cele mai mici amănunte.

Pe unele din aceste mici sigilii, de obicei pe cele din steatit, se văd scene de luptă între oameni și animale ca, de pildă, un bărbat care sugrumă doi tigri. Imaginea ne este familiară datorită sigiliilor mesopotamienilor care-l înfățișează pe Ghilgameș, îmblînzitorul animalelor sălbatice, și pe regii Asiriei înăbușîndu-i la piept pe lei. Stilul gravurilor de peceți era fără îndoială inspirat de tehnica și estetica confrăților lor sumerieni și asirieni.

Există însă la Mohenjo-Daro ceva care, pînă în prezent, a descurajat pe savanți: scrierea Indului, din caracterele grave pe peceți¹. Un erudit temerar, de Hévésy, a încercat să demonstreze similitudinea dintre caracterele scrierii indusiene și cele de pe „lemnele care vorbesc” din Insula Paștelui². De aici și pînă la a atribui o obîrșie comună și înrudire de rasă între predecesorii arienilor și strămoșii actualilor locuitori ai Insulei Paștelui nu era decît un pas, dar el presupune migrațiuni și existența unor continente, dispărute între timp, care au înlesnit aceste migrațiuni.

Asemănarea atît de contestată dintre scrierea din Insula Paștelui și cea din Mohenjo-Daro și faptul că aceste două grafii au rămas încă nedescifrate nu reprezintă decît două din necunoscutele care își așteaptă rezolvarea de către arheologie.

În românește de
Sanda MIHĂESCU-BOROIANU

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 9/1970.
² Vezi Magazin Istoric, nr. 10/1969.

NEAMURI ȘI TRIBURI TRACICE

(Urmare din p. 29)

crobizilor¹. Așadar, dacă informațiile despre localizarea crobizilor parvenite din antichitate, cit și recente cercetări de toponimie antică sînt corecte, ar fi posibil ca obulensi să fi ocupat partea de est a Dobrogei centrale. Nu avem nici o indicație privind capitala acestui trib. O ipoteză în acest sens poate fi sugerată de o recentă informație epigrafică, potrivit căreia în limitele teritoriului histrian din epoca romană a existat localitatea Arcidava, cîndva sediuul unei importante uniuni getice — poate a obulensilor — cu care grecii de pe litoral au căutat să intreînă relații cel mai prietenesc. Dar și alte centre getice pot fi presupuse că au fost capitala acestui trib.

Oinensii

Tot în partea de răsărit a provinciei romane Moesia Inferior a locuit și tribul traco-getic al oinensilor: Dacă localizarea lor este corectă, este posibil ca ei să fi ocupat partea de vest a Dobrogei centrale. Nici despre capitala acestui trib nu avem indicații. Amintim doar, ca o simplă ipoteză, faptul că Zyraxes, unul din dinastia cu care a luptat M. Licinius Crassus în 29/28 î.e.n., își avea capitala, Genucia, undeva pe Dunăre (asa cum ne spune Cassius Dio). Dar, ca și în cazul Arcidavei, multe alte centre indigene (de exemplu Troesmis-Igîta, Capidava etc.) pot fi considerate drept capitală a oinensilor.

AI. SUCEVEANU

Derronii

Trib tracice nemenționat de izvoarele literare antice și identificat de savanți cu ajutorul monedelor de argint pe care le-a emis între anii 520-500 î.e.n. Sînt cunoscute două tipuri principale de monede, în greutate de circa 40,5 g (dodecadrahme) — cele mai grele dintre emisiunile triburilor tracice — sau de circa 28 g (octodrahme), cu legenda DERRO (în transcriere latină).

Monede de acest fel sînt prezente în tezaurule de la Ishtib (în sudul R.S.F. Iugoslavia), Velickovo (în Bulgaria) și din Egipt, unde apar împreună cu alte emisiuni monetare, găsite la Fayum, Zagazig și Asyut (ultimul teaur fiind descoperit în 1968-1969). Deoarece unii scriitori antici, printre care se numără Strabon și Pomponius Mela, vorbesc despre un munte Derris, situat în Sithonia, în partea centrală a Peninsulei Chalcidice, n-ar fi exclus ca derronii, dacă tînem seama de activitatea lor monetară, să fi locuit într-o zonă din vecinătatea acestuia, nu prea departe de regiunea minieră a Pangeului (astăzi în Grecia).

Orrescii

Trib de etnie încă nesigură, poate tracice. Mai mulți autori antici (Polybiu, Titus Livius, Strabon, Pliniu cel Bătrîn) îl amintesc sub numele de orești și îl situează la sud de triburile ilirice din Epir. Locuind undeva între Axios (Vardar) și Strymon (Struma), la apus de edoni, bisalti, derroni, nu departe de zona minieră a Pangeului, tribul orrescilor își semnează, între 520-500 î.e.n., octodrahmele și staterii de argint cu legenda — transcrisă de noi cu caractere latine — ORRESKION sau ORHESKION. Tipul iconografic al primelor, pe aversei cărora este reprezentat un luptător cu două lănci în mînă, în picioare, care încearcă să stăpînească doi boi, este foarte apropiat de cel folosit de bisalti, în timp ce imaginea de pe stateri, înfățișînd un centaur răpind o nimfă, seamănă foarte mult cu reprezentările de pe monedele similare emise de zaeli.

Împreună cu alte monede, emisiunile orrescilor s-au găsit în tezaurule monetare de la Ishtib și Nevrokop (Bulgaria), precum și în trei tezaure descoperite în Egipt (Fayum, Asyut și Athribis, azi Benha el Asl), îngropate între circa 500 și 460 î.e.n.

Gh. POENARU BORDEA

¹ Vezi Magazin Istoric, nr. 8/1978.

FEBRUARIE 1898

EXPLOZIA DE PE CUIRASATUL „MAINE”

NICULAE KOSLINSCHI

Începînd din a doua jumătate a secolului trecut, Cuba a fost teatru unor puternice mișcări de eliberare națională de sub dominația colonialiștilor spanioli, care ocupaseră insula între 1511-1515. Primul război antispaniol de eliberare (1868-1878), denumit și „marele război”, încheiat printr-un tratat între insurgenți și guvernul de la Madrid, obligase metropola să facă unele concesiї printre care dreptul cubanezilor de a fi reprezentați în Cortesuri¹, amnistierea răsculaților, abolirea formală a sclaviei etc. Mișcarea de eliberare națională a cunoscut un nou avînt după înființarea Partidului Revoluționar Cubanez (1892), condus de José Martí, care își fixase ca țel obținerea independenței țării.

La 24 februarie 1895, a început un nou război de eliberare, avînd în frunte pe José Martí, Máximo Gómez, Antonio Maceo și Calixto García². În luptele care au urmat, forțele

insurecționale au obținut victorii importante asupra armatei spaniole de ocupație, fiind foarte aproape de cîștigarea independenței. În aceste împrejurări, la 24 aprilie 1898, cercurile imperialiste din S.U.A., care urmăreau să se substituie colonialiștilor spanioli, sub pretextul ajutorării patrioților cubanezi, au declanșat războiul hispano-american. Conflictul s-a încheiat în favoarea forțelor americane. La 10 decembrie 1898, prin Tratatul de pace de la Paris, Spania renunța la suveranitatea asupra Cubei, care era proclamată independentă (în realitate ea devenea un protectorat al S.U.A., fiind condusă pînă în 1902 de un guvernator nord-american).

Un eveniment care a dus la grăbirea declarării războiului de către S.U.A. a fost scufundarea, în noaptea de 14/15 februarie 1898, în portul Havana, a navei de război nord-americane „Maine”, episod pe care îl relatăm în paginile ce urmează.

¹ Denumire a Parlamentului în Spania.

² Vezi Magazin Istoric, nr. 12/1971.

„Maine” era un cuirasat de rangul II, cu un deplasament de 6 682 tone, construit între 1890-1892 și avea o artilerie principală de 4 tunuri de 25 cm, în două turele duble, situate una înspre prova, cealaltă înspre pupa navei. Nava comandurului Sigsbee se găsea în baza de la Key West (Florida) încă de la izbucnirea războiului între patrioții cubanezi și armata spaniolă de ocupație.

Cuirasatul a sosit la Havana la 25 ianuarie 1898 sub pretextul garantării securității celor citeva sute de cetățeni americani aflați în oraș. Încă de la intrarea în port, au fost luate unele măsuri de siguranță pentru prevenirea unei eventuale încercări de minare sau torpilare a navei, măsuri motivate de creșterea tensiunii diplomatice dintre S.U.A. și Spania.

La 9 februarie, o scrisoare particulară a ambasadorului spaniol la Washington, Dupuy de Lôme, către editorul unui ziar din Madrid, a fost sustrasă și inserată în citeva ziare americane. În scrisoare, ambasadorul critica politica de conciliere a șefului guvernului spaniol, Sagasta, precum și atitudinea președintelui S.U.A., Mac Kinley, caracterizat drept „slab și căutând să măgulească gloatele”. Aceste afirmații au înveninat și mai mult raporturile hispano-americane.

În seara de 14 februarie, „Maine” continua să se afle în port la Havana, legat la o geamandură la 500 metri de arsenalul militar. Nu departe de nava americană staționa un mic crucișător spaniol.

Către ora 21.45, dinspre „Maine” s-a auzit o detonătură asemănătoare unei lovituri de tun de calibru greu, urmată de tunetul prelung al unei explozii care a zguduit cheiurile. Învăluită de o coloană de flăcări și fum, prova cuirasatului s-a sfărâmat în bucăți, iar nava a început să se scufunde. Pupa a mai plutit scurt timp, dar dintr-un echipaj de 353 oameni au scăpat cu viață numai 87, dintre care 39 răniți. Comandantul Sigsbee a părăsit ultimul bordul, după ce întreprinsese mai multe încercări de salvare a răniților și a celor căzuți în apă.

Mai tirziu, supraviețuitorii au povestit că resimțiseră o

explozie, probabil submarină, care avusese loc înspre prova și care rupsesse carena navei. Puntea superioară de lemn a fost aruncată în aer, iar flăcările provocate de explozie s-au întins spre pupa, pe sub puntea cuirasată. Nu putea fi nici o îndoială că explozia munițiilor din magaziiile turelei din prova pricinuisse scufundarea navei. Dar din ce cauză explodaseră oare aceste magazine de muniții?

Sfârșimăturile vasului au continuat să ardă toată noaptea și numai după oarecare timp epava a putut fi examinată fără primejdie. Pentru a se stabili cauzele scufundării navei, au fost create două comisii de anchetă, una spaniolă și una americană. Cea americană, alcătuită din trei ofițeri superiori, comandorii William T. Sampson și F.E. Chadwick și locotenent-comandorul W.O. Potter, s-a întrunit la Havana, la 21 februarie și a hotărât examinarea carenei cu ajutorul scafandrilor. Cercetările n-au dat la iveală resturi de mină, dar plăcile de pe fund, dinspre prova tribord, luaseră forma unui V răsturnat, adică fuseseră îndoite înspre înăuntru, pînă la puntea principală. Aceasta pleda, aparent, pentru o explozie externă.

„De stabilirea, de către această comisie, a cauzei exploziei, depindea pacea sau războiul — scrie istoricul naval englez H. W. Wilson, căci, în chip firesc, americanii erau îndemnați să creadă că «Maine» fusese distrus de spanioli”.

Onestitatea membrilor comisiei era deasupra oricărei îndoieli. Coroborind declarațiile comandantului cu cele ale marinarilor supraviețuitori și cu raportul scafandrilor, cei trei ofițeri au ajuns la concluzia că o mină ar fi făcut explozie sub chila lui „Maine”. Explozia s-ar fi propagat mai departe făcînd să sară în aer cele două magazine de muniții ale turelei din prova. În raport nu se spunea însă în ce chip ajunsese o mină sub chila cuirasatului. Autoritățile locale spaniole au declarat că în port nu se aflau mine marine, dar în presa americană a apărut o știre în care se arăta că în Biblioteca Națională din Washington fusese

depusă o hartă a portului Havana, pe care figura o linie de mine cu comandă de aprindere de la țarm; în preajma acestei linii s-ar fi găsit „Maine”.

Comisia de anchetă alcătuită din membrii autorităților militare spaniole de la Havana a ajuns la o cu totul altă concluzie și anume că scufundarea navei americane se datora unei explozii interne în magazinele de muniții. În sprijinul acestei ipoteze se argumenta că, a doua zi după scufundarea navei nu apăruseră indiciile specifice unei explozii submarine: nu fuseseră găsiți pești morți în port, iar martorii de pe mal declaraseră că nu observaseră nici o ridicare a apelor. Ceva mai tirziu, citiva experți navali englezi aveau să ajungă la aceeași concluzie: „Maine” se scufundase datorită unei explozii interne. Dar pentru comisia americană forma luată de fundul navei era un argument hotărîtor în favoarea ipotezei unei explozii exterioare, provocată de o mină.

Cercurile imperialiste americane interesate într-o intervenție în Cuba încurajau zia-rele care incitau opinia publică împotriva Spaniei. Încă la 28 februarie, ziarul *New York Herald* publica o notă în care se preciza că: „Pare stabilit că explozia care a distrus nava «Maine» a avut loc sub chila navei și că magazinele de pulbere nu sînt cauza acestei explozii, așa cum se crezuse la început. Catastrofa ar fi fost deci pricinuită de o mină”.

La 9 martie, Congresul S.U.A. a votat credite pentru apărare în valoare de 50 milioane dolari; dar, pentru a da răgaz marinei americane să treacă pe picior de război, nu a făcut cunoscut raportul oficial asupra distrugerii cuirasatului decît la 1 aprilie. În sfîrșit, la 19 aprilie, Congresul a votat o rezoluție prin care președintele Mac Kinley era împuternicit să întrebuițeze forțele militare și navale ale Statelor Unite pentru a impune Spaniei părăsirea Cubei, care urma să devină independentă. Ambasadorul american la Madrid a primit dispoziția să înmîneze un ultimatum guvernului spaniol la 23 aprilie.

Într-un război în care operațiile navale urmau să joace un rol de căpetenie, flota S.U.A. avea o mare superioritate, numerică și calitativă: 5 cuirasate și 2 crucișătoare cuirasate, față de 1 cuirasat și 5 crucișătoare cuirasate spaniole; forțele americane mai dispuneau și de 16 crucișătoare, în cea mai mare parte moderne, față de 4 ale spaniolilor. În mai puțin de patru luni de război, forțele americane aduse pe calea mării au ocupat Cuba și Filipinele; la 12 august, guvernul spaniol împuternicea pe ambasadorul Franței la Washington să semneze un protocol de armistițiu care punea capăt luptelor.

În 1911, după ce Cuba devenise republică independentă, o altă comisie a marinei americane, condusă de contraamiralul G.E. Vreeland, a examinat din nou epava lui „Maine”. Carenă a fost izolată prin coferdam-uri (tancuri etanșe) putându-se astfel constata că fundul navei fusese răsucit spre înăuntru pe o suprafață de cea 10 m².

Accidentele ulterioare erau să arate însă că forma de V răsturnat a chilei poate apărea și în cazul unei explozii interne. În orice caz, era greu de crezut că spaniolii ar fi îndrăznit să întârzie un vecin atât de puternic și amenințător ca S.U.A. Dealtfel, în cei aproape 80 ani trecuți de la explozie, nici o mărturie spaniolă sau cubaneză nu a venit să ateste o astfel de supoziție.

Mult mai logic, în schimb, a apărut ipoteza unei explozii interne, confirmată în general de evenimentele ulterioare similare. Dar la sfârșitul sec. XIX nu se putea crede că explozibilele, îndeosebi pulberile întrebuițate în artileria navală fabricate cu grijă și păstrate în magazine speciale, ar fi fost susceptibile de aprindere spontană, în cazul unor schimbări de umiditate. În anii ce au urmat scufundării lui „Maine”, toate principalele flote militare ale timpului au înregistrat astfel de accidente pe navele mari; cele mai multe s-au petrecut în timpul primului război mondial. Ultimul caz, deși izolat, a fost cel al cuirasatului japonez „Mutsu”, distrus de o explozie internă în iunie 1943.

(Urmare din p. 28)

alianță cu Rudolf și se înscrie între multe acte consemnând modificările survenite în modul de stăpânire a pământului. Ținând seama de împrejurările deosebite în care Mihai a devenit stăpîn al Transilvaniei, acest act capătă o semnificație deosebită. Este cunoscut faptul că domnul primei uniri a românilor a fost acuzat de către unii nobili maghiari din Transilvania că ar fi intenționat să extermine întreaga nobilime. Documentul de față demonstrează, din contră, că marele voievod nu numai că nu a intenționat să lichideze nobilimea transilvăneană, ci, dimpotrivă a ocrotit-o, intervenind în favoarea ei. Domnul român, cu toate că știa care fusese rolul lui Ștefan Tholdy în lupta de la Șellimbăr, nu numai că nu a trecut la represalii, dar a înțeles să ducă o politică moderată față de clasa dominantă din Transilvania. Dealtfel, așa cum arăta mai de mult acad. Ștefan Pascu, „stăpînirea Transilvaniei a pus în fața lui Mihai o seamă de probleme de natură politică și socială. O nobilime atotputernică, o dietă care hotăra în toate treburile țării”. Dieta era formată în marea ei majoritate din nobili, iar nobilimea era elita acestei transilvănene, de ea depindea votarea sumelor necesare pentru recrutarea mercenarilor etc. Mihai era conștient de toate aceste realități; de aceea s-a comportat cu un simț politic realist față de clasa dominantă, care decidea în toate problemele privind conducerea țării. Documentul a cărui traducere o publicăm acum (originalul latin se află în Arhivele de Stat din Viena) este prețios și pentru că poartă semnătura autografă a marelui domn.

PREA SACRĂ
MAIESTATE
CEZARO-REGEASCĂ,
PREA MILOSTIVE
DOAMNE

Maiestatea Voastră Împărătească a putut afla, din spusele multora, că, în atîtea schimbări ale vremilor, alesul domn Ștefan Tholdy, care s-a distins prin chibzuință și deosebită vitejie între păstrarea credinței față de Prea Sacra Voastră Maiestate Cezaro-Regească, n-a fost în părțile Transilvaniei cel din urmă, ba chiar printre cei de frunte. Acesta, prin voia sorții, a stăpînit în părțile Ungariei două sate, Nagy Maria și Iztar din comitatul Bihorului, despre care a primit știrea că stringătorul de dijmă de la Debrețin vrea să le capete și să le obțină de la Prea Sacra Voastră Maiestate Cezaro-Regească. Cum dar și-a dat osteneala întru credința și osteneala Maiestații Voastre Împărătești și în nici un chip nu s-a dat înapoi să o dovedească, cu umilintă vin la Prea Sacra Voastră Maiestate Cezaro-Regească a vă ruga, ca pe un stăpîn prea milostiv, să binevoiți a-i lăsa neatinse bunurile și a vă arăta cu bunăvoie față de el, căci cel ce cu statornicie rămîne întru credință față de Prea Sacra Voastră Maiestate trebuie a fi păstrat în stăpînirea averii sale, ba chiar a fi sprijinit cu milostenie prin protecția Maiestații Voastre Împărătești. Nădăjduiesc, așadar, că Prea Sacra Voastră Maiestate Împărătească va lua seama cu milostenie la rîvna și statornicie aceluia. Mă încredințez cu toate ale mele Milostivirii Voastre. Să țină Dumnezeu pe Maiestatea Voastră Împărătească stăpîn al nostru întru mulți ani cu noroc. Dată la Alba Iulia în ziua a 19-a a lunii decembrie, anul 1599.

Prea Sasrei Voastre Majestații
Cezaro-Regești
umil serv.
Io Mihail V[iteazul]

Ionel GAL,
Manole NEAGOE

MISIUNEA „DOCTORULUI” KERSTEN

JOSEPH KESSEL
membru al Academiei Franceze

Un personaj din intimitatea lui Himmler, medicul său curant, desfășoară o curajoasă activitate de apărare a unora dintre victimele teroarei naziste. Acestui om și temerării sale întreprinderi, Joseph Kessel, membru al Academiei Franceze, îi dedică lucrarea *Les mains du miracle* („Mîini miraculoase”), apărută în Editura Gallimard, Paris.

Eroul lucrării, finlandezul Felix Kersten, spune despre el însuși că este *Arzt für manuelle Therapie* — medic în terapia manuală. Noi am spune, mai simplu, masor. În 1939, faima lui este cunoscută în întreaga Europă apuseană. Deși locuiește în Olanda, printre bolnavii pe care îi tratează se numără mari personalități politice, magnați ai industriei și marii finanșe din Germania, unde se va stabili temporar, de la sfîrșitul anului 1939. Unul dintre pacienți este marele fabricant Albrecht Diehm, prieten cu sinistrul șef al SS-ului și Gestapoului, Reichsführerul Heinrich Himmler. Acesta suferă de o boală de stomac pe care nici un doctor nu a reușit s-o vindece. Recomandat de Diehm, Kersten îl cunoaște pe Himmler, al cărui „medic curant” devine din primăvara anului 1939, îngrijindu-l pînă la prăbușirea Germaniei hitleriste și reușind să-i amelioreze suferințele.

„Doctorul” capătă, astfel, un puternic ascendent asupra pacientului care începe să i se spovedească, transformîndu-l treptat în confidentul său. De-a lungul timpului, influența „doctorului” asupra lui Himmler sporește într-atît, încît Reichsführerul, la insistențele lui Kersten, atenuază unele măsuri teroriste și eliberează mii de deținuți din lagărele și temnițele hitleriste.

La vremea cînd au devenit cunoscute, toate aceste fapte au părut incredibile. Dar afirmațiile „doctorului”, activitatea sa curajoasă și salutară — arată cunoscutul istoric englez H.R. Trevor-Roper, profesor de istorie contemporană la Universitatea din Oxford,

care prefațează cartea lui J. Kessel — „au fost supuse unei minuțioase verificări. Ele au fost amănunțit cercetate de savanți, juriști și chiar de adversari politici ai doctorului. Din toate aceste încercări, Kersten a ieșit învingător”.

Într-adevăr, în 1948, pe cînd masorul se reîntorsese în Suedia, s-a instituit o comisie specială care să investigheze activitatea lui în calitate de medic particular al lui Himmler. Membrii comisiei au examinat sute de documente și au audiat zeci de martori, publicînd în 1949 un raport din care rezulta că „doctorul” Kersten salvase mii de vieți omenești. Datorită stăruințelor sale, Himmler renunșase la hotărîrea nefastă de a înfometa populația unor țări din occidentul Europei, printre care și Olanda. Iată de ce în 1950, pentru merite excepționale în lupta împotriva nazismului, Felix Kersten a primit una dintre cele mai importante decorații olandeze — Ordinul „Orange-Nassau”, în gradul de Mare ofițer. O altă cercetare, efectuată cu multă scrupulozitate de către Institutul Yad Vashem, din Ierusalim, a scos la iveală, de asemenea, meritele incontestabile ale „medicului în terapia manuală”.

Pentru a-și scrie cartea, academicianul J. Kessel a consultat toate aceste materiale și a stat amănunțit de vorbă cu Kersten. Doctorul i-a prezentat Jurnalul său, sute de scrisori de mulțumire primite de la cei salvați de el și, ceea ce este și mai important, fotocopiile scrisorilor primite de la Himmler, prin care acesta îi comunica hotărîrea de a elibera unii deținuți din închisorile și lagărele hitleriste.

Publicăm pentru cititorii revistei *Magazin istoric* cîteva fragmente, întrucîta condensate, din cartea academicianului francez Joseph Kessel.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

Prima intrevvedere cu Himmler

Înainte de război, în Berlin, lângă Piața Potsdam, pe strada Prinz Albert nr. 8, se putea vedea o clădire impozantă pe care fluturau numeroase steaguri cu zvastica. Când treceau prin fața imobilului, oamenii grăbeau pasul, își plecau capul sau întorceau privirea. Ei știau că această clădire cenusie — păzită zi și noapte de santinele țepene ca niște automate — adăpostea statul-major și cancelaria Reichsführerului Heinrich Himmler, șeful SS-ului și comandantul Gestapoului.

10 martie 1939. O mașină elegantă se oprește în fața imobilului. Un șofer în livrea coboară deschizând apoi portiera unui bărbat de vreo 40 ani, înalt, voinic și bine îmbrăcat. După ce coboară din mașină, acesta se oprește pe trotuar, privește o clipă fațada imobilului, apoi se îndreaptă încet spre intrare. Un soldat SS îi iese înainte, oprindu-l:

— Ce doriți?

— Să-l văd pe Reichsführer. Oricât de mare este surprinderea soldatului, el n-o arată. E deprins să nu-și trădeze niciodată sentimentele.

— Înscrieți-vă pe această fișă, spune SS-istul.

Apoi intră în clădire.

Puțin mai târziu, un locotenent SS iese grăbit și se adresează solicitantului:

— Urmați-mă, vă rog.

Tonul și atitudinea ofițerului dovedesc o deferență neobișnuită.

Felix Kersten, căci acesta este numele vizitatorului, trece prin holul marelui cartier al SS. Se uită mirat la soldații de gardă, înarmați cu pistoale automate și răspîndiți pretutindeni.

„Cum se va desfășura oare intrevvedere?” se întreabă doctorul Kersten, care la rugămintea stăruitoare a unui din pacienții săi, acceptase să-l examineze pe Himmler, grav bolnav. Urmindu-l pe ofițerul care îl conduce, Kersten urcă o scară monumentală de marmură, apoi alta, după care este introdus într-o sală de așteptare. Abia apucă bine să se gîndească, puțin amuzat: „Uite unde m-a dus doc-

torul Kol¹; un alt ofițer, care poartă insigna de aghiotant, vine să-l ia. Pornesc pe un coridor la jumătatea căruia ofițerul îl oprește pe vizitator pentru o clipă, deajuns ca un aparat ascuns în perete să verifice dacă noul sosit poartă sau nu arme asupra lui.

După aceea, aghiotantul îl conduce pe Kersten spre ușa aflată la capătul coridorului. Doctorul ridică mîna să ciocăne, dar nici nu-și termină gestul și ușa se deschide brusc, iar în pervaz apare un bărbat în uniformă de general SS. Este Heinrich Himmler: un individ îngust în umeri, cu pomeții obrazilor proeminenți, purtînd ochelari cu rame metalice. El îi întinde lui Kersten o mîna subțire, osoasă și transpirată, invitîndu-l în birou:

— Îți mulțumesc că ai venit. Am auzit vorbindu-se mult

¹ Medicul care l-a învățat pe Kersten știința și arta masajului după vechile metode chinezești — n.t.

Unul din cele mai stîmpe personaje ale Reichului nazist — Heinrich Himmler

despre dumneata. Poate că ai să-mi alini durerile groznice de stomac de care sufar.

— Doctore, crezi că mă poți ajuta? continuă el. Ți-aș fi nespus de recunoscător.

— Vreți să vă scoateți vestoul și cămașa, domnule Reichsführer?

— Numai decît, doctore, numai decît, spune Himmler amabil.

— Întindeți-vă pe spate.

Himmler se culcă. Kersten apropie un fotoliu de divan și se așază comod. Miinile lui pipăie trupul slab al pacientului. Acesta, crispat de durerile ce-l chinuie neconștient, nu-l slăbește din ochi pe Kersten. Ce doctor ciudat! Nu i-a pus nici o întrebare. Ceilalți medici — și Himmler a văzut atîția, că le-a uitat numărul — toți l-au hărțuit cu fel de fel de întrebări. Pe cînd acum... Himmler scoate deodată un țipăt. Degetele, pînă atunci ușoare și, parcă învelite în catifea, apăsă în mod brutal într-un punct al stomacului de unde suferința iradia ca un foc.

— Foarte bine... Nu vă mișcați, zice Kersten.

Sub apăsarea aspră a mîinii, un alt val de suferință sîrtece măruntaiele bolnavului. Apoi altul și altul.

— Vă doare tare, nu-i așa? întreabă de fiecare dată doctorul.

— Îngrozitor, răspunde Himmler, înceștîndu-și dinții.

În fine, Kersten își pune mîinile pe genunchi.

— Acum îmi dau seama despre ce este vorba. De stomac, dar mai ales de sistemul nervos simpatic. Nu există ceva mai dureros decît spasmele sistemului simpatic... Iar nervii dumneavoastră, mereu încordați, nu fac decît să vă înrăutățească starea.

— Mi-ai putea ușura suferința? întreabă Himmler.

Fața searbădă și galbenă exprimă umilință și rugă.

— O să vedem numai decît.

Doctorul ridică brațele, își întinde mîinile, mișcă palmele și falangele ca să le dea elasticitatea și vigoarea necesară și se pune pe lucru. La fiecare mișcare a sa, Himmler tresare, înăbușîndu-și un țipăt. După cîteva minute, Kersten se oprește. Il întreabă pe pacient:

— Cum vă simțiți?

O clipă, Himmler nu răspunde. Pare că-și ascultă corpul și nu-i vine să creadă. Apoi spune, șovăind:

— Mă simt... da... e uimitor... mă simt mult mai ușurat.

— Atunci, să continuăm.

Peste vreo zece minute, Kersten se oprește:

— Pentru prima oară, ajunge.

Himmler pare să nu-l fi auzit. Nu face nici o mișcare, abia respiră. Chipul lui exprimă stupefarea.

— Vă puteți da jos, spune doctorul.

Himmler se ridică încet, cu prudență, ca și când trupul său ar ascunde o comoară neprețuită. Apoi, își pune picioarele pe podea; își înalță privirea rătăcită, o îndreaptă asupra lui Kersten, apoi exclamă:

— Visez oare? E cu puțință? Nu mai mă doare... deloc... dar absolut deloc.

Himmler își pipăie pînțele cu sentimentul de a fi cunoscut un miracol.

— Ești într-adevăr capabil să-mi alini durerile? Întrebă el încă nedumerit.

— Cred că da.

Bolnavul se ridică de pe divanul pe care se întinsese și se apropie de Kersten:

— Doctore, vreau să te păstrez pentru mine.

Și fără să-i dea timp să-i răspundă, adaugă:

— Am să te înscriu imediat în SS. Cu gradul de colonel.

„Curind vom avea război...”

Kersten nu-și poate stăpîni o tresărire. Privește cu oroare pe bărbatul acela slăbănog pe jumătate dezbrăcat, care își ține pantalonii, dar care, fiindcă îi încetase suferința, și-a recăpătat sentimentul atotputerniciei sale.

— Faptul că ești străin n-are nici o importanță! exclamă Himmler. În SS, eu hotărâsc totul. Da, doctore, continuă solemn Himmler. Îți fagăduiesc: colonel plin.

Kersten înclină puțin capul, ca și cum și-ar exprima recunoștința. Are sentimentul că pătrunde într-un domeniu

în care valorile obișnuite sînt răsturnate.

Răspunde cu gravitate:

— Domnule Reichsführer, sînt grozav de impresionat de onoarea pe care mi-o faceți. Dar, din păcate, mi-e imposibil s-o accept.

Îi explică amănunțit că locuiește în Olanda, că are acolo casă, familie, foarte mulți pacienți...

— Dar pot să revin de cîte ori veți avea dureri. Dealtfel, nu plec imediat, rămîn două săptămîni la Berlin să tratez și alți pacienți.

— Atunci, numără-mă printre ei, doctore. Te rog, vino în fiecare zi, încheie Himmler.

În fiecare dimineață, miracolul se repetă: durerea care îi sfîșie pînțele ca niște gheare este domolită de minile pe care Himmler începe să le îndrăgească. De aceea, Reichsführerul îl privește pe Kersten ca pe un magician. Destin, relaxat sub minile doctorului, cuprins de o beatitudine asemănătoare celei a toxicomanilor, care anulează

reflexele prudenței, Himmler simte nevoia să se destăinuie, ceea ce în stare normală n-ar face-o față de nimeni.

Confidențele au loc totdeauna în timpul tratamentelor. Masajele, care durează o oră, au mai multe pauze, în intervalul cărora, ca să-și destindă pacientul, Kersten discută cu Himmler.

A opta zi a tratamentului, în timpul unei pauze, Reichsführerul spune cu seninătate:

— Curind vom avea război...

Kersten își înclătează puternic degetele, stăpînindu-și emoția.

— Război! exclamă el. Cum asta! Și de ce?

Himmler se înalță puțin în coate și răspunde imediat:

— Cînd spun ceva, nu arunc vorbe în vînt. Führerul vrea război pentru binele poporului german. Războiul îi face pe bărbați mai puternici și mai virili. Va fi un război scurt, ușor și victorios. Democrațiile sînt un putregai. Vor fi repede înșenuncheate.

Ajutați de cîini poliștiști, SS-iștii pornesc pe urmele patrioților, în Cehoslovacia ocupată

Kersten face un mare efort ca să întrebe cu cea mai mare naturalitate:

— Nu credeți că e un joc cu focul?

— Führerul știe foarte bine pînă unde trebuie să meargă, conchide Himmler.

Cînd vine timpul ca doctorul Kersten să se înapoieze în Olanda, Himmler nu mai suferă. Nu s-a mai simțit atît de bine de mulți ani. Se desparte de medicul său miraculos plin de emoție și de recunoștință.

O „prietenie” cu tot dinadinsul

Au trecut cîteva luni de atunci. Între timp, hitleriștii au atacat și ocupat Polonia, dezlănțuind cel de-al doilea război mondial.

La 1 octombrie 1939, Kersten este chemat la telefon de unul din aghiotanții lui Himmler și rugat să vină urgent la Berlin: Reichsführerul este foarte bolnav. Soția matorului se opune cu îndârjire, cerîndu-i să renunțe. Doctorul o ascultă în tăcere. De fapt, este și el de acord să renunțe, totuși, ia primul expres pentru Berlin, îndemnat de un sentiment pe care nu-l poate defini.

De astă dată, Himmler suferă cumplit. Așa că ascendențului pe care Kersten îl exercită asupra Reichsführerului devine și mai mare. Peste o săptămînă, datorită îngrijirilor lui Kersten, Himmler se simte mai bine și își recapătă obișnuita-i siguranță.

— Războiul împotriva Franței și a Angliei, spuse el, nu ne sperie. Ba chiar ne mulțumește. Cele două țări vor fi nimicite.

Odată tratamentul terminat, medicul îl anunță pe Himmler că nu se va mai înapoia în Germania înainte de sîrbătorile de iarnă.

Înainte de a părăsi Berlinul, Kersten se duce la Legația Finlandei, țară a cărei cetățenie o poartă. Acolo, povestește în mod amănunțit întîlnirile cu Himmler, fără să omită a aminti că Reichsführerul îi dezvăluie secrete militare și politice, cu o indiscreție incredibilă. Apoi, Kersten își expune scrupulele care

Scenă de sute de ori repetată: un avion german mitraliază populația civilă care se refugiază după cîștigirea Franței (1940)

îl frămîntă: cum să continue, în plin război, să-l îngrijească pe șeful SS-ului și al Gestapo-ului?

— Nu trebuie să eziți nici o clipă, îl sfătuiesc cei de la legație. **Trebuie** să-l tratezi pe Himmler mai mult și mai bine ca oricînd. Trebuie să-ți păstrezi această uluitoare încredere pe care ți-o arată și să ne informezi și pe noi. Lucrul are acum o importanță capitală.

Kersten făgăduiește să facă tot ce-i va sta în putință și, la 20 decembrie 1939, el își aduce familia la Harzwalde¹. După un program stabilit dinainte, doctorul urmează să-și trateze bolnavii din Berlin în cursul primelor patru luni ale anului, apoi să se înapoieze la Haga, unde și-a fixat consultațiile pentru perioada ur-

mătoare. La 27 aprilie 1940, doctorul îi încredințează lui Himmler pașaportul, spre a obține mai repede viza de ieșire. Dar zilele trec și pașaportul nu se înapoiază. Ori de cîte ori Kersten îl cheamă la telefon pe Himmler spre a-l întreba, primește aproape invariabil același răspuns:

— Dragă doctore, acum mi-e imposibil să-ți obțin viza de ieșire. Poliția e prea ocupată. Așteaptă liniștit la Harzwalde.

Trec două săptămîni, pline de nerăbdare și de neliniște. În ziua de 10 mai disdiminează, doctorul este chemat la cancelaria Reichsführerului. Zîmbitor și amical, acesta îl întîmpină cu mina întinsă:

— Iartă-mă, dragă domnule Kersten, dacă ți-am pricinuit atîtea greutăți: ai ascultat azi-dimineață radioul?

— Nu.

— Trupele noastre au intrat în Olanda, izbucnește vesel Himmler.

¹ Situată la 60 km de Berlin, moșia fusese cumpărată de Kersten cu suma de 100.000 mărci, obținută ca onorariu pentru tratament de la industriașul german Rosterg — n.t.

Lui Kersten nu-i vine să-și creadă urechilor. Olanda... o țară atât de liniștită... cu oameni pe care îi iubeste atât de mult... atacată mișelește de trupele hitleriste.

— În cazul acesta nu mai am ce căuta aici, plec în Finlanda! spune Kersten.

Nu se mai poate stăpîni: Nu-i mai pasă acum — deși, de obicei, este foarte prudent — dacă stîrnește furia lui Himmler. Dar acesta continuă fără să ridice glasul:

— Sper că ai să rămîi aici, am mare nevoie de d-ta. Înțelege-mă! Numai din prietenie te-am împiedicat să pleci în Olanda! Nu este vorba doar de pericolele războiului, de bombardamente și altele. Pe d-ta te pîndeste un pericol și mai mare: ești prost văzut de oamenii noștri de-acolo, de naziștii olandezi și de șeful lor, Mussert. Iar în primele ore ale victoriei, se fac multe execuții.

— O să mă mai gîndesc, spune doctorul plin de amărăciune, dar acum nu voi mai rămîne multă vreme în Germania.

Kersten se duce din nou la Legația Finlandei, spunînd că vrea să plece cît mai curînd posibil.

— Credem că este mult mai util să rămîi pe lingă Himmler, îi se răspunde. Este o îndatorire de înaltă răspundere.

Oricît de mult îi displace acest lucru, Kersten trebuie să rămînă.

Sectorul poștal militar nr. 35 360

La sfîrșitul lui august 1940, Reichsführerul, complet restabilit după o nouă criză prin care a trecut, îi spune cu asprime lui Kersten:

— E adevărat că, așa cum mă informează agenții mei din Olanda, ți-ai păstrat casa de la Haga? Te-am avertizat de neînumărate ori: partidul nazist din Olanda și șeful său sînt foarte furioși împotriva

dumitale din cauza legăturilor pe care le-ai avut și continui să le ai acolo. Crezi cumva, că nu știu ce scrisori primești și de la cine sînt? Descotorește-te de casa de la Haga!

Kersten înțelege că orice discuție este inutilă și chiar periculoasă. Sănătos, Himmler se poartă cu doctorul său la fel de dur ca față de oricine.

— Voi face precum doriți, răspune Kersten. Este însă absolut indispensabil ca mutarea s-o fac chiar eu.

— De acord, bombăni Himmler. Îți dau zece zile, nici una mai mult.

La 1 septembrie, Kersten pleacă la Haga. De la gară trebuie să se ducă direct la șeful Gestapoului din Olanda, un austriac pe nume Rauter bestial și șiret. Acesta îl primește cu o severitate vecină cu grosolănia. Doctorul se înfioară, gîndindu-se că libertatea și viața a milioane de oameni depind de acest individ.

Kersten e obligat să se prezinte zilnic la biroul lui Rauter: așa a hotărît chiar Himmler. „Chestie de poliție”, i-a spus el, dar pe un ton care nici nu-și ia osteneala să ascundă că doctorul se află sub o strictă supraveghere.

Cum ajunge acasă, dă citeva telefoane. Sosec o mulțime de prieteni și fiecare îi povestește cîte o întîmplare, una mai de spaimă decît alta: arestări, deportări, execuții sumare. În Olanda nu se cunoaște situația de care se bucură Kersten pe lingă Himmler, așa că trebuie să fie prudent. Dar cînd rămîne cu cîteva prieteni de încredere, vorbește fără nici o reținere.

— Cred că am o oarecare influență asupra lui Himmler. Trimiteți-mi regulat informații despre tot ce se întîmplă aici: detențiuni nejustificate, furturi, jafuri, torturi.

— Cum să-ți expediem o corespondență atât de compromițătoare, fără să ne asumăm riscuri enorme, atât pentru

noi cît și pentru d-ta? Îl întreabă prietenii.

— N-aveți decît s-o trimiteți la Sectorul poștal militar nr. 35 360, le spune Kersten.

Cineva îl întreabă incredul, temător:

— Și secretul va fi...

— Absolut! afirmă cu hotărîre Kersten.

Peste puțin timp, prietenii își iau rămas bun de la doctor.

Certitudinea lui Kersten este pe deplin întemeiată: sectorul poștal indicat e cel al lui Himmler.

Înainte de a părăsi Berlinul, Kersten, care s-a gîndit cît de util i-ar fi să-și pună corespondența la adăpost de ochii cenzorilor și spionilor, i-a măturisit lui Rudolph Brandt¹, pe un ton jenat, că în Olanda se va întîlni cu femei cu care a avut legături amoroase și care îi vor scrie cu siguranță. Cît de neplăcut ar fi ca asemenea scrisori să fie citite de cenzori.

— Spune-le să-ți scrie la sectorul poștal al lui Himmler, i-a răspuns Brandt. Eu triez poșta și am să-ți dau scrisorile. E singura adresă din Berlin unde corespondența e inviolabilă.

Pretextul născocit de doctor ca să-și asigure secretul corespondenței — aventurile sale sentimentale — l-au încîntat pe Himmler. Între acesta și Kersten s-a creat o legătură nouă, cea dintre doi bărbați complici pe tărîm amoros. Himmler, care nu avea încredere în nimeni și în nimic, a acordat bucuros doctorului dreptul de a folosi sectorul său poștal. Această excepțională favoare i-a îngăduit lui Kersten să organizeze o adevărată rețea personală de informații în Olanda.

În românește de
Paul B. MARIAN

¹ Doctor în drept și unul dintre cei mai buni stenografi din Germania: deși nu era nazist, a fost numit stenograful lui Himmler, care îl aprecia foarte mult. Între Kersten și Brandt s-a născut din primele clipe o mare simpatie — n.t.

SATUL PE STILPI ȘI CASA-FORTĂREAȚĂ

Dr. EUGEN ANASTASIU

Cu sute de mii de ani în urmă,
o scorbură
gata săpată în stîncă
putea servi ca adăpost sau locuință
atît fiarelor cît și oamenilor.
În regiunile fără peșteri
au existat în paleolitic,
și alte forme de „case”
adaptate mediului local:
paravanul, groapa adăpostită,
cortul, coliba¹ etc.
În neolitic, odată cu perfecționarea

tehnicii de șlefuire a uneltelor,
odată cu dezvoltarea
cultivării plantelor
și a creșterii animalelor,
procesul trecerii la o viață stabilă
înceindu-se,
modul de trai al oamenilor
s-a schimbat,
modificări corespunzătoare fiind
aduse și locuințelor lor.
Despre două din noile tipuri de case
va fi vorba în paginile ce urmează.

¹ Vezi Magazin istoric, nr. 12/1974.

Focul care protejează

În anul 1853, în urma secetei, vestitele lacuri elvețiene și-au retras apele pe mari întinderi. La vederea noilor suprafețe de pământ milos, sătenii din Obermeilen, pe malul Lacului Zürich, s-au gândit să-și extindă ogoarele, ridicând un dig de pământ la limita ivită peste noapte. Dar sapele lor s-au izbit de lemn. Fundul fostului lac era împănăt cu șurii bine înfipte, paralele, de birne. Întrevăzând însemnătatea descoperirii, oamenii au chemat arheologii, care au dezgropat, pentru prima oară în istorie, un sat lacustru.

Mai tirziu — tot în Elveția, dar și în Germania, Italia, Scoția — s-au găsit multe asemenea urme de construcții stînd pe picioare de lemn, nu departe de mal. Resturile de cultură materială descoperite în aceste foste așezări erau bogate: oale de lut ars și împodobit, boabe de cereale carbonizate, topoare de cremene șlefuită, cîrlige de os pentru pescuit, prîsnice ceramice pentru fuse, chiar petice de pînză de in.

Cine era acest locuitor, agricultor, pescar, meșteșugar, olar, țesător și șlefuitor de unelte din silex? Era omul unei etape noi de civilizație, etapa pietrei noi (lustruite) — neoliticul, care începe spre mijlocul perioadei postglaciare.

Cum se explică bogăția de obiecte, relativ bine conservate, cu toată trecerea timpului și umezeala mîlului? Locuințele lacustre erau construite, din temelie pînă-n creastă, din lemn și stuf, materiale ușor inflamabile. Incendiiile le mistuiau deseori. Înainte de a cădea în apă, totul era „lîns” de flăcări și îmbrăcat într-o pojișită de cărbune. Stratul acesta de arsură superficială a păstrat toate obiectele de-a lungul a zece mii de ani. Muzeele Elveției sînt pline cu exponate găsite în sate lacustre: numai la Concise, pe malul Lacului Neuchâtel, s-au dezgropat, în cîteva zile, 25 000 obiecte. Așa a apărut, în tratatele de specialitate, reconstituirea meticuloasă a tipului de așezare acvatică, ancorată pe pari numiți piloți, așezare cunoscută sub termenul de *palafitti* sau *terra mare* (în italiană, palafitta înseamnă „țărșu”, „par bătut în pămînt”, iar *terra mare*, „mal”, „țărșu”).

Cu milenii în urmă, omul neolitic a gândit și a realizat construcții ingenioase deasupra apelor nu numai în zone europene, ci și în alte părți ale lumii, acolo unde condițiile geografice au fost prielnice. Și nu numai atunci, demult, ci și astăzi există asemenea localități. În Noua Guinee, în Sulavesi și Kalimantan, în America de Sud (la Maracaibo) se întîlnesc frecvent asemenea locuințe. Atît de întipărite în memoria generațiilor s-au păstrat palafittile, încît, pe alocuri, unele semînții continuă să clădească „pe catalige”, deasupra solului, fie prin tradiție (în regiunea Nilului superior există casele *tukul*), fie ca să-și ferească locuința, familia și vitele de viiturile inundațiilor din anotimpul ploios (ca în zona musonilor din Asia de sud-est).

Unele localități europene au început modest, ca mici așezări lacustre, fluviile sau de lagună. Cu vremea, aluviunile s-au adunat

sub „picioarele” caselor, nămolul s-a amestecat și s-a tasat cu pietriș, vegetația l-a năpădit și rădăcinile arborilor au fixat definitiv terenul. Așa au devenit peninsule Insulele Isoletta, de pe Lacul Varese (Italia), și Roseninsel, de pe Lacul Starnberg (Bavaria). Așa s-au născut actualele orașe germane Bamberg și Würzburg: din simple așezări pe pari lîngă malul unui fluviu. Așa au luat ființă, în antichitate, vestitul centru comercial fenician Tir, nu mai puțin celebrul Pharos din fața portului Alexandria, în Egipt, Djézireh, în Algeria, apoi Veneția și Chioggia (Italia): din așezări umile de lagună maritimă.

Herodot amintește de sate lacustre în Tracia cu cinci secole î.e.n.: în Belgia, pe vremea lui Carol cel Mare, existau încă palafitte locuite. Așezări de acest gen au fost dezgropate și în Urali. Aztecii au clădit Mesquitlan pe o puzderie de ostroave.

Arheologii vor mai avea multe surprize în cercetarea „satelor de pe apă”. Recent, pe un mic grup de insule din mijlocul Lacului Titicaca, în Anzi, la peste 3 800 m altitudine s-au găsit palafittile tribului Uru, considerat primul constructor al celebrelor bărci de stuf *totoras*, care i-au servit de model lui Thor Heyerdahl pentru expediția „Ra”.

Ce împingea pe oameni să-și aleagă drept temelie a locuințelor un mediu atît de nepotrivit, la prima vedere, ca apa? Pentru omul încă neevoluat și slab înarmat în lupta cu adversitățile (triburi vrăjmașe, fiare etc.) oglinda lacului, interpusă între casa lui și uscatul pîn de primejdii, avea valoarea unui trainic zid de apărare. Odată cu căderea nopții, piroga, scobită într-un trunchi de copac, se atășa de un par; scara mobilă era trasă pe platforma „bătătură” și familiile puteau dormi liniștite. Apa veghea. Iar în timpul zilei, apa spăla și hrănea toată așezarea.

Palafittile au rezervat și surprize. Pe baza descoperirilor, zoologii au reconstituit scheletul unei specii de cîine necunoscut pînă atunci paleontologiei, tipic satelor plutitoare și paznic al lor, de unde și numele de *Canis familiaris palustris*. Iar botaniștii, comparînd amănunțit semînțele diferitelor plante cultivate și sălbatice, păstrate în mîlul cătunelor lacustre, au ajuns la concluzii interesante. Vom aminti numai două: dintre toate cerealele, se pare că prima „pine” a omului a fost meiul; din vremea lacustră și pînă astăzi, plantele de cultură au parcurs un drum evolutiv urias, prin transformări lente de ameliorare, pe cînd burieniile de pe lîngă casa omului, lipsite de intervenția lui, au rămas identice cu cele de acum zece mii de ani.

În așteptarea asediatorilor

Acum 4 000-5 000 ani, pe cînd Hellada sau Roma nu se născuseră încă, puterile succesive ale lumii vechi — Egiptul, Mesopotamia, China ș.a. — au fost apărate de armate de plugarii, oameni legați de pămîntul lor, întreținut rodnic prin complicate sisteme de irigație.

Cum au rezistat plugarii la prădalnicele invazii nomade? Chinezii au înălțat cel mai mare zid din lume, pe 5 000 km de la est la

vest. India a avut Munții Himalaia, zid natural de aproape 4 000 km lungime și cca. 250 km lățime. Dar așezările din Asia centrală, cele din Peninsula Balcanică sau din Africa de Nord?

Grija lor permanentă de apărare s-a oglindit în felul de a-și clădi locuința: au apărut casa-fortăreață și satul-cetate. Le mai întinlim și azi de-a lungul vechilor căi de invazie, în satele afgane sau pakistaneze, iraniene, caucaziene sau siriene, libiene, algeriene sau tunisiene. Materialele de construcție sînt diferite, predominînd însă lutul și piatra. Dar, pe deasupra tuturor deosebirilor locale, o trăsătură comună apare evidentă: înfășurarea grupată, bine întărită, a așezărilor omenești, gata parcă să reziste unui atac sau asediu. Impresia de citadelă o dau ulițele strîmte și cotite, casele umăr la umăr, ușile scunde și înguste, porțile înalte și ferecate, lipsa ferestrelor la parter, zidurile groase, acoperișurile plate cu creneluri, balconășele închise sau foișoarele de observație, acareturile și oculurile vitelor împrejmuite cu ziduri solide.

În Afganistanul muntos, de pildă, s-au păstrat **kala**, casele de lut fortificate, comune pentru mai multe familii înrudite: sînt construcții fără ferestre, împrejmuite cu ziduri prevăzute cu turnuri și metereze. Kala o întinlim și în nordul Iranului și în Turkmenia.

Urcînd spre nord, spre vechea punte muntoasă de trecere între două continente — Caucazul — întinlim sate (**aule**) asemenea unor avalanșe de cuburi cenușii, încremenite pe povîrnișul văilor abrupte. Nici un interval între clădiri. Rînduri-rînduri de căsuțe urcă „în trepte” din vale pînă sub stîncă muntelui, atît de îngrămădite, încît acoperișurile plate ale rîndului de jos servesc drept curte și uliță vecinilor de deasupra. La mii de kilometri distanță de Caucaz, în Munții Atlas din Tunisia, Algeria și Maroc, satele berberilor (**ksour**, în limba locală) — populație băștinășă care, în sec. VII, s-a opus cu arma în mînă trecerii arabilor cuceritori prin nordul Africii — au exact aceeași conformație: o cascadă de căsuțe plate din piatră brută învîluind panta stîncoasă. Condiții similare de relief, climat și istorie au generat o arhitectură similară.

Cea mai fortificată casă o au osetinii (populație caucaziană). I se spune **galun** și cuprinde o locuință-turn cu 2-3 etaje, avînd alături un alt turn, în trunchi de piramidă, special pentru apărare; în curte sînt criptele celor morți și templul familiei, totul înconjurat de o centură de zid înalt, din lespezi enorme. Fără îndoială, intrarea într-o asemenea „casă”, fără învoirea proprietarului, nu este un lucru ușor.

Exemple asemănătoare găsim și în regiuni mai apropiate. În Albania, o țară de spinări muntoase, bogat împădurite, sînt frecvente casele-fortărețe, mai mult turnuri de cetate decît locuințe, purtînd același nume ca și casa întărită din Oltenia și Muntenia veacului XVII-XVIII: **culă**. Clădită pe înălțimi, coline abrupte sau boturi de deal, de unde vederea bate departe, culă albaneză este subordonată scopului: cuib de cît mai îndepărtat

lungată rezistență la asediu. Pătrunzi în clădire printr-o poartă abia zărită, mai mult o crăpătură, blocată cu o ușă grea de stejar. La parter, nici o altă deschidere în zidul masiv din bolovani enormi, suprapuși. Înăuntru, o scară îngustă urcă spre etajul locuit, al treilea. Din loc în loc, în peretele gros apar ferești subțiri, verticale, care privesc spre cele patru zări ale văii. Pe acolo se trăgea cu flinta. Sub streșini, balcoane închise, suspendate în așa fel, încît nici un colț al ogrăzii de dedesubt să nu scape ochiului și glonțului. Asemenea balcoane, închise cu geamlic de sticlă, existente la primul etaj, chiar deasupra uliței și a trecătorilor, erau tipice și tirgurilor din Bulgaria, Iugoslavia, din Balcani în general. Și în Bucureștiul începutului de veac XX se mai puteau întîlni case cu balcon suspendat. De altfel, acest element arhitectural de influență otomană este prezent într-o zonă geografică vastă, începînd cu Spania și, trecînd prin nordul Africii, pînă în India musulmană.

Au existat oare și în Lumea Nouă forme fortificate de locuință? Firește, ca să clădești un sat compact de case suprapuse, din lut sau piatră, trebuie să ai la îndemînă aceste materiale, să fii legat de pămîntul cultivat și să ai mereu în conștiință grija față de atacul oricărui dușman. Triburile din sud-vestul S.U.A., denumite generic „civilizațiile de la nord de Rio Grande”, din actualele state Colorado, New-Mexico și Arizona, reuneau aceste condiții. Influențați de culturile înfloritoare din America Centrală — maya și aztecă — membrii acestor triburi trecuseră la agricultura stabilă încă din sec. VII e.n. Mai mult, deveniseră mari meșteri în construcția canalelor de irigație, pardosite cu lespezi de piatră. Mai înstăriți decît rudele nomade de la miazănoapte, care le rîvneau agoniseala și efectuau razii de „confiscare”, membrii tribului cel mai numeros de plugari (**pueblos**) s-au deprins să clădească sate-bloc în terase supraetajate, foarte asemănătoare cu cele din Caucaz sau Atlas.

Cu unelte primitive și transportînd materialul numai cu cîinii (calul a venit odată cu „fețele palide”), pueblosii au ridicat complexe de clădiri dispuse pe 4-5 caturi, cu fiecare etaj retras față de cel de dedesubt, ca treptele unei scări uriașe de 15-18 m înălțime. Etajul inferior, fără uși sau ferestre, conținea magazii de cereale. Pe acoperișul lui, întărit cu grînzii de lemn, se construia primul etaj de locuințe, deasupra altul și altul. Accesul între „treptele” monoblocului se făcea pe scări de lemn mobile. Cu scările retrase, satul-casă de 350 pînă la 500 locuințe și 1 000 pînă la 3 000 locuitori de aceeași gîntă, devenea o citadelă de necucerit. Un ram al tribului pueblo (**bonito**) își așeza fortărețele într-un semicerc desăvîrșit, ca anticele teatre grecești.

Soliditatea originalelor cetăți pueblo le-a conservat pînă azi, veritabile exponate de arhitectură populară în aer liber, vizitate și chiar imitate de unii americani, dornici de excentricitate, care-și clădesc, pe acoperișurile zgîrle-norilor din marile orașe, mici pueblo-uri particulare numite **penthouses**.

În aceste zile de încheiere a anului 1976 și de așteptare a lui 1977, colegiul și redacția revistei Magazin istoric adresează tuturor colaboratorilor și cititorilor săi, precum și colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scinței” care s-au străduit și în acest an să editeze publicația noastră la nivelul exigențelor, tradiționalul „LA MULȚI ANI”, dorindu-le noi și mari succese în activitatea lor de zi cu zi, multă sănătate și putere de muncă, cât mai numeroase prilejuri de bucurie pentru ei și familiile lor.

COLUMNĂ LUI TRAIAN — SURSĂ DE INSPIRAȚIE

TUDOR ADRIAN CENUȘĂ din Cîmpulung Muscel, ne semnalează în legătură cu „broasca festoasă romană” că o reprezentare similară celei desenate de Jean Goujon se află pe Columna Traian: romanii iau cu asalt o forță-rează dacă, protejindu-se cu scuturile lor, care formează o carapace (tutudo). De remarcat că numărăl atacatorilor și al apărătorilor este identic în cele două imagini, ca și poziția scuturilor, mișcarea generală etc.

Ne întrebăm, laolaltă cu cititorul nostru: să se fi inspirat Jean Goujon, care l-a ilustrat pe Vitruviu în secolul XVI, din basoreliefurile Columnei lui Traian?

ION BUTEANU

ION SERB din satul Valea Mare, jud. Arad, ne solicită citeva date referitoare la Ion Buteanu, unul dintre tribuni revoluționari pașoptiști din Transilvania.

Ion Buteanu s-a născut în 1821 în Someșu Mare. A făcut gimnaziul la Baia Mare și Cluj, în acest oraș luîndu-și și licența în Drept. A fost trei ani „cancelist” în Mureș-Oșorhei, după care s-a stabilit la Abrud. În timpul revoluției a fost administrator al Zarandului. La 7 mai 1849 a fost prins de trupele guvernului maghiar, comandate de maiorul Hatanai și închis la Baia de Criș, fiind spînzurat la 23 mai 1849.

AVEȚI DREPTATE — NU AVEȚI DREPTATE

D. TUCHILĂ din București, are dreptate să ne întrebe dacă decapitarea lui Mihai Viteazul a avut loc în momentul uciderei sale de oamenii lui Basta (vezi articolul Ultimele zile, nr. 8/1976) sau după comiterea crimei, cum scriu Ilie Dumitrescu și Constantin Cîrjan, în același număr, la p. 23. Răspunsul corect este că cele două mirase faple au fost săvîrșite aproape simultan.

În schimb nu are dreptate, cînd întrebă: „Mihai Viteazul a fost asasinat la Turda ori la Cîmpia Turzii; sau a fost mutat de pe Cîmpia Turzii la Cîmpia Turzii?”, cum ar rezulta tot din nr. 8/1976, p. 19.

Subtitlul din pagina respectivă nu se referă la localitatea Cîmpia Turzii, ci la gesul omonim, ca dovadă că, în p. 18, articolul vorbește despre „asasinarea lui Mihai pe Cîmpia Turzii”, iar la p. 20 despre înălțarea taberei tot pe Cîmpia Turzii.

Adoptînd maniera caustică folosită de corespondentul nostru, ne permitem să-l întrebăm dacă d-sa locuiește pe București?

ÎNSEMNĂRILE NONAGENARULUI

Nonagenarul CRIST. N. ȘTEFANESCU-CERBER din Galați, ne trimite citeva pagini de însemnări din perioada insurecției naționale armate antifasciste și antimonarhiste, de la 23 August 1944, cînd a luat parte la alungarea hitleriștilor din orașul de pe Dunăre, trăind dramatice momente din acele zile: salvarea uzinei electrice a localității și a unui depozit de carburanți, aprovizionarea populației gălățene cu alimente, în pofida uriașelor dificultăți create de distrugerile naziste.

9 SAU 19 AUGUST?

DUMITRU HOMORODEAN din București, ne întreabă de ce sfîrșitul lui Mihai Viteazul este datat 19 august 1601 în revista noastră (nr. 5/1975), în timp ce alte surse consemnează 9 august 1601.

Dintr-un singur motiv: la noi, data indicată este conform „titlului nou”, spre deosebire de „titlul vechi”, utilizat în respectivele lucrări.

100 ANI ÎN MINUS, 5 ANI ÎN PLUS

D. PINTICAN din Mediaș, citind lucrarea Furioșii domnului, de Georges Blond din care revista noastră a publicat o avangprimă editorială în nr. 2/1976, ne semnalează două inadvertențe istorice întîlnite în textul lucrării.

1) Regina Elisabeta I a Angliei nu putea fi reprezentată în mai 1458, la instalarea contelui de Sussex ca vice-rege al Irlandei (p. 21), deoarece nici nu se născuse la acea dată. Contele de Sussex a devenit vice-rege în 1558, deci acum de-a face cu o evidentă greșălire tipografică.

2) Elisabeta a domnit de la 1557 pînă la 1603, deci 45 ani, nu 50, cum se afirmă în aceeași lucrare (p. 23).

PASIUNEA ELEVULUI

Elevul G. CIOCANEL din anul IV E al Liceului Ion Măiorescu, din Giurgiu, ne trimite sinteza documentară Tărînimea ilfoveană, participăntă activă în lupta împotriva asuprii și exploatării, la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX.

Lucrarea, de 28 pagini, a obținut premiul III la sesiunea de comunicări ale elevilor, pe teme de istorie, faza pe jară, care a avut loc la Vaslui, în luna iulie 1976.

Aprecînd interesul pentru istorie al tînrului nostru corespondent îl felicităm pentru reușita sa.

1589 — UN ENGLEZ PRIN ȚĂRILE ROMÂNE

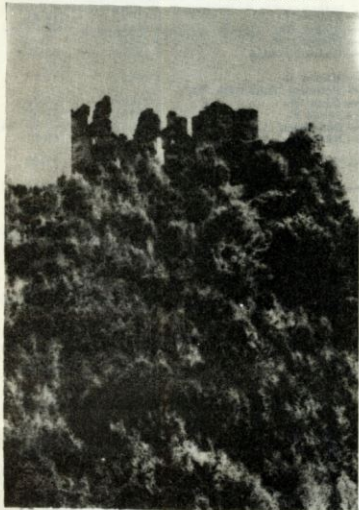
„Nu demult am întîlnit într-un ziar numele unui englez, Henry Cavendish, care ar fi călătorit prin Principatele Române, în sec. XVI”, ne scrie ALEXANDRU ȘTOENESCU, din Iași, interesîndu-se de itinerarul acestui căldor.

Într-adevăr, în 1589, Henry Cavendish (1550-1616), la înlocuirea din vizita ce o efectuase în Turcia (împreună cu prietenul său Richard Mallory, negustor londonez) a trecut și prin țările române. La 13 iulie 1589, au traversat Dunărea pe la Silistra și, după două zile de mers, au ajuns la Buzdu. De aici, s-au îndreptat, prin Focșani și Tecuci, spre Iași, unde au ajuns la 20 iulie. Cavendish a fost primit de domnitorul Moldovei, Petru Șchiopul, care i-a dăruit alimentele de care cei doi căldori aveau nevoie în timpul sederii lor în capitala Moldovei. La 22 iulie, Cavendish și prietenul său — avînd „scriori de trecere pentru vameșul de la hotare”, date de domn — au părăsit Iașiul. Îndreptîndu-se, prin Polonia, spre țara lor. În Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, vol. VII, Iași, 1970, dr. Paul Cernovodanu prezintă jurnalul căldoriei lui Cavendish în Turcia și țările române.

CETATEA COLȚULUI

RAVECA DAN din Cluj-Napoca, ne solicită citeva date referitoare la Cetatea Colțului, din jud. Hunedoara.

Așezată la „porțile” Retezatului, cetatea — în imaginea alăturată — a fost construită în secolul XIV ca reședință a cnejilor Cinde din Riu de Mori. Impresionant era donjonul, înalt de cca 12 m, ridicat pe un colț de stîncă, deasupra unei prăpăstii. În sec. XVI-XVII i-au fost adăugate noi construcții. A fost locuită pînă în sec. XVIII. Legende vorbesc de vitejia apărătorilor ei, precum și de „frumusețea unei Ilene Cîinele, care ținea fire de aur”. În fața cetății, se află o altă construcție, o biserică-fortăreață, ridicată din piatră brută, în sec. XIV.

În aceeași scrisoare, corespondența noastră ne descrie „starea jalnică” a acestor edificii, faptul că au devenit „culcuș pentru oi și vaci”. Dacă cele semnalate corespund adevărului, le aducem și noi la cunoștința forurilor în drept.

RÎVNA CONTESTĂRII

GH. VIȘOREANU, din Constanța, referindu-se la articolul Odiseea capului Viteazului, ne scrie pe un ton categoric: „Lăcașul sfintei Mănăstiri Dealu din Tilgoviște nu este Curtea lui Radu cel Mare”. În articolul citat nu se face nici o asemenea aserțiune, cititorul nostru confundînd curtea (interiorul) mănăstirii cu termenul de curte (reședință) domnească. Autorii articolului respectiv vorbesc, de fapt, de „curtea bisericii lui

Radu cel Mare”. Pisania lăcașului respectiv pe care o reproducem după lucrarea lui Constantin Balan, Mănăstirea Dealu, ed. II, București, 1968 — spune: „Io Radu, marele voievod... în anul 1708... a început să zidească și să înnoiască și din nou a ridicat cu toate bunătățile și cu mari frumuseși a înfrumusețat acest mare hram... și a sfîrșit-o în 1700 și trecut 10 ani (1501), luna decembrie, 4 zile”.

AVEȚI DREPTATE!

PĂSLĂ HRISTEA din Corabia și EUSTATIU C. CUMPĂNAȘU din com. Orlea, jud. Olt, ne semnalează o inadverțență în articolul Podul de la Silistioara — Măgura, din nr. 10/1976. „În grupul statuar din Corabia, nu oștășul arată cu brațul întins, ci femeia de lângă el”. Da, este vorba de o greșală de transcriere în redacție. După cum se poate vedea și din fotografia apărută în p. 43, femeia este aceea care arată cu brațul întins drumul ce duce spre fluviu.

MULȚUMIRI

Am reținut sugestiile, informațiile, propunerile și completările cuprinse în scrisorile următorilor cititori cărora le mulțumim: I. SERB, com. Gurahonț, jud. Arad; GHEORGHE BECA, Ploiești Vest; CONSTANTIN GRAUR, București; IOAN C. TĂRAȘ, Iași; IOANA OLCĂWOSKI, București; D. TUCHILĂ, București; MITICĂ BUICĂ, com. Grindu, jud. Ialomița.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

IOAN GRIGORE, com. Plopi-Silăvitești, jud. Teleorman, solicită colecția 1967-1969; nr. 10-12/1973. COICEA ILIE, sos. Giurgului, nr. 104, Bl. A, sc. I, ap. 7, București 7, oferă colecția completă. CUCU C. VASILE, com. Jariștea-Marginea, jud. Vrancea, oferă colecția 1972-1975. ILIE IONEL, str. Șirbei Vodă, nr. 62, Rîmnicu Vîlcea, jud. Vîlcea, solicită nr. 1-9/1967. CÎRSTESCU MARIA, str. Zimbruilui, nr. 9, Reșița, solicită nr. 6/1973. MÂNDIȚĂ ȘTEFAN, com. Neholu, jud. Buzău, solicită: nr. 5/1967; 6, 10/1969; oferă: nr. 11/1969. OPREA MARIN, str. Doinei, nr. 9, Calafra, solicită: nr. 1-4, 6, 11/1968; 6/1969; 10/1972; 5, 12/1974; 12/1975; oferă: nr. 3/1967; 5/1969; 1, 6-8/1972; 7, 11/1973; 7/1974; 7-9/1975. PANTAZESCU C., str. Rachmaninov, nr. 27, București, solicită: nr. 4, 5, 7/1967; 1, 3/1968; 3, 4, 6/1970; 4/1971; 6/1974; oferă: nr. 9/1967; 10, 11, 12/1968; 1, 3-5, 8/1969; 1, 5, 12/1971; 5, 12/1972; 6, 11/1973; 9, 10/1974; 2, 4, 6/1975. VIZITIU D., str. Volovățului, nr. 19 B, Rădăuți, jud. Suceava, solicită nr. 2/1976. SALĂU CONSTANTIN, str. Dr. Tătărilor, nr. 30, Cîmpulung, jud. Suceava, solicită: nr. 1/1967; 12/1969; 2-4, 12/1970; 4/1971; 1, 2/1972. PÎNTEA AUGUSTIN-ȘTEFAN, str. Parcul Someșului de Sus, nr. 11, Satu Mare, solicită nr. 3/1967.

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

MEMORIA INDEPENDENȚEI un nou concurs Magazin istoric.

În numărul din Ianuarie 1977, vom publica prima serie de întrebări și detaliile desfășurării concursului

Sumarul sumarelor

ISTORIA ROMÂNIEI

VECHE

	Nr.	Pag.	
Identități ale romanității	— Barnea I.	1 (106)	28-32
Oamenii pământului nu și-au părăsit țara	— Biehlr Gh.	9 (114)	10-11
Unde a fost cetatea Dafne	— Diaconu P.	19 (115)	7-9
Tracii în bazinul carpatic	— Dušek Mikulas	2 (107)	35-37
O importantă descoperire arheologică la Izvoru, Giurgiu	— Mitrea B.	3 (108)	42-43
Tezaurul de la Băiceni	— Petrescu Dimbovița M., (— Dinu M.	4 (109)	18-19
Significative mărturii ale monedelor geto-dacice	— Preda C.	5 (110)	38-39
Burebista și Dacia Pontică	— Rădulescu A.	6 (111)	47-48, 54
Monedele-săgeți și cele 26 veacuri ale Tomisului	— Rădulescu A.	11 (116)	10-11
Tracologia — un vast domeniu de cercetare al istoriografiei românești	— Vulpe Al.	3 (108)	27-29
Mărturii arheologice despre istoria mai multor generații de geți	— Vulpe Al.	8 (113)	45-47
Mari personalități ale tracilor de nord înainte de Burebista	— Vulpe R.	7 (112)	34-36, 51
Mari personalități ale lumii trace. Burebista, Deceneu, Decebal	— Vulpe R.	9 (114)	3-9
Peripețiile unui inel. Cochetărie acum două milenii	—	9 (114)	19
Dacii și latina	—	2 (107)	13

MEDIE

„Ducele Ramunc” și Țara Românească	— Armbruster A.	10 (115)	37-38
Effigia Viteazului din anul 1600	— Cernovodeanu D.	3 (108)	44
Francisc Rákóczi II: o viață închinată luptei pentru libertate	— Cernovodeanu P.	3 (108)	34-36
Constantin Cantacuzino și schița asediului cetății Petrovaradin	— Cernovodeanu P.	11 (116)	37-42
Negru Vodă — Seneslau?	— Chifescu L.	10 (115)	5-6, 9
Bătălia de la Valea Albă	— Cupșa I.	7 (112)	5-7
Folclor și istorie	— Dobro Al.	9 (114)	24
Bursieri ai lui Brincoveanu la Padova	— Drăgan C.	6 (111)	15
Odiseea capului Viteazului	— Dumitrescu I.,		
	— Cîrjan C.	8 (113)	23-24
Lumina tiparului românesc (I, II)	— Dușu Al.	7 (112)	28-30
Un document inedit de la Mihai Viteazul	— Gal I.	10 (115)	26-28
Miron Barnovschi — un domnitor și o epocă	— Neagoe M.	12 (117)	28, 49
Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun — oșteni viteji, diplomați iscușiți	— Gollmas H. A.	5 (110)	43-48
„Opera minilor Ieromonahului Antim”	— Grigoraș N.	9 (114)	29-24
Un trimis al Regelui Soare în Transilvania	— Ionescu Gh. D.	10 (115)	22
Acea parte a Țării Românești numită Moldova	— Iosipescu S.,		
Dorobanțul din zilele lui Mihai Viteazul	— Anton Manea Cr.	11 (116)	12-15
Sighetul — cetate a dacilor și așezare a românilor	— Maciu V.	6 (111)	5-8
O semnificativă operă de artă din vremea lui Ștefan cel Mare	— Mareș Gh. I.	8 (113)	24
Ceremonialul domnesc — moștenire a Bizanțului	— Marina M.	12 (117)	30-32
Steagurile de la Guruslău	— Mărgineanu M.	2 (107)	16
Thomas Jordan, un clujean medic de faimă europeană	— Nicolescu C.	10 (115)	11-13
Litovel — un voievod între cnezii	— Nistor I.	8 (113)	16-17
Vechi bibliotecă din Țara Românească	— Petrescu A.D.	12 (117)	27
Ultimele zile ale lui Mihai Viteazul	— Popa R.	4 (109)	2-6
Contele d'Hauterive despre români	— Rădulescu-Valasoglu I.	6 (111)	26-28, 41
Istoricul francez Georges Guillet de Saint Georges	— Rezachevici C.	8 (113)	18-22
1784-1785: cea mai puternică răscoală din Imperiul habsburgic	— Rezachevici C.	11 (116)	16-18
inscripție medicală în Dacia, subiect al unei lucrări germane din 1742	— Rezachevici C.	12 (117)	5-7
Istanbul, pe urmele lui Dimitrie Cantemir	— Shapiro A.P.	4 (109)	20-24
Anastasia Crimca	— Schwann Stanislav	5 (110)	16
Răzvrătirea de la Stremț	— Săvan M.	3 (108)	32
Dacia Antiqua, una din „flicele” lui Martin Opitz	— Stefan G.	5 (110)	48-49
Gîndul și gătirea lui Serban Vodă	— Trócsányi Z.	1 (106)	26-27, 37
În amintirea lui D. Cantemir	— Ursu I.	5 (110)	41-42
Mihai Viteazul despre el însuși	— Vlad M.D.	11 (116)	33-37
	—	6 (111)	32
	—	8 (113)	14-16

MODERNĂ

„S-a ridicat un crăiș cu numele Todoraș...”

Tudor Vladimirescu în conștiința națională
Constituția americană și ecourile ei în țările
române
Călătoriile lui Avram Iancu la Viena
Timișoara, mai 1906. Tabăra muncitorească din
centrul orașului
O lume cu care românii aveau de mult contacte
Aceleași idealuri umanitare
Simion Mehedințeanu — un destoinic luptător pentru
libertate
1859-1866: documente privind Unirea principate-
lor

— Andrișofu M.		
— Cerchedean M.	3 (108)	3-5
— Anif C.	3 (108)	2-3
— Berindei D.	7 (112)	50-51
— Bodea I.G.	6 (111)	18-21, 24
— Breier T.	11 (116)	23-24
— Căndea V.	9 (114)	40-43
— Ceaușescu I.	7 (112)	48-50
— Ceaușescu I.	12 (117)	15-19
— Copolu N.	1 (106)	7-12
	2 (107)	10-13
	3 (108)	9-12
	4 (109)	12-14, 19
	5 (110)	13-15
	6 (111)	9-15
	7 (112)	12-17
	8 (113)	25-29
	9 (114)	26-32
	10 (115)	23-25
	11 (116)	3-9
	12 (117)	8-14
— Duca I.G.	7 (112)	24-27
	8 (113)	33-35
	9 (114)	47-51, 61
— Dumitriu M.	3 (108)	33
— Felea I.	2 (107)	20-23
— Felea I.	4 (109)	10
— Stan A.	1 (106)	13-14
— Kolangian Suran	3 (108)	5-6
— Micu E.	10 (115)	39-42
— Petruș St.	6 (111)	21
— Moldovan Fl.	10 (115)	18-19
— Nicolaescu N.		
— Nicolae V.	2 (107)	19, 37
— Nestorescu- Bălești H.	7 (112)	18-20
— Orăscu S.	2 (107)	28-30
— Pascu St.	2 (107)	2-9
— Popa A.	8 (113)	30-31
— Popileanu Cr.	3 (108)	7-8, 12
— Potra G.	4 (109)	37-38
— Pușcariu S.	11 (116)	29-32
— Rădulescu-Zoner Ș.	5 (110)	58-61
— Șimandan V.	3 (108)	8, 12
— Simandan V.	12 (117)	18-19
— Ștefan I.M.	1 (106)	60-62
— Tucă Fl.	5 (110)	31-32
	6 (111)	25
	7 (112)	31-32
	8 (113)	43
	9 (114)	35
	10 (115)	43
	11 (116)	28
	12 (117)	33
— Ursu I.	9 (114)	36-39, 43
	10 (115)	44-47

Insemnări (1914-1916)

Alexandru Cociu comunardul
Frații Bacalbașa
În România Gherea a devenit marxist
O singură țară — un singur domnitor
„Despre el se vorbește cu multă laudă”...
[T. Vladimirescu]
Familia Pușcariu: cărturari din tată în fiu
Tainele unei cărți
1893: greva muncitorilor brutari din Galați
Cînd au debutat socialiștii români în confruntările
electorale?
Demersul lui N. Bălcescu la Londra
Spiru Haret — un cititor de școală românească
Momente din lupta poporului român pentru for-
marea statului național unitar
Acum 105 ani, la Putna
Rassegna storica del Risorgimento despre revoluția
de la 1821
Palatul de la Cotroceni
Scrisorile lui Moise Grozea de pe front (1877)
„Un vîitor 24 ianuarie” — studenții în lupta pentru
unitate națională
Tudor Vladimirescu în presa italiană a epocii
Serdarul Toma Brătianu în atenția poliției habs-
burgice
Podul de la Cernavodă și constructorul lui
Cronici în platră ale Independenței

Memoria regimentelor

CONTEMPORANĂ

Nicolae Ceaușescu: Teul suprem al partidului —
servirea devotată a intereselor poporului, ale
patriei
Nicolae Ceaușescu: Milenii de istorie
Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu
Institutului de studii istorice și social-politice cu
prilejul împlinirii a 25 de ani de la înființare
Mesajul președintelui Republicii Socialiste România,
Nicolae Ceaușescu, adresat participanților la cel
de-al doilea Congres internațional de tracologie
Nicolae Ceaușescu, Scrituri secolii, vol. VI
C. Brăncuși: „Îmi era dor să revăd cîmpurile noastre”
Republici strămoșesti la români
1930: Dezbateri în Parlamentul României
Urgente pe hirtie
File din lupta antifasciștilor români. Dosarul
P.I./644

—	5 (110)	2-6
—	8 (113)	2-3
—	6 (111)	2-4
—	10 (115)	2
—	11 (116)	2
— Brezianu B.	2 (107)	14-15
— Căndea V.	12 (117)	2-4
— Dandara L.	10 (115)	29-32
— Diaconu I.	9 (114)	25
— Dogaru M.	3 (108)	13-14, 16

Itinerar istoric. Case și locuri memorabile

Amintiri
Comisarul Ioan Șulea
Simțămîntul responsabilității istorice
Mehedinți 1936: Frontul popular antifascist în acțiune
Dramaticul parcurs al unui memoriu
Nu puteam rămîne imobil!
Liga Howard în apărarea antifasciștilor români
Oamenii de omenie în vremuri de neomenie
File din cronică războiului antihitlerist. Avionul curier a decolat la timp
Trepte ale afirmării istorice
„Una din datele cruciale” (presa elvețiană despre 23 August 1944)
Omul — marele erou al istoriei
L'Observatore Romano: „Trupele române au eliberat Capitala”
Pînă la orice sacrificiu în interesul poporului român (I, II)
Din cronică luptei antifasciștilor români. Drumul spre libertate
O scrisoare inedită a lui C. Dobrogeanu-Gherea
Presă turcă despre 23 August 1944
Un nesecat tezaur de experiență politică, revoluționară
Al doilea Congres internațional de tracologie — un moment de înaltă semnificație științifică
Dezevelirea unui bust al lui N. Iorga

	Nr.	Pag.
— Dogaru M.	4 (109)	7-9
— Pintean T.	6 (111)	16-17
— Gîrlescu C.C.	3 (108)	15-16
— Grozavu M.	1 (106)	2-6
— Ignat P.	2 (107)	17-18
— Ivanovici D.	6 (111)	38
— Katona Béla	6 (111)	39-41
— Marina M.	7 (112)	21-23
— Matilescu O.	6 (111)	33-36
— Mitrea M.	5 (110)	17-18
— Oroveanu M.I.	5 (110)	10-12
— Nichita P.	8 (113)	10-12
— Popescu D.	7 (112)	2-4
— Popescu Cr.	8 (113)	9-10
— Popășeanu Cr.	7 (112)	14-8
— Simion A.	6 (111)	22-24
— Spălațelu I.	4 (109)	11
— Tălănescu M.	8 (113)	13
— Toacă I.	5 (110)	7-9
— Turckajja Ataöv	9 (114)	2-3
— Zaharia Gh.	10 (115)	2-4
—	7 (112)	39

ISTORIE UNIVERSALĂ

VECHE

Satul pe stîlpi și casa-fortăreață
Războiul lui Ala Reiks
Mohenjo-Daro, vestigiile unei civilizații străvechi
Viața cotidiană la traci
O carte sculptată despre o rezistență eroică
Nero incendiatorul Romei?
Șcherazada și istoria
Începuturi de civilizație în sud-estul Europei
Cîntecul nibelungilor între fabulația legendară și adevărul istoric
„Îți stau la îndemînă, acolo, cititor...”
Milenarele contururi Nazca
Armurile trace: artă autohtonă cu ecouri indoeuropăne
Din Urartu în Danemarca prin Tracia
Oracolul din Delfi
Din străvechi cronici chineze. Emblema de jad
In căutarea străvechii capitale Ninive
Alexandria — metropola dintre două mări
Bimilenarul Pantheon din Roma
Vînătorul de cerbi de la Șu-Ku-Tian
Mari personalități ale lumii trace. Făuritorii statului Odric

— Anastasiu E.	12 (117)	55-57
— Brion M.	8 (113)	38-42
— Brion M.	12 (117)	43-46
— Danov H.M.	9 (114)	11-14
— Derjavin N.S.	6 (111)	49
— Dragomirescu I.	6 (111)	56-57
— Gall M.	3 (108)	52-56
— Garašanin M.	9 (114)	16-17
— Nestor I.	10 (115)	33-35
— Barmă H.	8 (113)	55
— Lekota A.	8 (113)	25-27
— Me Intyre Loren	8 (113)	47-49
— Ouzunova-Marinova L.	8 (113)	14-15
— Powell T.G.E.	8 (113)	28-30, 81
— Rivasch J.	10 (115)	21
— Sime G.	10 (115)	58-60
— Terry White A.	10 (115)	59-65
— Tomescu E.	8 (113)	30-31
— Tudor D.	10 (115)	20-25
— Vu-lu-Kang	8 (113)	46-52

MEDIE

Cristina, înțeleaptă și enigmatică regină a Suediei
Pacea din Westfalia
Skanderbeg în Europa
Martin Luther și „cele 95 propoziții ale sale”
Scurtă incursiune în lumea mongolă
1241. Voievodatele române își afirmă independența
Sfîrșitul flotei de argint
După descoperirea Braziliei
De ce mor imperiile?
Actele de navigație
Ludovic cel Stăruitor și misterioasa sa moarte

— Almas D.	8 (113)	22-25
— Antip C.	10 (115)	54-55
— Bîșcu K.	10 (115)	56-58
— Biond G.	10 (115)	60
— Boldur A.	8 (113)	32-38, 42
— Nenescu M.	8 (113)	39-44
— Kosiński N.	8 (113)	45-46
— Pembo Rocha	8 (113)	47-48
— Preda E.	8 (113)	49-50
— Iafă L.	10 (115)	51-52
— Vailly G.	10 (115)	53-54

MODERNĂ

Răcoala Șipailor
Sub steagul lui Emelian Pugaciov

— Beretu A.	2 (107)	24-27
— Buganov V.	9 (114)	44-48

Aşa s-au născut Statele Unite ale Americii

Ezequiel Zamora, un erou venezuelean
Explozia de pe culrasatul „Maine”
Duelul Puşkin-D'Anthes şi măturile urmaşilor
lor
Un mare reformator: Mehmet Ali
Tadeusz Kościuszko
Nelson înaintea bătăliei de la Trafalgar
Crepuscoul unei epoci
1910-1917: Mexicul în revoluţie
1911-1912: război de cucerire în Libia
Alexandre Dumas — revoluţionar
1876. Revoluţia antiotomană din Bulgaria

	Nr.	Pag.
— Churchill W.	1 (106)	21-25
— Minei N.	2 (107)	43-47
	3 (108)	37-41
	4 (109)	46-50
	5 (110)	50-53
	6 (111)	50-54
— Georgescu P.A.	7 (112)	52-54
— Koslinski N.	12 (117)	47-49
— De Launay J.	1 (106)	50-51, 56
— Maxim M.	2 (107)	48-50
— Moldoveanu M.	12 (117)	39-42
— Terraine J.	3 (108)	37-41
— Tuchman B.	8 (113)	53-56, 60
— Unc Gh.	4 (109)	39-41
— Unc Gh.	11 (116)	55-58
— Valles E.	7 (112)	55-57
— Velichi C.	12 (117)	34-35

CONTEMPORANĂ

Asasinarea lui Georges Mandel
Atentatul de pe Königsallee
Vitejii lui Abd-el-Krim
Jocul vieţii şi al morţii
Itinerar istoric — Moscova, Kiev, Erevan
Franţa 1936: Frontul popular preia conducerea
Amintirile unui ambasador la Berlin. Moartea lui
Hindenburg

Austria 1925-1934

— Aron R.	5 (110)	25-27
— Borovička V.P.	11 (116)	25-27
— Botoran C.	3 (108)	17-19, 21
— Chaban Delmas J.		
— Popiştianu Cr.	12 (117)	22-27
— Dragomirescu I.	11 (116)	44-46
— Chavardes M.		
— Zaharescu Vi.	2 (107)	38-42

Misiunea „doctorului” Kersten
Cele două misiuni ale flotei sovietice

Champs Elysées
Începuturile rezistenţei antihitleriste în Belgia
„La Başbakanlık Arşiv şi Topkapı Sarayı
În misiune pentru ţara mea

— Poncet A.	1 (106)	52-56
	2 (107)	56-60
	3 (108)	46-51
— Gedye G.E.R.	4 (109)	56-60
	5 (110)	54-57
	6 (111)	58-61
	7 (112)	58-61
	8 (113)	57-60
	9 (114)	56-61
— Kessel J.	12 (117)	50-54
— Kuzneţov N.G.	5 (110)	20-23
	6 (111)	42-44
— Malraux A.	11 (116)	47-49
— Marian P.B.	11 (116)	52-55
— Minei N.	4 (109)	35-36

Arnold Toynbee îşi la rămas bun
În vizită la Academia dei Lincei
Iranul văzut de aproape
André Malraux pe drumurile istoriei
Spania eternă
Mihail Frunze — un strateg al revoluţiei
Drumul militarismului german spre înfrângere

Ernst Thälmann — o viaţă de erou
Noiembrie 1936. Bătălia pentru Madrid
Enigma statului pascuan
O tipăritură a lui Gutenberg. Gallion din sec. XVI
Muzeul clopotelor
Memorial de război (1939-1945)

— Şahinşahî İsmail		
Mohammad Reza		
Pahlavi Aryamehr	10 (115)	15-17
— Popiştianu Cr.	1 (106)	34-37
— Popiştianu Cr.	4 (109)	33-34
— Popiştianu Cr.	10 (115)	14
— Popiştianu Cr.	11 (116)	46
— Roman V.	7 (112)	40-41
— Sapel Al.	11 (116)	42-44
— Simonov K.	10 (115)	48-51
— Trauttsch W.		
— Bălănică E.	4 (109)	28-32
— Tuşon de Lara M.	7 (112)	41-45
—	9 (114)	25
—	4 (109)	27
—	5 (110)	19
—	4 (109)	42-45, 50

INTERVIURILE NOASTRE

Léo Hamon: pe baricadele Rezistenţei
Robert Aron. „Dosarele” istoriei contemporane
Patriarhul ecumenic Demetrios al Constantinopolului:
şase secole de relaţii cu românii
Prof. Jack P. Greene: războiul revoluţionar american
Prof. Alberto S. Ghisalberti: unitatea statală —
moment esenţial al istoriei noastre
Roberto Bonchio: istoriografie românească în Italia
O ştiinţă complexă în plin avânt. Dialoguri cu
participanţi la cel de-al doilea Congres internaţional
de tracologie

— Barcan M.	8 (113)	32
— Marian P.B.	5 (110)	24
— Minei N.	3 (108)	20-21
— Minei N.	7 (112)	46-48
— Popiştianu Cr.	2 (107)	31-32
— Velcu Fl.	12 (117)	20
—	11 (116)	19-21

DICTIONAR ISTORIC

Primul dicţionar românesc de neamuri şi triburi tracice

1 (106)	15-20
2 (107)	38-34
3 (108)	36-27
4 (109)	15-17
5 (110)	36-37
6 (111)	45-47
7 (112)	33-34
8 (113)	44-45
9 (114)	18-19
10 (115)	22
11 (116)	10, 19
12 (117)	32, 46
10 (115)	55-57
11 (116)	58-61

Ranguri nobiliare

CONTENTS (Romanian History) V. CÂNDEA The Ancestral Republics at the Rumanians... 2 • C. REZACHEVICI A 17th Century French Historian on Vlad the Impaler... 5 • N. COPOIU 1866: Documents Regarding the Union... 8 • I. CEAUȘESCU, V. ȘIMANDAN 1826: Simion Mehedințeanu's Revolt... 15 • Romanian Historiography in Italy... 20 • A.D. PETRESCU A 16th Century Cluj Physician Who Studied Medicine at Montpellier... 27 • I. GAL, M. NEAGOE An Inedited Document from Michael the Brave (1593-1601)... 28 • Thracian Populations and Tribes... 29 • M. MARINA Sighet, a Dacian City and a Romanian Settlement... 30

SOMMAIRE (Histoire roumaine) V. CÂNDEA Républiques des ancêtres chez les roumains... 2 • C. REZACHEVICI Un historien français du 17e siècle sur Vlad l'Empaleur... 5 • N. COPOIU 1866: Documents concernant l'Union... 8 • I. CEAUȘESCU, V. ȘIMANDAN 1826: La révolte de Simion Mehedințeanu... 15 • Historiographie roumaine en Italie... 20 • A.D. PETRESCU Un médecin de Cluj, ancien étudiant à Montpellier (16e siècle)... 27 • I. GAL, M. NEAGOE, Un document inédit de Michel le Brave (1593-1601)... 28 • Dictionnaire de populations et tribus thraces... 29 • M. MARINA Sighet, cité dace et commune roumaine... 30

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В. КАНДЕА Старинные республики у румынов... 2 • К. РЕЗАКЕВИЧ Французский историк 17-ого в. о Владе Цепеше... 5 • Н. КОПОЮ 1866-ый г.: Документы Воссодинения... 8 • И. ЧАУШЕСКУ, В. ШИМАНДАН 1826-ый г.: Восстание Симона Мехединцану... 15 • Румынская историография в Италии... 20 • А.Д. ПЕТРЕСКУ Доктор из Клузы, бывший студент в Монпелье (XVI в.)... 27 • И. ГАЛ, М. НЕАГОЕ Неизданный документ Михая Храброго (1593-1601)... 28 • Словарь франкийских племен... 29 • М. МАРИНА Сигет, дакийская крепость и румынское поселение... 30

INHALT (Rumänische Geschichte) V. CÂNDEA Vorfahrrepubliken bei den Rumänen... 2 • C. REZACHEVICI Ein französischer Historiker des XVII. Jahrhunderts äussert sich über Vlad Tepeș... 5 • N. COPOIU 1866: Vereinigungsdokumente... 8 • I. CEAUȘESCU, V. ȘIMANDAN 1826: Der Aufstand Simion Mehedințeanu's... 15 • Rumänische Historiographie in Italien... 20 • A. D. PETRESCU Ein Klausenburger Arzt, einstiger Student in Montpellier (XVI. Jhdt.)... 27 • I. GAL, M. NEAGOE Ein unbekanntes Dokument von Mihai der Tapfere (1593-1601)... 28 • Wörterbuch von thrakischen Geschlechtern und Stämmen... 29 • M. MARINA Sighet... Burg der Dakier und Ansiedlung der Rumänen... 30

SUMARIO (Historia romana) V. CÂNDEA Republicas antiguas a los rumanos... 2 • C. REZACHEVICI Un histórico rumano en siglo XVII concierne a Vlad Tepeș... 5 • N. COPOIU 1866: Documentos de la Unidad... 8 • I. CEAUȘESCU, V. ȘIMANDAN 1826: la revuelta de Simion Mehedințeanu... 15 • Historiografia romana en Italia... 20 • A.D. PETRESCU Un medico de Cluj, ex estudiante a Montpellier (siglo XVI)... 27 • I. GAL, M. NEAGOE Un documento inédito de Miquel el Valiente (1593-1601)... 28 • Diccionario de estirpes y tribus tracios... 29 • M. MARINA Sighet, el castillo de los dacos e instalación de los rumanos... 30

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada 13 decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 702, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Ioan Lăcustă, Vasile Șimandan, Marian Ștefan, Ioana Ursu, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Constanța Avram, Ana-Maria Șerbănescu

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a preselor. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

